

**SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANI EKREM HAYRİ ÜSTÜNDAĞ'IN
HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ (1885-1956)**

Fatih NACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim, 2016

**SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANI EKREM HAYRİ ÜSTÜNDAĞ'IN
HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ (1885-1956)**

Fatih NACAR

Tarih Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2016

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KARAYAMAN

ÖZET

Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ, Osmanlı son döneminde doğmuş, İmparatorluğun yıkılışını görmüş, Cumhuriyetin kuruluşuna şahitlik etmiş, çok partili hayata geçiş serüvenlerimizin bizzat içinde bulunmuş, iktidarı da muhalefeti de yaşamış, çok yönlü, aydın bir şahsiyettir. Bu tezde Ekrem Hayri Bey'in ailesi, eğitim hayatı, mesleki faaliyetleri, siyasi faaliyetleri, araştırmalar çerçevesinde ortaya konmuştur.

Ekrem Hayri Bey iyi bir doktor, iki evlat acısı çekmiş bir aile babası, yardımsever bir yurttaş, Birinci Dünya Savaşına katılmış bir komutan, muhalefetten iktidara yürüyen sonra vicdanı hariç hiçbir zorlayıcı etken yokken tekrar muhalefete dönmüş bir insandır. Bu tez, yaşadığı dönemin hemen bütün tarihi kırılma noktalarında başrollerde bulunmuş bir adamın tanıklığıyla tarihe bakma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekrem Hayri Üstündağ, İzmir, Serbest Cumhuriyet Partisi, Demokrat Parti, Hürriyet Partisi, Sağlık Bakanlığı.

**MINISTER OF HEALTH AND SOCIAL AID EKREM HAYRİ ÜSTÜNDAĞ'S
LIFE AND HIS POLITICAL ACTIVITIES (1885-1956)**

Fatih NACAR

History Divisions of The Department

Uşak University Institute of Social Sciences, October,2016

Consultant: Doc. Dr. Mehmet KARAYAMAN

ABSTRACT

Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ is a well rounded intellectual who born in the late period of the Ottoman Empire, who saw the fall of emperorship, who witnessed the creation of the Republic, who was an active participant on the journey to multi-party system, and who had experienced both of the political power and the opposition.

Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ is a good doctor, a father who lost his two sons, a benefactor citizen, a commander who attend to First World War, a person who goes from opposition to the power and then returns again to the opposition just because of his moral compass. This thesis's aim is to look at the history by the witnessing of a man who was always a leading actor during the breaking points in his time.

Key Words: Ekrem Hayri Üstündağ, İzmir, Free Republican Party, Democratic Party, Freedom Party, Ministry of Health

ÖNSÖZ

Milletimiz tarihi boyunca büyük toplumsal kırılmalar yaşamıştır. Büyük bir devletin çöküşü sonrası kurduğumuz Cumhuriyet bizi köle gibi yaşamaktan kurtarmış, bize yeniden dirilişimizi aradığımız bir otağ olmuştur. Bütün bunlarla birlikte tarihimiz boyunca kadim milletimizin şerefine yakışır hadiselere tanık olduğumuz gibi küçük, kısır hesaplarla oyalanıp enerjimizi kendi kabuğumuzda debelenmeye ve iç çekişmelerimize harcadığımız vakitler de olmuştur. XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başları bahsedilen duruma pek çok örnek verilebilecek bir zaman dilimidir.

Tarih insan eliyle yazılmaktadır. Bu devri anlatırken önemli toplumsal kırılmalarda başrollerde olmuş çok boyutlu isimlerin hayatı, yaptıkları, tarihin bir kesitine bakarken olayları anlamamızda bizlere çok faydalı olacağını düşündüğümüz için Ekrem Hayri Üstündağ'ın hayatı ve siyasi faaliyetlerini konu alan bir çalışma yapmaya karar verdik.

Çalışmanın başında Ekrem Hayri Üstündağ ile ilgili mevcut bilgileri derleyerek, literatür taraması yaptık. Ekrem Hayri Bey'in hayatı ve faaliyetleri ile ilgili olan kitap, makale ve tezlere ulaşmaya çalıştık.

Ankara'da bulunan Emekli Sandığı Arşivinden personel özlük dosyasına ulaşarak, Ekrem Hayri Bey'in özgeçmişine ilişkin bilgileri genişletmeye çalıştık. Milli Savunma Bakanlığı Arşivine bir dilekçe ile başvurarak, Ekrem Hayri Bey'in askeri safahatına ilişkin bilgilerin tarafımıza gönderilmesini istedik. Kısa süre sonra Ekrem Hayri Bey'in gerek I. Dünya Savaşı ve sonrası gerekse II. Dünya Savaşı sırasındaki askerlik hizmetlerini içeren belge tarafımıza gönderildi. Bunların dışında TBMM Arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerindeki belgelerden de istifade ettik.

Ekrem Hayri Üstündağ ile ilgili olarak arşiv kaynaklarından ve mevcut eserlerden elde ettiğimiz bilgileri, gerek İzmir'de yayınlanan gerekse ülke genelinde yayınlanan basını tarayarak zenginleştirmeye çalıştık. Ekrem Hayri Bey'in torunu olan Prof. Dr. Mim Kemal Öke'ye ulaşarak, aile arşivindeki bilgi ve belgeleri çalışmamızda kullandık.

Çalışmamız, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Ekrem Hayri Bey'in kişiliği, ailesi ve meslek hayatı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti ile Hürriyet Partisindeki siyasi faaliyetleri, TBMM'deki yasama faaliyetlerine katkısı II. bölümde incelenmiştir. Ekrem Hayri

Bey'in vefatı, eserleri ve hakkında yazılanlar ise III. bölümde verilmiştir. Ekler kısmında da Ekrem Hayri Bey'e ait fotoğraflar ve arşiv belgeleri yer almaktadır.

Tez konumun seçilmesinde ve araştırma yöntemlerinin belirlenmesinde değerli önerileriyle bize yol gösteren, tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet KARAYAMAN hocama teşekkürü bir borç bilirim. Vaktimi çalışmalarımına harcamam konusunda beni üzmeyen, destekleyen, işimi kolaylaştıran başta kıymetli eşim olmak üzere aileme, buradan teşekkür ediyorum. İzmir'deki çalışmalarımında bana yardımcı olan kardeşim Selman NACAR'a ve muhterem arkadaşım Hüseyin YILMAZ'a da minnettarlığımı ifade etmeliyim. Tarih bölümünde yüksek lisans yapmaya beni ikna eden ve çalışmalarımında gönüllü danışmanlık yapan Buğra İNAL kardeşime de teşekkür ederim.

Kıymetli vakitlerini bize ayırarak elindeki bilgi ve belgeleri bizimle paylaşan, çalışmamızı büyük bir heyecanla destekleyen Ekrem Hayri Üstündağ'ın torunu muhterem Prof. Dr. Mim Kemal Bülent ÖKE'ye de hassaten teşekkür etmek isterim. Ekrem Hayri Bey'in Torunu Gülçin TAN'a da aile arşivindeki fotoğraflarını paylaştığı için ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmamı yaparken uğradığım, yazıştığım bütün devlet kurumlarındaki çalışanlara da buradan minnettarlığımı ayrıca belirtmeliyim. Hemen hepsi adeta kendi işlerini yapıyormuşçasına yardımcı olarak bana bu büyük millete mensup olma memnuniyetini tekrar yaşattılar. Çalışmalarımında bana her zaman destek olan, derslerine girmekten büyük zevk aldığım, gönül ufkumu genişleten hocalarım Doç. Dr. Filiz ÇOLAK'a, Doç. Dr. Sadiye TUTSAK'a, Doç. Dr. Murat ÖNTUĞ'a, Yrd. Doç. Dr. Biray ÇAKMAK'a, Yrd. Doç. Dr. Leyla AKSU KILIÇ'a da ayrıca teşekkür ederim.

Fatih NACAR

UŞAK- 2016

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad, Soyad : Fatih NACAR
Doğum Tarihi : 10/04/1982
Askerlik Durumu : 2007-Diyarbakır-Yedek Subay Olarak

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres Bilgileri : Ünalın mah. Yiğit sok. No:35/8
Cep Tel : 5056415858
E-posta : fatihnacar@yahoo.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans Uşak Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Tarih
Anabilim Dalı-(Tez aşamasında)
Lisans Çanakkale 18 Mart Üniversitesi- Eğitim Fakültesi-
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi-2004
Lise Uşak Şehit Abdülkadir Kılavuz Anadolu Öğretmen Lisesi-
2000

BİLGİSAYAR BİLGİSİ

İleri Düzey

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce Orta Düzey

KISALTMALAR

age.	:Adı geçen eser
agm.	:Adı geçen makale
agt.	:Adı geçen tez
BCA.	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	:Bakınız
BOA.	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	:Cilt
CHF.	:Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP.	:Cumhuriyet Halk Partisi
DP.	:Demokrat Parti
DDT.	: Dichloro-Diphenyl-Trichloroethane
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
SCF.	:Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM.	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD.	:Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM AİLESİ, EĞİTİMİ ve MESLEKİ HAYATI.....	4
A. Eğitim Hayatı	10
B. Mesleki Faaliyetleri	10
II. BÖLÜM: SİYASİ FAALİYETLERİ.....	19
A. Serbest Cumhuriyet Fırkasındaki Faaliyetleri.....	19
B. Demokrat Partili Yıllar	22
C. TBMM'deki Faaliyetleri.....	42
1. Ekrem Hayri Üstündağ'ın TBMM Çatısı Altında Yaptığı Konuşmalar: ..44	
D. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanlığı Sırasında Yaptığı Hizmetler.....	54
E. Hürriyet Partisinin Kuruluşundaki Faaliyetleri	61
III. BÖLÜM: ESERLERİ ve ÖLÜMÜ ARDINDAN YAZILANLAR	67
A. Eserleri	67
1. Irk Sağlığı ve Ceza Hukuku.....	67
2. Biyoloji Işığında Kültür Sahibi Milletlerin Inkirazları.....	67
3. B.C.G. Verem Aşısı.....	67
4. Etıbbaya ve Tebhir Memurlarına Sualli Cevaplar Rehberi	67
B. Vefatı ve Sonrasında Ekrem Hayri Üstündağ Hakkında Yazılanlar	68
1. Ekrem Hayri Üstündağ'ın Anısını Yaşatmak Adına Atılan Adımlar	71
SONUÇ.....	73

KAYNAKÇA	76
EKLER	86
FOTOĞRAFLAR	96

GİRİŞ

XIX. yüzyılın sonu ve XX. Yüzyılın başı Osmanlı Devleti'nin çöküşü, fiilen bitişi ve nihayetinde resmen tarih sahnesinden çekildiği zamanlardır. Ekrem Hayri Bey II. Abdülhamit döneminde doğmuştur. Bu dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman etkisinin yerleştiği bir devirdir. Sonrasında iktidara gelen Genç Türkler bu nüfuzu daha da artırmışlardır. Alman nüfuzunun yerleşmesinde dünya konjonktürü, Osmanlı Devletinin iç siyasi-iktisadi hali ve hâkim fikri yapısı tesir eden unsurlar olmuştur.¹

XIX. yüzyıl, gücünü büyük oranda kaybeden Osmanlı Devleti'nin büyük toprak kayıpları yaşadığı bir dönem olmuştur. Yaşanan toprak kayıplarına mali ve askeri gerilemenin de eklenmesi beraberinde toplum hayatının ve devlet düzeninin çöküşünü hızlandırmıştır. Devleti oluşturan kurumların yeniden kurgulanması ve işlevsel hale gelmesi için yapılan reformlar, beraberinde “devletin ve toplumun kurtarılması” için izlenecek siyasetin de tartışılmasını sağlamış, Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Milliyetçilik gibi fikirlerin doğmasına neden olmuştur.

Jön Türk hareketinin ortaya çıkması ile birlikte, devlete yön verme konusunda halkın siyasete daha fazla katılması gündeme gelmiş, Kanun-u Esasi yürürlüğe konularak, Meclis-i Mebusan açılmıştır. I. ve II. Meşrutiyet Dönemi, devletteki çözülmeyi hızlandırmış, peş peşe yaşanan büyük savaşlar ve yenilgiler, Osmanlı Devletini beklenen sona bir adım daha yaklaştırmıştır.²

I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devletine reva görülen Mondros Mütarekesi ve arkasında başlayan işgal hareketlerini kabul etmeyen Türk Milleti, Kuva-yı Milliye ruhu ile silaha sarılmış ve düşmanı ülkeden kovarak Cumhuriyet idaresini kurmayı başarmıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşanın öncülüğünde başlayan Milli Mücadele hareketini, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için yapılan inkılap hareketleri izlemiş, laik, demokratik Türk devletinin temelleri atılmıştır. İnkılapların yerleşme ve kökleşme süreci sancılı olmuş, Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde yaşanan çok partili demokrasi denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

II. Dünya Savaşı yılları Türkiye için sıkıntılı bir dönem olmuş, savaşa girmeyen Türkiye, savaşın getirdiği ağır ekonomik ve siyasi koşullarla mücadele etmek zorunda

¹ İlber Ortaylı, **İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 479, Ankara, 1981, s.IV.

² İhsan Burak Birecikli, “Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme”, **Akademik Bakış**, C.2, S.2, 2008, s.212-214.

kalmıştır. Savaşı, demokratik idareye sahip devletlerin kazanması Türkiye'ye de olumlu şekilde yansımış ve çok partili hayatın tekrar denenmesi için adım atılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki koşulların bir ürünü olarak 1946 yılında kurulan Demokrat Parti, 1950 yılında iktidara gelmiştir. Arkasına büyük bir halk desteğini alan Demokrat Parti, Türkiye'nin gelişmesi, ilerlemesi için önemli adımlar atmıştır. Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ile iktidardan uzaklaştırılmıştır.³

Demokrat Partinin iktidarda olduğu 1950-1960 dönemi, Türkiye'de siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel, askeri alanlarda oldukça fazla yenilik, değişim ve dönüşümün olduğu yıllardır. Bunun getirdiği pek çok toplumsal kırılmalar yaşanmıştır. Halen günümüzde o dönemde başlayan siyasi kırılmalar ve "bitirilmemiş" siyasi hesaplaşmalar toplumda canlıdır. Günümüzde dahi hâlâ seçim meydanlarında Adnan Menderes'in resimleri bazı siyasi partilerce kullanılmaktadır. En nihayetinde bu kırılmaları ortaya çıkaranlar insanlar ve aldıkları kararlardır. Ekrem Hayri Üstündağ bu kırılmaların yaşanmasına sebep olan olayların en yakın tanıklarından biridir. Serbest Fırka'ya baksak Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ'ı görüyoruz. Demokrat Parti'yi inceleysek yükün altına omzunu atışını müşahede ediyoruz, Hürriyet Partisi'ni ele alsak ömrünün son vakitlerini sağlığının elvermeyişine rağmen nasıl inandığı değerler uğruna vakfettiğine şahit oluyoruz.

XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın ilk yarısı, Osmanlı Devletinin çöküşüne, genç Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ve arkasında yapılan inkılaplara tanıklık etmiş bir dönemdir. Bu çalkantılı dönemde vatanın ve milletin kurtarılmasını kendisine amaç edinen bir idealist Türk aydını bulunmaktadır. Devlete ve millete hizmet eden kişilerin yaşamları, başlarından geçenler, dönemlerinin bir özeti gibidir. Bu kişilerin hayatlarını ve yaptıkları hizmetleri ortaya çıkarmak hem onlara olan vefa borcumuzu ödememizi sağlayacak hem de dönemin koşullarını daha iyi anlamamızı, gelişmeleri bir bireyin gözünden görmemizi sağlayacaktır.

Biz de Ekrem Hayri Üstündağ'ın hayatını, yaptığı hizmetleri ortaya koyarak, ülkesi ve milleti için büyük fedakârlıkla çalışmış kişilerden biri olan Ekrem Hayri Bey'i daha iyi tanımaya/tanıtmaya çalıştık. Onun, Preveze'de başlayıp İzmir'de son bulan hayatı, dönemin adeta bir özeti gibidir. Pek çok olaya tanıklık eden Ekrem Hayri Bey, aynı zamanda yakın dönem Cumhuriyet tarihinin önemli siyasetçilerinden biridir.

³ KARPAT, Kemal H. **Türk Demokrasi Tarihi**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012)

Amacımız, Ekrem Hayri Bey'in hayatı üzerinden, yakın dönem siyasi olaylarını farklı bir pencereden anlamaya çalışmaktır.

I. BÖLÜM AİLESİ, EĞİTİMİ ve MESLEKİ HAYATI

Ekrem Hayri Bey, 1885 yılında Preveze'nin Camiatik Mahallesinde doğmuştur.⁴ Cemile Hanım ile mülkiye kaymakamlarından, Preveze Mutasarrıfı Hayri Bey'in oğludur⁵. Hayri Bey, sürekli görev yeri değişen bir devlet görevlisi olup, aile "*Moralî zadeler*" olarak bilinmektedir⁶.

Ekrem Bey Fukara Babası olarak bilinmektedir. İzmir'de çok sevilen bir şahsiyettir. Genel itibariyle sakin bir yapısı vardır. Memleketin derdini dert edinen, haksızlık karşısında aniden parlayan, sinirlenen bir kişiliğe sahiptir.⁷

Rumca, Fransızca ve Almanca bilen Üstündağ'ın iki erkek evladı O'ndan evvel vefat etmiştir. Vefat ettiğinde eşi Nazife Hanım ve merhum oğlu Bülent'ten olma iki kız torunu hayattadır. Torunlarından Pınar Hanım'ın 1955 doğumlu erkek evladını vefat etmeden görme bahtiyarlığına erişmiştir.

Giritli Resmo eşrafından Emin Beyzade Hüseyin Hüsnü Bey'in ve Adile Hanımın kızı Nazife Hanım⁸ ile evlenen Ekrem Bey'in bu evliliğinden Bülent ve Pirân isimli iki çocuğu olmuştur.

Pirân, lisede askerî kampındayken hastalanmış ve vefat etmiştir. Ölüm tarihi 31 Temmuz 1937 olarak kayıtlara geçmiştir.⁹ Oğlunu toprağa vermek Ekrem Bey'e hayli ağır gelmesine rağmen metanetini korumayı başarmış, işine gücüne devam etmiş,

⁴ Milli Savunma Bakanlığı Arşivinde Yedek Subaylara mahsus hizmet tezkeresinde 1885 yılı Preveze doğumlu yazmaktadır. TBMM Hizmet Cetvelinde Doğum Tarihi: 1302(Hicri) 1301(Miladi) şeklinde yazmaktadır. TBMM Albümü (1920-2010) Cilt:2 (1950-1980) 542. ve 645. sayfalarındaki özgeçmişte 1884 yazmaktadır. TBMM Albümü (1920-2010) Cilt:1 sayfa 401'de abisi Muhittin Bey için de 1884 yazmaktadır. İstanbul İli Kadıköy Nüfus Memurluğundan 4.6.1953 yılında alınan Nüfus Kayıt Örneğinde: "*1302 tek doğum ile 27 Haziran 1323 tarihinde kaydedilmişken 329 tarihli devlet şurası kararından tahvile ve kaymakamlık makamından mucip olmak suretiyle 1-11-1941 tarihinde 1300 tarihi ilave edilmiştir,*" yazmaktadır. Ancak 28 Haziran 1323 tarihinde Sicil-i Nüfus İdaresi Umumiyesince verilen cüzdanda doğum tarihi Hicri 1302 Miladi 1301 şeklinde geçmektedir. Cumhuriyet ve Milliyet Gazetelerindeki vefat haberinde ise 1886 yılında doğduğu yazmaktadır. Kanaatimiz Hicri 1302, Rumi 1301 Miladi 1885 tarihinin doğru olduğudur.

⁵ Nüfus Hüviyet Cüzdanı Sureti Esas Nüfus Kaydı, Sicil-i Nüfus İdaresi Umumiyesi, 28 Haziran 323 (11 Temmuz 1907) Bkz. Ek 1

⁶ BOA., DH. SAİDd., 152/91.

⁷ Nejat Yıldırımkemal, **İlim, Fikir, Siyaset ve İşadamlarımızdan Portreler – Sağlık ve Sosyal Bakım Ekrem Hayri Üstündağ**, 1952, s.3

⁸ Nüfus Kayıt Örneği, 15.08.1956.Bkz. Ek2.

⁹ Ailesi askerde veremden vefat ettiğini belirtiyor. Hasan Mert tarafından hazırlanan tez çalışmasında askeri kampta zatürreden vefat ettiği belirtilmektedir. Bkz. **Necdet Öklem ve 1940 -1960 İzmir'de Siyasi Hayat**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995, s.10. "Üstündağ'ı Toprağa Verdik...", **Milliyet**, 17 Haziran 1956.

memleket meselelerine olan ilgisini alakasını kesmemiştir. Eşi Cemile Hanım ise oğlunun ölümünden çok etkilenmiştir.¹⁰

Bülent Üstündağ, Ekrem Hayri Bey'in büyük oğlu olup, Rumi 1327 Miladi 1911 yılında Berlin'de doğmuştur. İlköğrenimini Berlin'de yapmıştır. Ortaokulu, Fransız Kolejinde okuduktan sonra Galatasaray Lisesine gitmiştir. Fransa'da hukuk tahsil etmiş ve İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Daha sonra memuriyet hayatına atılmış, Ticaret Vekâleti Hukuk Müşavir Yardımcılığı, İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği yağ servisi şefliği görevlerinde bulunmuştur.¹¹ Ticaret Bakanlığı daire şefliklerinde bulunduktan sonra serbest olarak çalışmaya başlamıştır.¹²

Bülent Üstündağ, Müçteba Hanımla evlenmiş¹³, bu evlilikten iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir.¹⁴

Ekrem Hayri Üstündağ, II. Dünya Savaşından sonra Türkiye'de başlayan çok partili demokratik ortamda, "*İzmir*" adında bir gazete çıkarmıştı.¹⁵ Bülent Üstündağ, gazetede yazılar kaleme alarak babasına destek olmuştur. Bülent Bey, Demokrat Parti aşkıyla çok sert bir makale yazmış, "*Nesebi Sahih Olmayan Çocuk*"¹⁶ başlıklı kısa yazısına, yedek subay olduğu için imza koymamıştı. Hamile olan eşi, yazı işleri müdürü olduğundan tutuklanmış ve mahkûm edilmiştir. Gazete, yirmi gün kapanma cezası alınca ismini "*Demokrat İzmir*" olarak değiştirmiştir. Bu duruma dayanamayan Bülent Üstündağ, 10 Kasım 1946 tarihinde intihar etmiştir.¹⁷

¹⁰ Cihat Baban, **Politika Galerisi (Büstler ve Portreler)**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1970, s.377-379.

¹¹ "Bülent Üstündağ'ın Kısa Tercüme-i Hali", **İzmir**, 11 Kasım 1946.

¹² "İzmir'de Bir Facia", **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1946.

¹³ "Vefat... Nazife Üstündağ...", **Cumhuriyet**, 07 Nisan 1961.

¹⁴ Baban, age, s.381.

¹⁵ Filiz Çolak, **Demokrat Parti'nin İzmir'de Kuruluşu ve Gelişimi (1946-1950)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995, s.5. Soner Yalçın, "Yandaşların gazete baskını ilk değil: Demokrat İzmir Baskını", **Sözcü**, (13 Eylül 2015). Makalesinde, Ekrem Hayri Üstündağ, Osman Kibar ve Adnan Düvenci 12 Nisan 1946 yılında İzmir isimli gazeteyi kurduklarından bahsetmektedir. İzmir Gazetesinin 18 Ağustos 1946 tarihli nüshasında imtiyaz sahibi M. Üstündağ, Neşriyat Müdürü olarak Dr. Ali Kürşad isimleri yazmaktadır. 10 Ekim 1946 nüshasındaki künrede ise sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden M. Taceddin Öngen yazmaktadır. Filiz Çolak'ın "Demokrat Parti'nin İzmir'de Kuruluşu ve Gelişimi (1946-1950)" isimli tezde ise gazete sahibi olarak Ekrem Hayri Üstündağ gösterilmekte ancak gazeteyi Müçteba-Bülent Üstündağ'ın idare ettiği belirtilmektedir.

¹⁶ "Nesebi Sahih Olmayan Çocuk", **İzmir**, 28 Temmuz 1946.

¹⁷ "Bülent Üstündağ'ın hazin ölümü", **İzmir**, 11 Kasım 1946; Baban, age, s.378.

Nejat Yıldırım Kemal, Ekrem Hayri Üstündağ'ın sağlığında kaleme aldığı “İlim, Fikir, Siyaset ve İş Adamlarımızdan Portreler – Sağlık ve Sosyal Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ” isimli eserinde Bülent Üstündağ'ı şu şekilde tarif ediyor:

“Bir çocuk çenesi, birer damla dudakları, gözlerinin içinden gülen gözleri ve rahat bir yüzü vardı.

Bir türlü «r» harfini telaffuz edemeyen O minicik dili, yüzünün çocukluk ifadesini büsbütün artırır, fakat daha konuşmağa başlarken bu elemsiz görünen yüzden har har parlayan erkek karakteri insanı şaşırtırdı. Gülen gözlerinin yeşil içinde kendisine ait olmayan ıstıraplar alev alev parlardı. Hakikatlere hayran bir çocuk haksızlıklara tıpkı babası gibi asi ve koskocamandı. Memleketin derdini kendine dert edinirdi. Bir sefil gördüğü zaman alelade refahı namına utanır, bir sefil gördüğü zaman cemiyet namına kızarırdı. Hakikatleri ortaya atmak, bağışlamak, sağır kulaklara duyurmak, sarsaklara meram anlatmak için birer damlacık dudaklarının içinde, kıvrır, kıvrır dilinin kifayetsizliğinden ıstırap duyar, «Ah bir gazete olsa» diye yanardı.

“İZMİR” Gazetesi, o yangının kıvılcımıyla tutuşmuştur.

Hilkat, yalancı ve sahtekârdır. O kadar yalancı ve sahtekârdır ki, bir elem kuyusunu, bir ıstırap deryasını, bir koskocaman erkeklik harikasını, getirip, bir çocuk çeneyle, birer damla dudaklarla, gülen gözlerle ve rahat bir yüzle maskeleymiş, al, al yanan yanaklarının içine yanar dağlar gizlemiştir. Sonra da yarattığından, yarattıkları arasındaki bu tezaadından ürkmüş, onu kendi eliyle ölüme sevk etmiştir.

Benim erkek Bülend'im: O güzelim çocuk çenesini, narçiçeği dudaklarını, daima gülen gözlerini ve o gözlerin bu memleketin.”¹⁸

Ekrem Hayri Bey daha bekârken, Trabzon'da doktor olarak çalışırken bir rüya görür, rüyasında iki cenazenin kendisini takip ettiği sırada biri yanına sokularak “Bunlar senin iki erkek evladındır.” der. Pirân öldüğünde bu rüya aklına gelir ancak rüyalarla amel edilmeyeceği bilinci ile hareket eder ancak oğlu Bülent de vefat edince arkadaşı Enver Güreli beyefendiye olayı şu şekilde anlatır: “Kolay değil Enver Bey, iki evlâdımı da kendi ellerimle toprağa verdim. Pirân öldüğü zaman birdenbire Trabzon'da gördüğüm rüya hatırıma geldi. Kalbimi bir korku dağladı, fakat rüyalara inanmamak gerektiği kendime telkin ettim, kafamdan böyle bir endişeyi kaldırıp atmak

¹⁸ Nejat Yıldırım Kemal, *age*, s.10-12.

*istedim. Aradan hayli zaman geçti, bir gün büyük oğlum Bülent intihar etti... Uğursuz rüya tahakkuk etmişti!”*¹⁹

Bülent Üstündağ’ın Müçteba Hanımdan Melek Pınar ve Filiz isminde iki kızı dünyaya gelmiştir.²⁰ Müçteba Hanım, Filiz Hanımı dünyaya getirdiğinde hala hapistedir. Müçteba Hanım eşi vefat edince kızı Filiz’le Ankara’da kalmıştır. Çok iyi İngilizce bilen Müçteba Hanım, Marshall Planı doğrultusunda kurulan ABD’nin AID örgütünde ABD elçiliği içinde çalışmıştır. Müçteba Hanım burada Ekrem Dorukman ile tanışmış ve evlenmiştir. İlk eşi Bülent Bey’in intihar ettiği ve ailenin “Kara Kasım” dediği 10 Kasım gününün her yıldönümünde Müçteba Hanımın psikolojisi bozulmuş, depresyona girmiştir. Müçteba Hanım Bülent Bey’in intiharının verdiği sarsıntıyı aşamamıştır. Müçteba Hanım son günlerinde Bulgar Hastanesinde kalmış, bu süre içinde kızı Pınar Hanım hafta sonları annesini evine alıp, onunla ilgilenmiştir. Müçteba Hanım, hastanede oyuncu, yazar, ilk Türk kadın film yönetmeni Cahide Sonku ile birlikte kalmıştır. 1981 yılının mart ayında Cahide Hanım vefat etmiş. Müçteba Hanım, “Kara Kasım” günlerinde birinde, 1981 kasımında hastane penceresinden atlayarak hayatına son vermiştir.²¹

Filiz Hanım, annesiyle büyümüştür. Neşeli, hayatı ciddiye almayan bir yapısı olan Filiz Hanım, Aydın Tan ile evlenmiştir. Evlilik kısa sürmüş, bir süre sonra Filiz Hanım, Aydın Tan’dan boşanmıştır. İzmir’de yaşamını sürdüren Filiz Hanım, kendisini asansör boşluğundan atarak, intihar etmiştir.²²

Melek Pınar Hanım, dedesi Ekrem Hayri Bey’in yanında büyümüştür. Evde hiç babadan, intihardan bahsedilmemiş, mutlu bir çocukluk yaşamıştır. Ancak kendisinde hep bir “baba” özlemi oluşmuş, “nasıl, niye intihar etti” diye dert yandığı çok olmuştur.²³ Babasının intihar ettiği 10 Kasım gününün her yıl dönümünde Pınar Hanım’ın ruh sağlığı da bozulmuştur.²⁴ Melek Pınar Hanım, Yılmaz Ali Öke ile evlenmiş, bu evlilikten 1955 yılında Mim Kemal Öke dünyaya gelmiştir.²⁵

¹⁹ Baban, age, s.377-378.

²⁰ “Vefat... Remzi Yiğitgüden...”, **Milliyet**, 22.01.2015.

²¹ Mim Kemal Öke (İstanbul, 1955) ile 17 Haziran 2016 Tarihinde Yapılan Söyleşi

²² Mim Kemal Öke (İstanbul, 1955) ile 17 Haziran 2016 Tarihinde Yapılan Söyleşi

²³ Mim Kemal Öke (İstanbul, 1955) ile 17 Haziran 2016 Tarihinde Yapılan Söyleşi.

²⁴ Mim Kemal Öke, **Yaralı Ceylanlar Kulübü**, Sufi Kitap, İstanbul 2015, s.14.

²⁵ Cemal Kalyoncu, **Saklı Hayatlar**, Zaman Kitap, 2006, s.269-280.

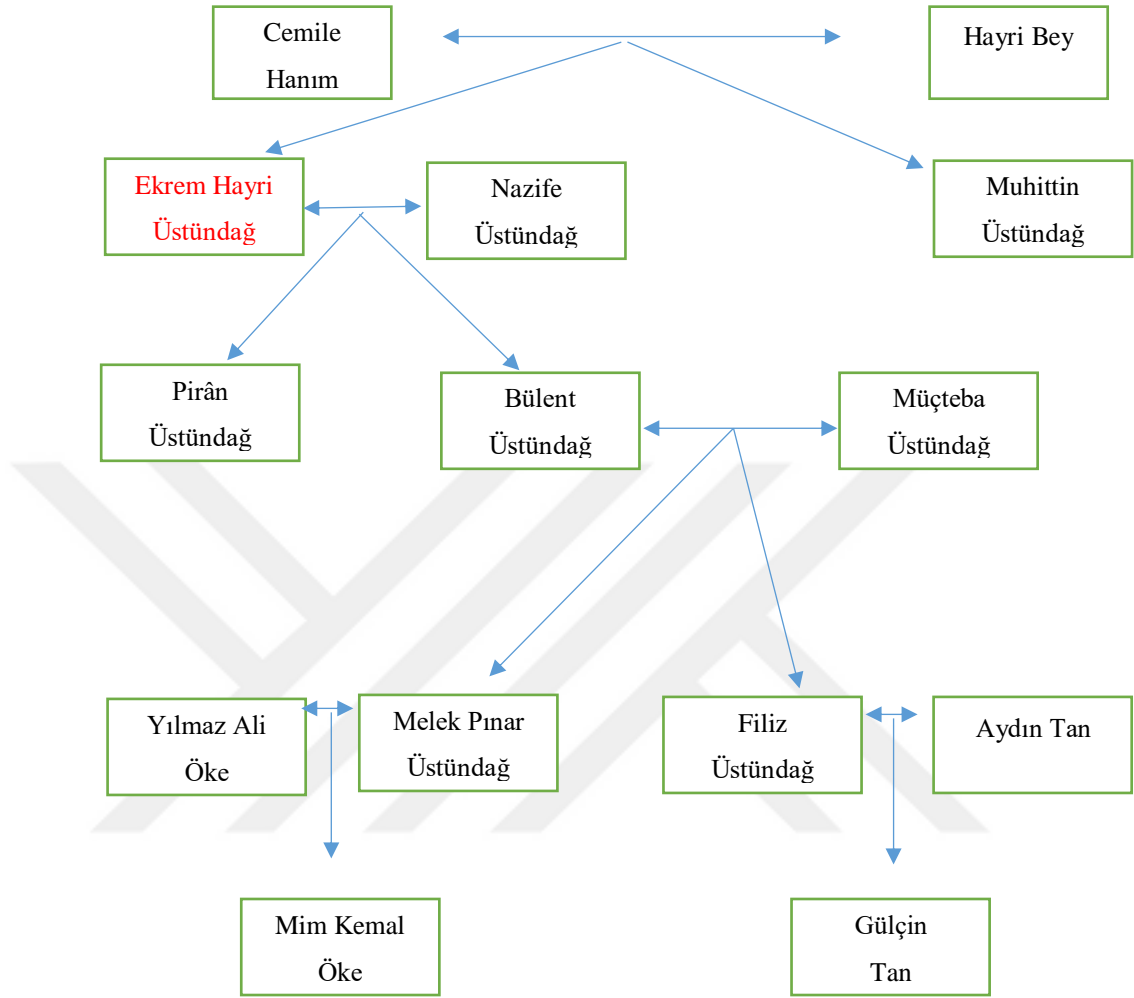
Ekrem Hayri Üstündağ'ın ağabeyi Muhittin Memduh Üstündağ, 1884 (1300) yılında Sakız Adası'nda dünyaya gelmiştir. Selânik Rüştüyesi ile Midilli ve İstanbul İdadilerinde okumuştur. 1909 yılında Hukuk Mektebinden mezun olmuştur. Dâhiliye Vekâletine bağlı Emniyet Genel Müdürlüğünde, 1924-25 yılları arasında çalışmıştır. İstanbul Belediye Başkanlığı görevine 1926 tarihinde getirilmiştir. 1929'da bu göreve ilave olarak, vekâleten İstanbul Valiliğine atanmıştır. 1930 yılında İstanbul Valiliğine asaleten atanmıştır. İstanbul Belediye Reislığı ve İstanbul Vilâyeti Valiliği görevlerini 1938 yılına kadar sürdürmüştür. 19 Aralık 1938'de Dâhiliye Vekâleti emrine alınmış ve 18 Şubat 1939 tarihinde de emekli olmuştur.²⁶ 7. Dönem İstanbul Milletvekilliği yapmıştır.²⁷ 1 Mayıs 1953 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.²⁸

²⁶ Ali Galip Baltaoğlu, **Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938)**, Ocak Yayınları, Ankara 1998. 1. Baskı, s. 65-66.

²⁷ “7. Dönem TBMM Mebusları İçin Tercüme-i Hal Varakaları”, [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_eski.sonuc?adi=&soyadi=&il Erişim Tarihi:20 Nisan 2016]

²⁸ “Üstündağ Dün Defnedildi”, **Milliyet**, 2.05.1953.

Ekrem Hayri Üstündağ'ın Soyağacı

A. Eğitim Hayatı

Ekrem Hayri Bey, iptidai (ilkokul) tahsilini Selânik'in Demirhisar Kazasında tamamlamıştır.²⁹ Babasının kaymakam oluşundan dolayı sürekli yer değiştirmesi Ekrem Hayri Bey'in farklı illerde eğitim hayatını devam ettirmesine neden olmuştur.

1895 yılında Selânik Mektebi İdadi-i Mülkiyesine giren Ekrem Hayri Bey, okulun ikinci senesinde babasının görev yeri değiştiği için, ikinci sınıfı Midilli Mekteb-i İdadisinde okumak zorunda kalmıştır. Beşinci sınıfa geldiğinde tekrar Selânik İdadisine dönen ve altıncı sınıfı burada okuyan Ekrem Hayri Bey, diploma almadan okuldan ayrılmıştır. Daha sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyeyi Şahaneye girmiş ve 1 Eylül 1907 tarihinde mezun olmuştur.³⁰

I. Dünya Savaşından evvel hükümet bazı doktorları Almanya'ya gönderme ve orada eğitim görmesini sağlamak için sınav yapmış, sınavı kazanan Ekrem Hayri Bey, hijyen alanında ihtisas görmek üzere Almanya'ya gönderilmiştir.³¹

B. Mesleki Faaliyetleri

Ekrem Hayri Bey'in mezun olduktan sonraki ilk görev yeri Gostuvar Kazası Belediye Tabipliğidir. 6 lira maaş ile göreve başlayan Ekrem Hayri Bey, bu görevi 21 Teşrinievvel 1323 - 14 Haziran 1324 (3 Kasım 1907 - 27 Haziran 1908) tarihleri arasında yapmıştır.³²

Gostuvar kazasında yaşadığı bir olayı kendi ağzından nakledelim:

“Mektepten çıktığım zaman bize kura çektiler. Devir ve vakit Osmanlı İmparatorluğu... Talihime Gostuvar Kasabası çıktı. Gostuvar neresidir diye soruşturdum, Üsküp'ün şimalinde diye salık verdiler. O zaman Mahmud Şevket Paşa Manastır valisi idi. Babam, paşaya bir tavsiye verdi, oğluma sahip çık der gibi... İstanbul'dan Selanik'e vapurla gittim. Şimendiferle de Manastır'a... Paşayı hiç güçlük çekmeden buldum. Beni o kendisine has rikkat ve nezaketiyle kabul etti. Gostuvar'a gideceğimi söyledim. Bana, oralarda Bulgar komiteleri yüzünden asayiş olmadığını

²⁹ Ekrem Kadri Unat, **Osmanlı İmparatorluğunda Bakteri ve Viroloji**, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, 1970. İstanbul.

³⁰ BOA., DH.SAİDd., 152/91; Yıldırımkemal, age, s.5.

³¹ **Ekrem Hayri Bey'e Ait Hizmet Cetveli**, 22 Ocak 1953, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü bkz Tablo 1; “Günün portresi- Ekrem Hayri Üstündağ”, **Milliyet**, 16 Haziran 1956.

³² **Ekrem Hayri Bey'e Ait Hizmet Cetveli**, 22 Ocak 1953, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü.

söyledi. Fakat bundan dolayı elbette geri dönecek değilsin yavrum doktor dedi, oraya gidecek, Bulgar'ın burnunu kendi ilminle de kıracaksın, biz askerlerin yapamadığı şeyleri yapmak elbette sana düşer.

Ve derhal jandarma kumandanını çağırttı. Oraya doğru gidecek jandarmalarla beni yola çıkarttı. Silâh sesleri, müsademe, çarpışma, vurup kırma gürültüleri arasında kâh at sırtında, kâh tabana kuvvet Gostuvar kasabasına ayakbastım, halkı Arnavut'la Bulgar karışımı. Herkes sokaklarda, omuzda kurşunu sürülü, emniyet tetiği hazır tüfeklerle dolaşıyordu.

Geldiğim gün oranın tek eczanesini de keşfettim. İçeri girdiğim zaman çocukluk arkadaşım Muzaffer'i de eczanenin sahibi buldum. Tıpkı şimal kutbunda hurma ağacına rasgelmiş gibi oldum. Eczanesinin üstündeki odasına beni de aldı. Onun karyolasının karşısına ben de portatifimi kurdum. Odamızda bir de âlâ mangal, tepeleme, bana gurbetin bütün kederlerini unutturdu.

Kasabanın ortasından bir su geçiyordu, ırmak gibi... Eczanenin karşısında Bulgar papazının evi vardı. Arnavutlarla Bulgarlar orada birbirlerine kurşun atarlarken elbette biz da papaza eyvallah edecek değildik. Fakat yan bakmamız da pek uzun sürmedi. Papazın kızı bir gün hastalanmış yüksek ateşli bir zatürreesini iyi edeyim diye beni çadırdılar. Günlerce uğraşıp didindim. Kız ölümlerden ölüm beğenedururken bir sabah gözünü açtı, ateşi düştü, kurtuldu. İhtiyar papaz, kızının derdiyle aklını kaybedecekken onu iyileşmiş bulunca ne yapıp ne edeceğini bilemedi. Osmanlı İmparatorluğunun yirmi bir yaşındaki hekimine minnettar, komiteciliğinden bile vazgeçer oldu.

Bize, eczacı Muzafferle beraber, her akşam ziyafetler çekiyor, erik rakısı ikram ediyordu.

Sıkı bir kış, o dağlık, Balkan havasına mahsus sert bir kış birdenbire bastırmıştı ki silâh sesleriyle herkes evlerine kaçıştı. Biz de eczaneyi kapayıp yukarıdaki odamıza çekilmiştik ki gece yarısına doğru kapımız yıkılırcasına vurulmağa başladı. Pencereden ihtiyatla, ne olur ne olmaz, baş çıkardık, sorduk:

— Ne istersiniz?

Dokuz kişi idiler, içlerinden biri cevap verdi:

— Hekimbaşayı isteriz.

Arnavut idiler. Hekimbaşıyı, yani beni, niye istiyorlardı? Aşağıya, eczacı ile beraber, indik. Bin bir ihtiyatla kapımızı araladık. Yüklenip içeri girdiler. Zaten açmasaydık bile zor kullanacaklardı.

Maksatlarını, hallerinden anlamamak mümkün değildi. Koca koca adamlar bir elimi bırakıp öteki elimi öpüyorlardı. Civardaki Arnavut beyinin oğlunu Bulgarlar vurmuşlardı. Hemen yola çıkmam lâzım geliyordu.

Kar, diz boyu idi. Kasabanın etrafında şiddetli bir müsademe, hatta sıkı bir muharebe olup dururken biz de hayvan sırtında yola çıktık. Kurşun, muharebe seslerine artık alışmış olacaktım ki adamlara sordum:

— Bu havada, bu balkanlarda bizi kurt yer...

Arnavut homurdandı:

— Şu kurdu bulsam da kulaklarını koparsam!.

Neden sonra bir köye geldik. Ev, bir yer odası gibi bir şeydi. Bir zeytinyağı kandili ortalığı gölgelere boğuyordu. Belki elli kişi yere oturmuşlar, ortada bir hasırın üstüne bir delikanlı yatırmışlar, bin bir kederle yaralının inleyişini dinliyorlardı. Beni görünce hep bir ağızdan bağırdılar:

— Tinya tinyata!.

Ortada, bir ateşin üstünde su kaynıyordu. Aletlerimi çıkardım, elimi yıkadım. Kurşun dizkapağının biraz altından saplanmış, saplandığı yer kan içinde fakat çıktığı yer görünmüyordu. Demek içeride idi. Bu saf insanlar benden efendilerinin oğlunu kurtarmamı istiyorlardı, -Osmanlı hekimbaşısından!.- iyice bir muayeneden sonra anladım ki kurşun daha aşağıda, ayak bileğinin içerisinde idi. İmparatorluğun hekimiyim, elbette, o kurşunu oradan, ne yapıp edip çıkaracak ve onlara efendi milletin ne olduğunu bir daha gösterecektim.

Bıçağı derinden derine soktum. Acı duymaması için onlar da bana yardım ediyorlardı: Arnavut'un tepesindeki bir tutam saçı birisi olanca kuvvetiyle çekiyor, bir başkası da burnunun tepesine parmağını dayayarak ha bire bastırıyordu. Bana gelince ben de ameliyata inilteler arasında devamda idim. Nihayet kurşunun madeni sesini hissettim. Fakat kemiklerin arasına iyice saplanmıştı. Parmağımı, kerpeten gibi

kullanarak elime geçen kurşunu etrafımdaki elli Arnavut'un önüne fırlattım. Hep birden feryat eder gibi höykürdüler

— *Huy bre yaşa hekimbaşı!*”³³

Ekrem Hayri Bey, Gostuvar'daki görevinden sonra 26 Temmuz 1324 (8 Ağustos 1908) – 6 Eylül 1329 (19 Eylül 1913) yılları arasında Seferihisar Belediye Tabibi olarak görev yapmıştır. Bu görevde iken maarif nezaretince Avrupa'ya eğitim için gönderilmiştir.³⁴

Avrupa'dan döndükten sonra 6 Eylül 1329 (19 Eylül 1913) – 6 Şubat 1329 (19 Şubat 1914) tarihleri arasında Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi Hıfzıssıhha Şubesi Azalığı (Sağlık Genel Müdürlüğü Hijyen Şubesi Üyeliği) görevinde bulunmuştur. Daha sonra 19 Şubat 1329 (1 Mart 1913) tarihinde Şam Mekteb-i Tıbbiyesi Bakterioloji ve Hıfzıssıhha muallimi olarak atanmıştır. Burada 31 Kanunuevvel 1331 (13 Ocak 1916) tarihine kadar görev yapmıştır. Savaş koşulları nedeniyle okul Beyrut'a nakledilmiştir. Beyrut Mekteb-i Tıbbiyesinde bakterioloji ve hıfzıssıhha muallimi olarak 1 Kanunusani 1331 (14 Ocak 1916) tarihinden 6 Temmuz 1334 (6 Temmuz 1918) tarihine kadar görev yapmıştır³⁵. Dördüncü ve beşinci sınıfların bakterioloji ve hijyen muallimi olarak derslerine girmiştir.³⁶

I. Dünya Savaşı nedeniyle çıkarılan seferberlik emri gereğince orduya çağrılmıştır. 4. Ordu 8. Kolordu Hıfzıssıhha Müşavirliğine atanmış, 30 Temmuz 1330 (12 Ağustos 1914) – 1 Nisan 1332 (14 Nisan 1916) arasında tabip yüzbaşı rütbesiyle burada görev yapmıştır.³⁷ Mısır harekatına iştirak eden Ekrem Hayri Bey, Suriye'de çekilen ordu ile birlikte İstanbul'a dönmüştür³⁸.

³³ Fahri Celal, “Hekimlerinbaşı”, *Cumhuriyet*, 2 Mayıs 1954.

³⁴ BOA., DH. SAİDd, 152/91; **Ekrem Hayri Beye Ait Hizmet Cetveli**, 22 Ocak 1953, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü. Avrupa'da ne kadar kaldığını tama olarak tespit edemedik Nejat Yıldırım Kemal tarafından kaleme alınan eserde, Ekrem Hayri Bey'in Avrupa'da 5 yıl kaldığı ifade edilmektedir. Bkz. Yıldırım Kemal, age, s.6.

³⁵ Kara Kuvvetleri Personel Başkanlığının, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zatişleri ve Muamelat Genel Müdürlüğünün 20 Kasım 1950 tarih ve 50253 sayılı yazına cevaben kaleme alınan, 2 Aralık 1950 tarihli yazı. Ek11

³⁶ Ekmeleddin İhsanoğlu, **Suriye'de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.58-59.

³⁷ Kara Kuvvetleri Personel Başkanlığının, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zatişleri ve Muamelat Genel Müdürlüğünün 20 Kasım 1950 tarih ve 50253 sayılı yazına cevaben kaleme alınan, 2 Aralık 1950 tarihli yazı; **Ekrem Hayri Beye Ait Hizmet Cetveli**, 22 Ocak 1953, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü

³⁸ Mehmet Karayaman, **20.Yüzyılın İlk Yarısında İzmir'de Sağlık**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Nisan 2008 s.288.

Ekrem Hayri Bey, I. Dünya Savaşının sonlarında, Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi Hıfzıssıhha Şubesi Mütihazası görevine 7 Temmuz 1334 (7 Temmuz 1918) tarihinde atanmıştır. Bu sırada Beyrut Sıhhiye Müdürlüğüne atanan Ekrem Hayri Bey bu göreve gitmemiştir.

22 Teşrinievvel 1334 (22 Ekim 1918) tarihinde İstanbul Sıhhiye Müdür vekili olarak göreve başlamış, 12 gün sonra 3 Teşrinisani 1334 (3 Kasım 1918) tarihinde asaleten bu göreve atanmıştır. 4 Eylül 1335 (4 Eylül 1919) günü görevinden ayrılmış 24 Teşrinisani 1335 (24 Kasım 1919) tarihinde seksen bir gün sonra tekrar aynı göreve getirilmiştir. 28 Şubat 1337 (28 Şubat 1921) tarihine kadar da İstanbul Sıhhiye Müdürü olarak görevine devam etmiştir.

İstiklal savaşı sırasında İstanbul'da görevli bulunduğu sırada davet üzerine Anadolu'ya geçmiş ve bundan sonra mülki makamlarda hizmetinin bulunduğu dosyasında kayıtlıdır.³⁹

1 Mart 1337 (1 Mart 1921) tarihinde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Hıfzıssıhha Müdürlüğüne atanmış, 20 Şubat 1338 (20 Şubat 1922) tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür.

11 Haziran 1338 (11 Haziran 1922) – 13 Kânunuevvel 1338 (13 Aralık 1922) tarihleri arasında Trabzon Memleket Hastanesi Baştabipliği görevinde bulunmuştur. Buradan İstanbul Telkikhane (Aşı evi) Müdürlüğüne atanmış, 18 Kânunuevvel 1338 (18 Aralık 1922) ile 10 Nisan 1339 (10 Nisan 1923) tarihleri arasında görev yapmıştır. Daha sonra istifa ederek görevinden ayrılmıştır.

13 Ağustos 1339 (13 Ağustos 1923) tarihinden 9 Temmuz 1928 gününe kadar, yaklaşık beş yıl İzmir Emraz-ı Sâriye ve İstilaiye Hastanesinde, başhekim olarak görev yapmıştır.⁴⁰ Bu görevinden ayrılarak uzun yıllar İzmir'de serbest doktorluk yapmıştır.⁴¹ İzmir'deki Yeni İzmir Eczahanesinde ve özel bir hastane olan Sıhhat Yurdunda hastalarını kabul eden Ekrem Hayri Bey, dergi ve gazetelere verdiği ilanlarda kendisini “*Muallim Doktor ve Bakteriyolog Ekrem Hayri, Berlin ve*

³⁹ Kara Kuvvetleri Personel Başkanlığından Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zatişleri ve Muamelat Genel Müdürlüğüne 2 Aralık 1950 yılında yazılan yazı.

⁴⁰ **Ekrem Hayri Beye Ait Hizmet Cetveli**, 22 Ocak 1953, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü.

⁴¹ “Büyük Bir İdealist, Yaman Bir Vatanperveri Kaybettik”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1956.

Gutenberg Darülfünunlarından mezun, sabık Suriye Tıp Fakültesi muallimlerinden, verem ve bağırsak hastalıkları mütehassısı”⁴² olarak tanımlamıştır.

Ekrem Hayri Bey, 1930-1940 yılları arasında İzmir’deki Fransız Hastanesinde başhekim olarak görev yapmıştır.

Serbest doktor olarak mesleğini sürdürürken İkinci Dünya Savaşı sebebiyle 9 Mart 1941 yılında tekrar askere alınmış, 57. Tümen Sıhhat Bölüğü başhekimliğine atanmıştır. 4 Mayıs 1942 yılına kadar Tabip Yüzbaşı rütbesiyle 56 yaşındayken 421 gün daha askerlik yapmıştır.⁴³ 27. Ty. Df. Top.(Tayyare Defi Topçu) ⁴⁴ Taburundan terhis olmuştur. ⁴⁵

⁴² Karayaman. age, s.288.

⁴³ **Ekrem Hayri Beye Ait Hizmet Cetveli**, 22 Ocak 1953, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürlüğü.

⁴⁴ Asıl Belgede Sadece Ty. Df. Top. Tb. İfadesi yazmakta ancak yaptığımız askeri kaynak araştırmaları sonucu bu kısaltmanın “Tayyare Defi Topçu” ifadesi olduğu anlaşılmaktadır konu ile ilgili bir makale örneği olarak bkz: Efdal As, Hakan Bacanlı, “Askeri Tarih Araştırmaları İçin Kaynaklar- II.Topçu Mecmuası”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı:22, s.163-236.

⁴⁵ 4 Mayıs 1942 tarihli Yedek Subaylara Mahsus Hizmet Tezkeresi, (Ek 7)

TABLO 1: EKREM HAYRİ ÜSTÜNDAĞ'A AİT HİZMET CETVELİ

VAZİFESİ	Maaş	Vazifeye başladığı veya açıkta kaldığı tarih	Vazifesinden ayrıldığı veya açığının bittiği tarih	Vazifesinden Ayrılma Sebebi ve Düşünceler
Gostuvar Kazası Belediye Tabibi	6	21 Teşrinievvel 323	14 Haziran 324	Naklen
Seferihisar Belediye Tabibi	6	26 Temmuz 324	6 Eylül 329	Maarif Nezareti tarafından bilgisinin niteliğini artırmak için Avrupa'ya gönderildiği ve dönüşünde 6 Eylül 329 tarihinden 6 Şubat 329 tarihine kadar yevmiye 100 kuruş ücretle Sağlık Genel Müdürlüğü Hijyen Şubesi Üyeliğinde bulunduğu ve Almanya'da bulunduğu müddetçe aylıklarının Maarif Nezaretince 1425 kuruş asli maaş üzerinden tekrar eden ödentisi kesilerek ödendiği belgelenmiştir
Şam Tıbbiye Mektebi Bakteriyoloji ve Hıfzıssıhha Muallimi	25	19 Şubat 239	31 Kânunuevvel 331	Mektebin Beyrut'a nakli hasebiyle ve seferberlik münasebetiyle 30 Temmuz 330 tarihinden 1 Nisan 332 tarihine

Beyrut Tıbbiye Mektebi Bakteriyoloji ve Hıfzıssıhha Muallimi	25	1 Kânunusani 331	31 Mayıs 332	kadar mükellef Tabip Yüzbaşı olarak istihdam edilmiştir.
Beyrut Tıbbiye Mektebi Bakteriyoloji ve Hıfzıssıhha Muallimi	30	1 Haziran 332	6 /7/334	Maaşı artmıştır.
Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi Hıfzıssıhha Şubesi Mütahassısı	30	7 / 7 / 334	4 / 9 / 334	İzinli olarak İstanbul'da bulunduğu sırada naklen Beyrut Sağlık Müdüriyetine tayin edilmişse de gitmemiştir.
İstanbul Sıhhiye Müdür Vekili	20	22 / 10 / 334	3 / 11 / 334	
İstanbul Sıhhiye Müdürü	40	4 / 11 / 334	4 / 9 / 335	Asil Olmuştur. / Ayrılmıştır
İstanbul Sıhhiye Müdürü	40	24 / 11 / 335	28 / 2 / 337	Ayrılmıştır.
Vekâlet Hıfzıssıhha Müdürü	40	1 / 3 / 337	20 / 2 / 338	Ayrılmıştır.
Trabzon Memleket Hastanesi Baş Tabibi	25	11 / 6 / 338	13 / 12 / 338	Naklen
İstanbul Telkikhane Müdürü	30	18 / 12 / 338	10 / 4 / 339	İstifa etmiştir.
İzmir Emrazı Sâriye ve İstilaiye Hastanesi Baştabibi	35	13 / 8 / 339	9 / 7 / 928	Ayrılmıştır.
Yedek Tabip Yüzbaşı		9 / 3 / 941	4 / 5 / 942	Terhis edilmiştir.

		22 / 5 / 1950 tarihinde İzmir Milletvekili olarak Büyük Millet Meclisine iltihak etmiştir.
--	--	--

İşbu hizmet cetvelinin sicil kaydına uygun olduğu tasdik olunur. 22 Ocak 1953. (Sağlık ve Sosyal Yardım Özel Kalem Müdürlüğü)

II. BÖLÜM: SİYASİ FAALİYETLERİ

Ekrem Hayri Üstündağ'ın hayatını ele alırken en önemli duraklardan biri siyaset olacaktır. Türkiye'nin siyasi tarihinde çok önemli kırılma anlarının, hadiselerinin yatağı Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti, Hürriyet Partisi gibi kuruluşların ön saflarında bulunmuştur. TBMM çatısında IX. ve X. Dönemlerinde milletvekili olarak hizmet etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti XX. ve XXI. Hükümetlerinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak görev yapmıştır. Vefat ettiğinde TBMM üyesi idi. Hürriyet Partisi Grup Başkanlığı görevini uhdesinde bulunduruyordu.

A. Serbest Cumhuriyet Fırkasındaki Faaliyetleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olmuştur⁴⁶. 1925 yılının şubat ayında başlayan Şeyh Said İsyanından sonra kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının ardından, 1930 yılının Ağustos ayında ikinci önemli muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı olarak adlandırılan dönemin Türkiye'yi de etkilemesi, ekonomideki bozulma Cumhuriyet Halk Fırkasına karşı tepkileri arttırmıştır. Bu durumun sadece ekonomik çözüm önerileriyle atlatılamayacağını, aynı zamanda siyasî çözüm yollarının denenmesi gerektiğine inanan Gazi Mustafa Kemâl Paşa, 1930 yılının yaz aylarında, iktidara karşı artan muhalefeti üstlenecek ve denetim altında tutabilecek nitelikte yeni bir muhalefet partisi kurulmasına karar verdi.⁴⁷

Gazi Mustafa Kemal Paşa, bununla birlikte ülkedeki rejim aleyhtarlarının muhalefet partisinde toplanarak, inkılapların ortadan kaldırılacağı endişesini taşıyordu. Bu kaygılarından dolayı da çok partili siyasî hayata geçerken Cumhuriyeti ve onun temel düzenini özümsemiş arkadaşlarını devreye sokmayı daha uygun buldu. 12 Ağustos 1930 tarihinde, Ali Fethi (Okyar) Bey'in öncülüğünde Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasını sağladı. Doğrudan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla kurulan ve İsmet Paşa'nın da teşvik ettiği SCF kısa süre içerisinde yoğun ilgi gördü.⁴⁸ Serbest Cumhuriyet Fırkasının kısa sürede yayılması iktidarın tepkisini çekmekte gecikmedi. Gazi de bu gidişten endişe duymaya başlamıştı. Özellikle Fethi

⁴⁶ Mustafa Ekincikli, "Türk Demokrasi Kültürünün Gelişim Sürecinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Kuruluşu", **Akademik Bakış**, Cilt 6, Sayı:11, 2012,s.151.

⁴⁷ Falih Rıfki Atay, **Çankaya**, İstanbul-1986, s.462; Ayşe Aydın, "Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Adnan Menderes'in Siyasi Hayatının Başlaması", **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.8, Sonbahar 2011.

⁴⁸ Falih Rıfki Atay, **age**, s.463-464.

Bey'in İzmir seyahati bardağı taşıran son damla oldu. İzmir Serbest Fırkasının en çabuk yayıldığı ve örgütlendiği önemli bir merkezdi. Bu nedenle bu gezi iktidar partisinin merak ve endişesine neden olmuştu. İzmir, Fethi Bey ve arkadaşlarını büyük bir sevgi gösterisi ile karşıladı.⁴⁹ Fethi Bey İzmir'den sonra gittiği Manisa ve Balıkesir'de de gösterilerle karşılandı. Ankara'ya döndüğü zaman Gazi'nin Halk Fırkası yanında yer aldığını gören Fethi Bey onunla karşı karşıya kalmamak için 18 Aralık 1930'da kurucusu olduğu Serbest Cumhuriyet Partisi'ni feshetmiştir.⁵⁰

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşunda Ekrem Hayri Üstündağ da görev almış, İzmir İl Başkanlığı görevini yürütmüştür. Serbest Cumhuriyet Fırkasının İstanbul il teşkilatını kurma görevi İstanbul Milletvekili Ali Haydar Bey'e, Ankara il teşkilatını kurma görevi ise milletvekili Talat Bey'e verilmiştir. İzmir il teşkilatını kurma görevinin kime verileceği ise ancak Genel Başkan Ali Fethi Bey'in 4 Eylül tarihinde İzmir'e gelmesiyle belli olmuştur.

6-7 Eylül 1930 tarihlerinde İzmir vilâyeti merkezinde toplanan kongre sonucunda, vilayet merkezini oluşturan dokuz kişilik heyet şu kişilerden oluşmuştur;

İdare heyeti reisi: Doktor Ekrem Hayri Üstündağ,

Kâtip: Eski Adana ve Manisa Valisi İsmail Müştak Gürsan

Muhasip: Tüccardan Şerifzade Selahaddin Bey,

Üyeler: Esat Bey, Süleyman Faik Bey, Nuri Fettah Bey, Giritli Hüseyin Bey, Salahaddin Bey, İbrahim Ethem Bey.⁵¹

8 Eylül 1930 günü Serbest Cumhuriyet Fırkası idare heyeti İzmir'de bulunan TBMM Reisi Kazım Özalp'ı, İzmir Valisi Kazım Dirik'i, Cumhuriyet Halk Fırkasını ve Belediyeyi ziyaret etmiştir. Faaliyetlerine başlayan Ekrem Hayri Üstündağ liderliğindeki idare heyeti, her gün saat dokuz ila on yedi saatleri arasında üye kaydı yapacağını, 11 Eylül 1930 günü İzmir halkına bir beyanname ile duyurmuştur.⁵²

⁴⁹ Filiz Çolak, **Demokrat Parti'nin İzmir'de Kuruluşu ve Gelişimi (1946-1950)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995. s.20.

⁵⁰ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, İstanbul 1952, s.631.; Serap Tabak, "Serbest Cumhuriyet Fırkasının İzmir Vilayetindeki Teşkilatı ve Faaliyetleri", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı VIII, 1993, İzmir, s.183.

⁵¹ Tabak, agm, s.189.

⁵² Tabak, agm, s.193.

İlk gün 500 üye kaydolmuş, 21 Eylül 1930 tarihine gelindiğinde ise sayı 800'e çıkmıştır.⁵³ Ekonomik buhrandan en çok kıyı bölgelerindeki tüccarlar zarar gördüğünden partiye en çok tüccarlar grubundan katılım olmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkasının en hızlı örgütlendiği illerden biri İzmir'dir.⁵⁴ Bu durumun oluşmasında başrolü elbette Ekrem Bey oynamaktadır. Cumhuriyet Halk Partisinin İzmir milletvekili Vasıf Bey Serbest Fırka'nın belediye seçimlerindeki yaşadığı bir olayı anlatırken Ekrem Hayri Bey hakkında da aydın bir kişilik olduğunu ifade etmektedir.

İzmir Miiletvekili Vasıf Bey:

“Orada Ekrem Hayri Bey, Serbest Fırkanın teşkilât Reisi Ekrem Hayri Beye tesadüf ettim. Münevver şahsiyettir, kendisine rica ettim; iki günden beri gördüğüm manzara beni tedhiş ediyor. Temenni ediyorum bana nasip olsun ve intihap sandıklarının başında Serbest Cumhuriyet Fırkasına rey vermek için gelen kadın ve erkek grupları arasında münevver kütlelere tesadüf edeyim. Üstleri başları perişan bu vatandaşların elbette hakkı reyi vardır. Fakat bu halk kütlesi rey vermek için bu kadar arzu göstermez. Onlar fırkacılar tarafından sevk edilir, onlar talimatla yürütülür. O halde bu yaygaraları yapanlar zavallı masum adamlardır. Mesuller onları bin türlü propaganda ile iğfal eden fırkacılar ve o teşkilâtı idare edenlerdir. Ekrem Hayri "ne yapayım halkın hareketidir, halkın hareketine mani olabilir miyiz" mütaleasında bulundu.”⁵⁵

Serbest Cumhuriyet Fırkası henüz yeni kurulan bir parti olmasına rağmen, 1930 Belediye seçimlerinde İzmir'de önemli bir başarı sağlamıştır. İzmir'de otuz üç sandıkta toplam 24.932 oy çıkmış bunların yaklaşık yüzde kırkını oluşturan 9.960 oyu Serbest Cumhuriyet Fırkası almış, 14.624 oyu ise Cumhuriyet Halk Fırkası almıştır.⁵⁶ Bu başarıda Ekrem Hayri Bey'in parti çalışmalarının etkisi büyük olmuştur.

⁵³ Tabak, agm, s.200.

⁵⁴ Günver Güneş, “Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın' da Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri Üzerinde Oluşan Tartışmalar”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2006, C.25, S.39, s. 123. (s.118-147)

⁵⁵ **TBMMTD**, Dönem 3, C.1, 4. Birleşim, 15 Kasım 1930, s.25. Osman OKYAR, Osman, SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, **Fethi Okyar'ın Anıları Atatürk-Okyar ve Çok Partili Türkiye**, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Baskı 1999).

⁵⁶ Eyüp Öz, “İzmir ve Serbest Cumhuriyet Fırkası [12 Ağustos-17 Kasım 1930]”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2015, C.4, S.5, s.436.

B. Demokrat Partili Yıllar

İkinci dünya savaşının zor şartları ve yirmi üç yıllık tek parti iktidarının yıpranmışlığı artık çok partili hayata geçişin ortamını oluşturmuştur.⁵⁷ Bir yandan II. Dünya Savaşının getirdiği ekonomik sıkıntılar ve devletin aldığı sert tedbirlerin halkta yarattığı tepki, diğer yandan da savaşın sonunda Türkiye'nin, savaşın galibi olan ve büyük oranda demokrasi ile yönetilen Batılı devletlerin yanında yer alma istediği, çok partili demokratik hayata geçişi hızlandırmıştır. 1945 yılında San Fransisco Konferansında Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalanırken, toplantıya katılan heyete hitaben bir konuşma yapan İsmet İnönü, Türkiye'nin çok partili demokratik hayata geçme konusundaki kararlılığını net bir şekilde ifade etmiştir.⁵⁸ Ancak İnönü'nün bir muhalefet partisi kurma isteğinin olduğunu Demokrat Partililer şiddetle ret etmektedirler.⁵⁹

Demokrat Parti'nin kuruluşunu yani çok partili hayata geçişi tetikleyen en önemli etkenlerden biri çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması hakkındaki kanundur diyebiliriz. Kanun tasarısı, Cumhuriyet Halk Partisi içindeki küçük farklılıkların aslında daha derin görüş ayrılıklarından kaynaklandığını göstermiş, parti içinde bir muhalefet hareketinin doğmasına sebep olmuştur.⁶⁰

Demokrat Partinin kuruluşunu tetikleyen bir diğer olay, 29 Mayıs 1945 tarihinde yapılan bütçe oylamasına Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan, İzmir Milletvekili Celal Bayar, Kars Milletvekili Fuat Köprülü, Eskişehir Milletvekili Emin Sazak'ın ret oyu vermesi⁶¹ olduğunu söyleyebiliriz.

Dörtlü Takrir adıyla bilinen ve Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan tarafından 7 Haziran 1945 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubuna verilen ve daha fazla parti içi demokrasi talep eden önerge ile başlayan süreç, Demokrat Partinin kuruluşuna giden büyük bir adım olmuştur.⁶² Dörtlü takrir kanunlardaki ve parti tüzüğündeki anti-demokratik hükümlerin tasfiyesi, Meclisin

⁵⁷ Filiz Çolak, "İzmir'de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu", **Tarih Okulu**, 2011, S.9, s.93.

⁵⁸ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul-2012, s.125-126. Feridun Cemal Erkin, "İnönü, Demokrasi ve Dış İlişkiler", **Milliyet**, 14 Ocak 1974.

⁵⁹ Samet Ağaoğlu, **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru**, İstanbul-1972, s.59.

⁶⁰ Erdal İnce, "Köylüyü Topraklandırma Kanunu'nun Türk Siyasal Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.13, 2006 Güz, s.71.

⁶¹ **TBMMD**, Dönem 7, C.17, 65. Birleşim, 29 Mayıs 1945, Oturum 2, s.512.

⁶² Fehmi Akın, **Türkiye'de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s.54.

hükümeti gerçekten denetlemesine imkân verilmesi, seçimlerin serbestçe yapılması konularında yoğunlaşan bir metindir.⁶³ Bütün bunların sonucunda 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kurulmuş ve teşkilatlanma çalışmalarına başlamıştır. Demokrat Partinin kurulmasından bir ay sonra il örgütleri oluşmaya başladı. İlk il teşkilatı 1 Şubat'ta Samsun'da Şefik Avni Özüdoğru başkanlığında kurulmuştur.⁶⁴

İzmir il teşkilatının kuruluş süreci de, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşunda olduğu gibi, yine parti liderinin İzmir'e gelmesi ile başlamıştır. Celal Bayar, parti merkez idare kurulu üyesi olan Refik Şevket İnce'ye İzmir teşkilatını kurma görevini vermiştir.⁶⁵ Çalışmalar netice vermeyince Celal Bayar 7 Şubat 1946 tarihinde bizzat İzmir'e gelmiştir.⁶⁶ Celal Bayar, Ekrem Hayri Üstündağ'ı ziyaret etmiş, akşama kadar Ekrem Hayri Bey'in evinde kalan Celâl Bayar, Refik İnce ve Ethem Menderes'in de katılımı ile Demokrat Partinin Ege bölgesinde nasıl teşkilatlanmaya gideceğini görüşmüşlerdir.⁶⁷ Bu toplantıda Partinin İzmir kurucular kurulu heyeti hazırlanmıştır. İl merkez binası olarak, Ticaret Odası'nın yanında bir bina tutulmuştur.⁶⁸

Nejat Yıldırım Kemal 1952 yılında kaleme aldığı, “İlim, Fikir, Siyaset ve İş Adamlarımızdan Portreler” isimli eserinde Ekrem Bey'in il başkanı olma arifesindeki o günleri şöyle anlatmaktadır: “Celâl Bayar kurduğu partisinin İzmir teşkilâtı için tek başına İzmir'e gelmişti ve adı «Ankara Palas» olan bir otel köşesinde misafirdi. Geldiğinin sabahı kendisini görmek, şimdi Reisi Cumhuriyet olduğu halde «Çankaya'da» da görmekten daha kolay değildi. Ne kadar polis varsa hemen hepsi «ziyaretine» kim gelecek kim gidecek diye biriktirilmiş, vazifelendirilmişti. Ben de bir gazeteci olarak kendimi vazifelendirmişim. Kafamda suallerim vardı, mülakat isteyecektim.

Bir kolayını buldum, fırladım yukarıya. Odasında yalnız ve ayakta idi. Kendisine ilk sualım şu olmuştur:

— İzmir teşkilâtı için kimleri düşünüyorsunuz?

⁶³ Cem Eroğul, **Demokrat Parti/Tarihi ve İdeolojisi**, Yordam Kitap, İstanbul 2014, s.11.

⁶⁴ Akın, agt, s.81.

⁶⁵ Çolak, agm, s.96.

⁶⁶ “Celâl Bayar İzmir'e gitti”, **Cumhuriyet**, 8 Şubat 1946.

⁶⁷ **Yeni Asır**, 9 Şubat 1946.

⁶⁸ “Celâl Bayar'ın İzmir'deki Temasları”, **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1946.

Celâl Bayar'ın suale daima sualle cevap veren müthiş bir zekâsı vardır. Gerçi sorduğum basit ve verilebilecek cevap da onun gibi mert bir adam için çok daha basit. Falan adam filan adam demedi.

— *Bittabi başta Ekrem Hayri Üstündağ değil mi?*

Diye bana sordu.

Nerden anlamıştı, gözümünden mi kaşımdan mı halâ bilemiyorum. Demek ki Celâl Bayar aynı zamanda psikolog adammış.

Nitekim ben sorduklarıma hep soruyla cevaplar alıp merdivenlerden inerken, Ekrem Hayri Üstündağ da yukarıya çıkıyordu.

Ekrem Hayri Üstündağ'ı ertesi günkü gazetelerimizde Demokrat Parti İl Başkan olarak ilân etmiştik. Hâlbuki bu bir «ilâni-şaduman» değil; matem olması lâzım gelirdi. Zira bu kış kıyamet ve türlü türlü baskılar içinde İzmir gibi fikir cereyanlarına pek akıntı veren, Ege bölgesinin iktisadi regulesi bir şehirde Demokrat Partinin İl Başkanı olmak ve yıllar yılı idarede bulunmak her babayığidin harcı değildi. Hem de Bülent'ini bağına taş basarak.”⁶⁹

13 Şubat tarihli gazeteler, bir gün önce Demokrat Parti'nin İzmir şubesinin kurulduğunu ilan ediyordu.⁷⁰ 14 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinde “*Demokrat Parti ve Ayın 13'ü*” başlıklı bir haber çıkmıştı. Haberde, Celâl Bayar'ın şehirden ayrıldığı belirtildikten sonra, müteşebbis heyetinin ayın 13 olması sebebiyle Valiliğe beyannameyi vermeyi uğursuz saydıklarından Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın beyannameyi ertesi günü vereceği yazmaktaydı.⁷¹ İzmir Teşkilatı, 14 Şubat 1946 günü kurulmuştur.⁷² Müteşebbis heyeti (kurucular kurulu) 14 Şubat 1946 günü valiyi ziyaret ederek beyannameyi vermiş, ardından Cumhuriyet Halk Partisini ziyaret etmişlerdir.⁷³

Ekrem Hayri Üstündağ'ın bu göreve getirilmesinde pek çok etken mevcuttur. Kendisi İzmir'de sevilen birisi olup fukara babası olarak ünlenmişti.⁷⁴ Serbest Cumhuriyet Fırkasının teşkilatlanmasındaki rolü parti ileri gelenlerince çok iyi

⁶⁹ Yıldırım Kemal, age, s.12-14.

⁷⁰ “Demokrat Partinin İzmir Şubesi Kuruldu, İstanbul Şubesi İçin de Faaliyete Geçildi”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1946.

⁷¹ “Demokrat Parti ve Ayın 13 ü”, **Cumhuriyet**, 14 Şubat 1946.

⁷² Çolak, agt, s.45.

⁷³ **Yeni Asır**, 15 Şubat 1946; “Demokrat Parti İzmir Şubesi”, **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1946.

⁷⁴ Baban, age, s.377.

biliniyordu.⁷⁵ Teşkilatlanmadaki başarısını göstermesi açısından 1946 Temmuz seçimlerine kadar kurduğu teşkilatları burada sıralamak uygun olacaktır.

- 1- Merkez İlçe İdare Kurulu-21 Şubat 1946
- 2- Karşıyaka İlçe Teşkilatı – Mart 1946
- 3- Yalılar Bucağı: 27 Şubat 1946
- 4- İkiçeşmelik Bucağı: 8 Mart 1946
- 5- Tilkilik Bucağı: 26 Mart 1946
- 6- Eşrefpaşa-Yapıcıoğlu Bucağı: 10 Nisan 1946
- 7- Alsancak Bucağı: 1 Nisan 1946
- 8- Dolaplıkuyu Bucağı: Mayıs 1946
- 9- Buca Bucağı: Mayıs 1946
- 10- Bornava Bucağı: 7 Temmuz 1946
- 11- Güzeyalı Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Mart 1946
- 12- Çimentepe Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak 14 Nisan 1946
- 13- Altıntaş Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Nisan 1946
- 14- Dibekbaşı Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Nisan 1946
- 15- Kadriye Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Nisan 1946
- 16- Orhaniye Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Nisan 1946
- 17- Dolaplıkuyu Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Nisan 1946
- 18- Tepecik-Güney Ocağı: Tilkilik Bucağına Bağlı olarak Mayıs 1946
- 19- Umurbey Ocağı: Alsancak bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 20- Aziziye-İmariye Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 21- Bostanlı İstasyon Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946
- 22- Tuzcu Mescit Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 23- Kahramanlar Ocağı: Alsancak bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 24- Altay Ocağı: Dolaplıkuyu ocağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 25- Ballıkuyu Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 26- I.Karantina Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 27- Büyük Çiğli Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946
- 28- Yalılar Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 29- Dikilitaş Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946
- 30- Kahraman Mescit Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946

⁷⁵ Çolak, agm, s.97.

- 31- İskele Ocağı: Karşiyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946
- 32- Örnekköy Ocağı: Karşiyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946
- 33- Alaybey Ocağı: Karşiyaka ilçesine bağlı olarak Haziran 1946
- 34- Bayraklı Ocağı: Karşiyaka ilçesine bağlı olarak Haziran 1946
- 35- Asansör Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Haziran 1946
- 36- Umurbey Ocağı: Karşiyaka ilçesine bağlı olarak Haziran 1946
- 37- II.Karantina Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Haziran 1946
- 38- Basmahane Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Haziran 1946
- 39- Işıklar Ocağı: Bornova bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 40- Bahriye Ocağı: Karşiyaka ilçesine bağlı olarak Temmuz 1946
- 41- Selimiye Ocağı: Eşrefpaşa bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 42- Karabağlar Ocağı: Eşrefpaşa bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 43- Çakabey Ocağı: Alsancak bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 44- Kuruçay Ocağı: Buca bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 45- Tahtalı Ocağı: Buca bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 46- Kızılçullu Ocağı: Buca bucağına bağlı olarak Temmuz 1946
- 47- Mirali Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Haziran 1946
- 48- Namık Kemal Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Haziran 1946
- 49- Güzelyurt Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Haziran 1946
- 50- Pazaryeri Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Haziran 1946⁷⁶

Seçimlerden hemen sonra Ekim ayı içerisinde on sekiz tane daha ocak ve bucak teşkilatı kurmuştur.⁷⁷ Ekrem Hayri Bey Fethi Okyar'ın oğlu Osman Okyar'a Demokrat Partinin teşkilatlanma başarısı hakkında Serbest Fırka zamanındaki tecrübeye atıfta bulunmuş ve o zaman SCF'ye katılanların büyük çoğunluğunun Demokrat Partiye de katıldığından bahsetmiştir.⁷⁸

Ekrem Hayri Üstündağ, fazilet örneği bir insandı. Fuat Köprülü, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Celâl Bayar bu nedenle ona çok değer vermişti. Demokrat Partinin davasına maddi ve manevi bütün yükü ve saygınlığı ile girmemiş olsaydı Demokrat Parti Ege'de bu oranda başarılı olamaz, Parti bu kadar itibar

⁷⁶ Çolak, agm, s.98-106. (Bahsi geçen teşkilatların idare heyetleri, ne zaman açılışı yapıldığı, açılışına kimlerin katıldığı ile ilgili bilgiler bu makalede ayrıntılı şekilde bildirilmiştir.)

⁷⁷ Çolak, agm,s.106.

⁷⁸ Osman Okyar, Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Fethi Okyar'ın Anıları – Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2. Baskı, 1999, s.189.

görmezdi. DP liderleri ne zaman sıkışsalar O'nun rahatlatıcı huzurlu havasına başvurulardı.⁷⁹

Demokrat Parti İzmir'de kuruluş çalışmalarını yaparken, 1930 yılı Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübesinden dolayı, tereddüt içinde olan aydın kesimden çok fazla destek alamıyordu. Ancak partinin kısa sürede yayılması, teşkilatı oluşturan heyetlerin İzmir halkınca sevilen sayılan kişilerden oluşması bu tereddütleri gidermiş ve halk, partiye kurtarıcı nazarıyla bakıp sahiplenmeye başlamıştır.⁸⁰

Teşkilatlanma çalışmaları sürerken seçimler arifesinde İzmir'de münasebetsiz bir olay yaşanmıştır. İzmir'de Demokrat Parti müteşebbis heyetlerine ve Celâl Bayar'a, seçimlerin geri bırakılmasını amaçlayan gösteriler düzenleneceğini, teşkilatların buna destek vermesi gerektiğini belirten beyannameler gönderilmiştir. Ekrem Hayri Üstündağ hemen bu beyannamelerle alakalarının olmadığını parti adına deklare etmiş, halkın bu ve buna benzer bildirimlere itibar etmemesi gerektiğini söylemiş, ayrıca parti adına emniyet müdürlüğüne durumu bildirmiştir. Ekrem Hayri Bey bu durumun partilerine yapılan bir suikast olduğu düşüncesindedir. Daha sonra bu bildirimleri hazırlayan kişinin Mustafa Rizeli adında 18-19 yaşlarında bir delikanlı olduğu ortaya çıkmış emniyet tarafından yakalanmıştır.⁸¹

Demokrat Parti, 26 Mayıs 1946 yılında yapılan seçimlere katılmama kararı almış ve aday göstermemiştir.⁸² Ancak İzmir teşkilatı yeni belediye kanununun verdiği yetkiye dayanarak seçimler sırasında bütün seçim bürolarında dörder temsilci bulundurma kararını almıştır.⁸³ Bunun için 23 Mayıs'ta seçim encümenine müracaat edilmiştir.⁸⁴ Demokrat Parti İzmir'de Belediye seçimlerine katılmama oranı %71 olarak açıklarken Cumhuriyet Halk Partisi bu oranı %50 olarak açıklamıştır. Ekrem Hayri Üstündağ, seçimlerde pek çok usulsüzlük olduğunu itiraz haklarının saklı olduğunu bildirmiştir.⁸⁵

Demokrat Parti 16 Haziran 1946 günü Ankara'da bütün yurttan temsilcilerin katıldığı bir istişare toplantısı düzenlemiş bu istişare toplantısına Ekrem Hayri

⁷⁹ Baban, age, s.381.

⁸⁰ Çolak, agm, s.108.

⁸¹ "Münasebetsiz Bir Hadise", **Cumhuriyet**, 1 Mayıs 1946.

⁸² "Bugünkü Parola Sandık Başınadır", **Cumhuriyet**, 26 Mayıs.

⁸³ Çolak, agt, s.67.

⁸⁴ **İzmir**, 24 Mayıs 1946.

⁸⁵ **İzmir**, 27 Mayıs 1946. "Yurtta Seçime İştirak Nispeti", **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1946.

Üstündağ da katılmıştır.⁸⁶ Bu toplantıda temmuzda yapılacak seçimlere iştirak kararı alınmıştır.⁸⁷ Ekrem Hayri Üstündağ hemen seçim çalışmalarına başlamış 1 Temmuz günü teşkilatıyla altı saat süren bir toplantı icra etmiş, toplantıda Demokrat Parti teşkilatının seçimlerde nasıl hareket etmesi gerektiğini karara bağlamıştır.⁸⁸

Seçim çalışmaları hararetli geçmiş hatta bazen kanlı ve üzücü olaylar da yaşanmıştır. İzmir'in bir köyünde, Demokrat Parti idare heyeti üyesinden birisini yaralamışlardır. Memleket Hastanesine kaldırılan yararlıyı, Dr. Ekrem Hayri Bey ziyaret etmiştir.⁸⁹ Bu hâdise son olmayacaktır. Ekrem Hayri Üstündağ'ı telefonla arayan meçhul bir kişi "bıçaklanma sırası artık sana geldi" demiş, tehdit etmiştir. Jandarmannın köylüleri Demokrat Partiye kaydoldu diye tehdit ettiğini ve köylülerin bu tehditlerden korkup partiden uzaklaştığını söyleyenler Ekrem Hayri Bey'e sığınmışlardır. Bu arada seçim işleriyle de ilgilenen Ekrem Bey aday listelerini içeren broşürlerden 400.000 adet hazırlatmış ve bunu bütün kaza ve köylerde dağıtılmaya çalışmıştır.⁹⁰

Afişler hazırlanıyor dağıtılıyor, asılıyor ancak Vilâyetten izin alınmadığı gerekçeleriyle polisler tarafından afişler söktürülüyordu. Afişlerde, "Dur" işareti yapan bir el ve "Yeter! Söz Milletindir" ifadeleri yer almaktadır.⁹¹

Celâl Bayar, ilk büyük mitingini İzmir'de yapmıştır. "*Yaşamakta olduğumuz demokratik inkılâbın milletimizin hak ve hürriyete âşık azimli ve imanlı hüviyetini daha şimdiden aydınlığa çıkarmış bulunuyor. Bunu bir muhalefet hareketi sayanlar aldanyorlar*", demiştir. Mitinge 30.000 kişi katılmış hiçbir taşkınlık olmamıştır. Ekrem Hayri Üstündağ, mitingde kısa bir selamlama konuşması yapmıştır.⁹² 30.000 kişinin toplanabilmesi, hiçbir taşkınlık olmadan mitingin bitmesi yine önemli bir teşkilat başarısıdır ki bunda en büyük pay elbette idare heyeti reisi Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ındır. Mitingin ertesi günü Demokrat Parti İzmir adaylarını açıklamıştır. Buna göre Mareşal Fevzi Çakmak, Celâl Bayar, Fuad Köprülü, Ekrem Hayri Üstündağ, Müştak Lütfi Gürsan, Rasim Aktuğ, Faik Muhittin Adam, Harun İlmen,

⁸⁶ "Demokrat Partinin Bugünkü Toplantısı", **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1946.

⁸⁷ "Partilerde Seçim Faaliyeti Hızlandı", **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1946.

⁸⁸ **Yeni Asır**, 2 Temmuz 1946; **Cumhuriyet** 2 Temmuz 1946.

⁸⁹ "İzmir'de Dün Kanlı Bir Hâdise Daha Oldu", **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1946.

⁹⁰ "İzmir'de Durum", **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1946.

⁹¹ "Celâl Bayar Tayyare İle Bugün İzmir'e Gidiyor", **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 1946.

⁹² Burhan Belge, "Dünkü Toplantı" **Yeni Asır** 16 Temmuz 1946; **İzmir**, 16 Temmuz 1946. "Celâl Bayar İzmir'de", 16 Temmuz 1946, **Cumhuriyet**.

Fevziye İsmail, Mustafa Kentli, Hayri Gönen, Bünyamin Naum, Suphi Erkin, Sadık Giz, Muhittin Erenel ve Halûk Önerer İzmir adaylarıdır.⁹³

Seçim öncesi seçimin tarafsız bir idarece yapılmayacağını ortaya koyan haberler gelmiştir. Elbette bunların bazıları doğru bazıları yanlıştır. Ekrem Hayri Üstündağ seçimden bir gün evvel gazetecilere bir beyanat vermiş şu sözlerle hissiyatını ortaya koymuştur: *“İzmir halkının belki de yüzde doksanından fazlası Demokrasi karşıtı olan bağlılıklarını hatta füilen ispat etmiş bulunuyorlar. Bu şerait dâhilinde Demokrat Partinin seçimi kazanmamasına imkân yoktur. Ancak bunun aksi tecelli ettiği takdirde bu seçimin hileli olduğuna ve dürüst olmadığına hükmetmemek gayet tabiidir. Karşımızda bir Halk Partisi yoktur. Muntazam mürettep bir idarî teşkilat vardır. Biz şimdi bu teşkilâtle mücadeledeyiz. Seçimi kaybettiğimiz takdirde bu Halk Partisinin tesiriyle değil, idarî teşkilatın gösterdiği müşkülât yüzünden olacaktır.”*⁹⁴ Ekrem Hayri Üstündağ, Demokrat Partinin seçimleri “kazanamayacağını” ön görmüş ve seçimden önce bunun sebebini ilân etmiştir.

Seçim sonuçları, İzmir için tahminleri alt üst eden bir neticede olmuştur. Şehir merkezinde vilayetin resmi açıklamasında merkezde DP 66 bin oyun 42 binini almıştır. Ancak ilçelerden gelen sonuçlar sebebiyle CHP oyların %58’ini almıştır, denilmiştir. Demokrat Parti 'ye göre oy dağılımı şöyle idi; Demokrat Parti 102.225, Cumhuriyet Halk Partisi 73.497.⁹⁵ Bunun üzerine Demokrat Partililer sinirlenmiş, seçimlere hile karıştığını beyan etmişlerdir. Ekrem Hayri Üstündağ idare heyeti adına Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye çektiği telgrafta şunları söylemiştir:

“Dünkü seçimler idarenin kanunu hiçe sayan keyfî emirleri ve C. H. Partisinin dikte ettirdiği usullerle yapılmıştır. Halkın gözleri önünde şehirde ve bilhassa ilçelerde idarenin hudutsuz ve merhametsiz baskısı altında millet hakları payımal edilmiştir. Buna rağmen Partimiz ilde yüzde yetmiş aşan bir ekseriyetle seçilince bu defa tasnif tutanaklarının değiştirilmesi gibi iğrenç bir tedbire başvurulmuştur. Bunu temin etmek için Vali evvelce olan anlaşmaya aykırı olarak temsilcilerimizi ancak tasnif sonuna kadar bulunabilecekleri ve komisyonca nihaî tutarak yapılırken dışarı çıkarılmaları lüzumunu tam saat on dokuzda emretmiştir. Tasnif sonunda dışarı çıkarken neticeleri not eden temsilcilerimiz her sandık başında toplu olarak bekleyen halka bu neticeleri

⁹³ “D.Parti İzmir ve Konya Adaylarını İlan Etti”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1946.

⁹⁴ “Doğan Nadi Bildiriyor: İzmir’de Tam Bir Sükûnet Var”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1946.

⁹⁵ **İzmir**, 24 Temmuz 1946.

tebliğ etmiş ve hazır bulunan komisyonların indî tasniflerine halk bu neticeleri kat'i olarak öğrenmiştir.

Böyle iken il seçim kurulunda başka tutanakların çıkması ve tasnifin bunlar üzerinde yapılması halkı haklı bir yeis ve heyecana düşürmüştür.

Talihimizde bir misline daha rastlamadığımız bu büyük haksızlık karşısında yüz binlerce yurttaş bu kanun dışı hareketlerin doğurduğu hayal sukutunun derin ıstırabıyla meyustur.

Durum dakikadan dakikaya ağırlaşmakta ve üzerinde durmanızı gerektiren mahiyet almaktadır. Bu sebeple umumî tasnif neticesinin ilânından evvel keyfiyeti ehemmiyetle inceleyerek haksızlığın düzeltilmesini ve yurttaş izzetinefsinin kurtarılmasını rica eder, aksi takdirde doğması melhuz neticelerden sadece hükümetin sorumlu olacağını arz ederim. Saygılarımla.”⁹⁶

25 Temmuz günü Demokrat Parti İzmir’de bir protesto mitingi tertiplemiştir. Ekrem Hayri Üstündağ mitingde ilk sözü almış ve sözlerini herkesi sükûneti muhafazaya davet ederek bitirmiştir.⁹⁷ Ekrem Hayri Bey’in cumhurbaşkanına çektiği telgrafa ise İçişleri bakanı cevap vermiş ve söylentilerle hareket edilmemesi gerektiği, idarenin seçimlere karışmasının mümkün olmadığı ifade edilerek tutulan tutanakların Büyük Millet Meclisine gönderilmesini istemiştir.⁹⁸

Ekrem Hayri Üstündağ, parti çalışmalarının dışında basın yoluyla halka ulaşmaya, Demokrat Partinin fikirlerini halka aktarmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda “İzmir” isimli bir gazete çıkarmıştır.⁹⁹ Gazetede, gelini Müçteba Hanım yazı işleri müdürlüğü görevinde bulunuyor, oğlu Bülent Bey de gazetede yazıyordu. Demokrat Parti’nin kazanması gereken seçimi hilelerle CHP’ye kazandırıldığını düşünen Bülent Bey, “Nesebi Sahih Olmayan Çocuk”¹⁰⁰ başlıklı bir yazı yazmış ancak kendisi yedek subay olarak askerde bulunduğundan imza atmamıştır.¹⁰¹ Yazıdan dolayı adli

⁹⁶ **İzmir**, 23 Temmuz 1946; “İzmir’de Bütün Tahminleri Altüst Eden Netice”, **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1946.

⁹⁷ “D. Partinin İzmir’de Dün Yaptığı Miting”, **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1946.

⁹⁸ “DP’nin İzmir’de Bugünkü Mitingi”, **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 1946.

⁹⁹ Çolak, agm, s.106.

¹⁰⁰ “Nesebi Sahih Olmayan Çocuk”, **İzmir**, 28 Temmuz 1946.

¹⁰¹ Baban, age, s.378.

tahkikata başlayınca Müçteba Hanım hamile haliyle tevkif edilmiş, mahkeme sonunda sekiz ay hapse ve iki ay yirmi gün Bandırma’da ikamete mahkûm olmuştur.¹⁰²

Soruşturma sırasında, Demokrat Parti’nin dört kurucusu Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü İzmir’e gelmiştir. Bülent Üstündağ, “*Artık benim için intihardan başka seçenek yok*” demiştir. Dört kurucu Bülent Bey’in Göztepe’deki evine giderek onu teselli etmeye çalışmışlardır. Bülent Üstündağ, “*Sözlerimi bir heyecan sonucu, aşırı hassasiyetten söyledim. İntihar gibi bir niyetim yoktur*” deyince dört kurucu ve beraberindeki heyet, içleri rahat yanından ayrılmışlardır.¹⁰³

Bülent Üstündağ, 10 Kasım 1946 akşamı Ekrem Hayri Bey ve annesi Nazife Hanım’la beraber akşam yemeği yemiş, ardından yirmi günlük çocuğu ile hastanede bulunan eşi Müçteba Hanımı ziyaret etmiş, sonra evine gelmiştir. Sabaha karşı bir silah sesi duyulmuş, komşuları kanlar içerisinde bulunan Bülent Bey’i hemen hastaneye kaldırmışlar ancak yapılan bütün müdahalelere rağmen kurtarılamamış, sabah saat 9 da vefat etmiştir.¹⁰⁴ Ekrem Hayri Üstündağ işte bu çok zorlu şartlarda Demokrat Parti’ye hizmet etmiştir.

Tarihler 22 Aralık 1946’yı gösterdiğinde Demokrat Parti İzmir İl kongresini yapacaktır. Kongreyi Ekrem Hayri Üstündağ açmış oğlunun mevlidinde bulunmak için birkaç saat izin istemiş, kongre heyeti teessürle bu isteği kabul etmiştir. Bülent Üstündağ ve demokrasi davasının amacına ulaşması için hayatlarını verenler için bir dakikalık saygı duruşu yapılmıştır. Kongrede Ekrem Hayri Üstündağ, Haydar Dünder, Mustafa Haydar Nazlı, Muhiddin Erener, Osman Kapanî ve Adnan Döğenci idare heyetine seçilmişlerdir. Kongrede Osman Kapanî’nin teklifi ile Başbakan Recep Peker’e muhalefete mariz, bozguncu, psikopat dediği için kongrenin derin teessürlerini bildiren bir protesto telgrafı çekilmesi teklifi kabul edilmiştir.¹⁰⁵ Ekrem Hayri Üstündağ oğlunun mevlidi olduğu bir günde ölümü üzerinden henüz kırk gün geçmiş bulunduğu bir sırada dahi Demokrat Partinin kongresini yapabilme fedakârlığını göstermiştir. Bu durum Ekrem Hayri Bey’in inandığı dava uğruna nasıl canla başla çalışan bir adam olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

¹⁰² “İzmir’de Bir Facia”, **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1946.

¹⁰³ “Ekrem Hayri’nin Oğlu Bülent Üstündağ Dün İntihar Etti”, **Yeni Asır** 1946. **İzmir** 11 Kasım 1946. “46 Seçimleri ve Bir Yazarın İntiharı”, **Milliyet**, Yakın Tarihimiz, 20.04.1982.

¹⁰⁴ “İzmir’de Bir Facia”, **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1946.

¹⁰⁵ **İzmir**, 23 Aralık 1946; **Yeni Asır**, 23 Aralık 1946; “D. Partinin İzmir Kongresi”, **Cumhuriyet**, 23 Aralık 1946.

4 Ocak 1947 tarihinde, Demokrat Parti ilk büyük kongresini için İzmir'den Dr. Ekrem Hayri Üstündağ kalabalık bir heyetle Ankara'ya gelmiştir. Gelir gelmez doğru Atatürk'ün geçici kabrine gitmiş ve şu sözleri söylemiştir: *“Türklerin Büyük Atasının kurduğu ve gençliğe emanet bıraktığı Cumhuriyeti ve bu Cumhuriyetin koruyucusu olan Anayasayı ve onun hükümlerini son nefesimize kadar müdafaa etmek için ona verdiğimiz şeref ve namus sözünü manevi huzurunda bir defa daha teyit etmek ve tekrarlamak üzere muvakkat kabrine gelmiş bulunuyoruz. O'na, Demokrat İzmir'in ve Ege'nin mübarek toprağından ve o mübarek topraktan fıskıran güzel çiçeklerden yapılmış bir çelenk getirdik. Bu çelenk İzmir ve Egeliler'in O'na karşı besledikleri derin muhabbet, minnet ve şükran duygularının mütevazı ve naçiz bir ifadesidir.”*¹⁰⁶

7 Ocak 1947 tarihinde kongre toplanmıştır. Kongre başkanlığı için Ekrem Hayri Üstündağ, Manisa delegelerinden Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nu önermiş ancak başkanlığı Kenan Öner kazanmıştır. Gündem meseleleri için de Ekrem Hayri Üstündağ, Ethem Menderes, Muhiddin Erener, Mükerrerem Sarol, Vasfi Yaman tarafından hazırlanan bir takrir başkanlığa sunulmuştur. Bu takrirden, müzakeresi istenilen başlıca meseleler şunlardır:

1. Anayasa'ya aykırı kanunlardan ileri gelen durum
2. İdare cihazının yaptığı baskı
3. Seçim kanununun mütalaası
4. Demokrat Parti milletvekillerinin Meclis'teki durumları¹⁰⁷

Ekrem Hayri Bey, kongre izlenimlerini bir gazeteye mülakat vererek şu şekilde açıklamıştır:

“Partimizin bugünkü durumu dost ve düşmanın inkâr edemeyeceği kadar yüksek ve şerefli. Bunu göğsümüzü gere gere ve mübalâğaya kapılmaksızın söyleyebiliriz ve söylemekte haklıyız. Dünyanın hiç bir memleketinde bir sene kadar kısa bir zaman içinde bu kadar hızla inkişaf eden ve taraftarları milyonları aşan bir parti gösterilemez. Bence bunun başlıca üç sebebi vardır: Biri Türk milletinin tarih boyunca çektiği ıstırapın milli ruhta uyandırdığı tepki, ikincisi, dünyada pek kısa zamanda gelip geçen hâdiseler, üçüncüsü, parti kurucularımızın ve partide vazife alanların büyük

¹⁰⁶ “DP Büyük Kongresinin 600 Delegatesi Ankara'da”, **Cumhuriyet**, 5 Ocak 1947.

¹⁰⁷ “DP Büyük Kongresi Dün Toplandı”, **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1947.

feragatle ve hatta çok defa hayatlarım istihkar ederek azimle ve yılmadan çalışmalarıdır.

Ekrem Hayri Üstündağ, Türk milletinin tarih boyunca çektiği ıstırabın ona doğruyu ve eğriyi bihakkın takdir edecek bir kabiliyet ve olgunluk verdiğini, milletimize atfedilen gerilik iddiasının açık bir bühtan olduğunu kaydetmiş ve boğucu kokusunu hâlâ duymakta olduğumuz dünya yangınlarının göz önüne serdiği ve ifade ettiği vaziyetlerden bahisle; “Acaba bugün tek partiye, zümre hükümetine ve tahakküme dayanan idarelerin millî bünyede yaptığı tahribatı, felâket ve hüsrânı görmeyen var mıdır?” demiştir.

Memleketimizde yerleşmekte olduğunu iftiharla gördüğümüz demokratik gelişmenin başka bir sesi de vardır. Bu, medenî dünyada hızla teessüs etmekte olan demokrasi nizamına katılmak hususundaki millî azim ve iradedir. Ankara’da toplanmakta olan ve milyonlarca Türk vatandaşını temsil eden büyük Demokrat Parti kongresi, bu azmin parlak misalidir. Bu irade ve azmimizi şu veya bu suretle sarsmak teşebbüsleri ancak sakat zihniyetlerin düşünebilecekleri tesirsiz bir harekettir ve mutlaka akim kalacaktır.”¹⁰⁸

Böyle zor günlerde Ekrem Hayri Üstündağ, 21 Şubat 1947 günü sevindirici bir haber alacaktır. Millet Meclisi kış tatiline girmeden son olarak, sekiz ay ağır hapis cezası alan ve iki ay Bandırma’da zorunlu ikamet cezası alan Ekrem Bey’in gelini Müçteba Hanım’ın durumunu görüşmüş ve cezasını affeden tasarı ittifakla kabul edilmiştir.¹⁰⁹ Meclis bu tasarıyı oylarken Ekrem Hayri Üstündağ, muhtar seçimleriyle ilgili İzmir’de çalışmalar yürütüyor, köylerde el ilanları dağıtıyordu. Torbalı köylerinde DP el ilanlarından bir kısmı toplatılmış, iş adliyeye aksetmişti. Demokrat Parti İzmir İl Başkanı olarak Ekrem Hayri Bey gazetelere “*Muhtar seçimlerinde birçok yolsuzluklar yapıldığı anlaşılıyor. Vesaik toplamakla meşgulüz*” diyecektir.¹¹⁰

1947 yılı nisan ayında bir de ara seçimler yapılacaktır. Bu seçimlere Demokrat Partinin katılıp katılmayacağı yine İzmir’de belli olacaktır.¹¹¹ DP seçimlere girmemiştir.¹¹²

¹⁰⁸ “Ekrem Hayri Üstündağ’ın Demeci”, **Cumhuriyet**, 10 Ocak 1947.

¹⁰⁹ “Millet Meclisinin Affettiği Hapis Cezası”, **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1947.

¹¹⁰ “Muhtar Seçimi”, **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1947.

¹¹¹ “Celal Bayar İzmir’de”, **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1947.

¹¹² “Dört İlimizde Dün Yapılan Seçim”, **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1947.

Haziran ayında, Atatürk aleyhinde neşriyat ortaya çıkmış CHP ve DP bu durumu ayrı ayrı protesto için mitingler düzenlemişlerdir. Demokrat Parti İzmir teşkilatının CHP'nin tertip ettiği mitinge katılmayıp ayrı miting düzenlemesini, CHP hoş karşılamamıştır. CHP İzmir Başkanı DP'yi bu meseleyi bile politikaya alet etmekle suçlamıştır. Bu duruma karşılık veren Ekrem Hayri Üstündağ, CHP ile müşterek bir miting yapılması konusunda önceden bir mutabakat olmadığını söylemiş ve *“Kahraman Atatürk'ün parti politikalarına alet edilecek bir şahsiyet olmadığını takdir etmeyecek tek bir vatandaş yoktur. Atatürk'ü tek partiye mal etmek, O'nun tarihî kudret ve kıymetini tahdit etmek olur”* demiştir.¹¹³ Neticede iki miting ayrı yapılmış ve Ekrem Hayri Üstündağ mitingde kısa bir konuşma yaparak Atatürk'ü reddetmek veya küçümsemek gibi menfur bir harekete teşebbüs edenlerin veya onların arkasında sinsi sinsi çalışanların takbihi için toplanıldığını ifade etmiştir.¹¹⁴

Ekrem Hayri Üstündağ yılmıyor, sürekli çalışıyor her fırsatı partisi için bir gövde gösterisine çevirmeyi başarıyordu. Dokuz Eylül İzmir'in kurtuluşu günü vesilesiyle yapılan kutlamalara bütün teşkilatı seferber etmiş ve muazzam bir kalabalık toplamaya muvaffak olmuştu. Demokratların bir ucu Basmane'de bir ucu Konak'a uzanmıştı. Geçiş töreninde Demokrat Partililer geçerken sokaklar alkışlarla inlemişti. Demokrat Partililerin geçişi bir saat sürmüştür. Akşamına da Mareşal Fevzi Çakmak şerefine bir yemek verilmişti.¹¹⁵

Peker Hükümeti 9 Eylül 1947 günü istifa etmiş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Hasan Saka'yı hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Ekrem Hayri Üstündağ hükümetin değişmesini fırsat bilerek 14 Eylül günü İçişleri Bakanlığına İzmir Valisi Şefik Soyer'i şikâyet eden bir telgraf çekmiştir. Yeni hükümetten dolayı ümitvar olmak istediğini ifade eden Üstündağ, Dokuz Eylül günü mareşalle yemek yemekte olan Demokrat Partililerden rahatsız olan Valinin yaptıklarını anlatmıştır. Valinin müteaddit defalar Demokratlara karşı açık cephe aldığını artık hükümetten ilk itimat hissini temini için buna son verilmesi için gereğinin yapılmasını istemiştir.¹¹⁶

¹¹³ “İzmir’de Mitingler”, **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1947.

¹¹⁴ “İzmir’de Atatürk İçin İkinci Miting”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1947.

¹¹⁵ “İzmir dün 9 Eylülü Büyük Tezahüratla Kutladı”, **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1947.

¹¹⁶ “İzmir’de Validen Şikayet”, **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1947.

Ekrem Hayri Üstündağ sadece İzmir’le ilgilenmiyor, memleket meseleleriyle ilgili olarak da fikirlerini beyan ediyordu. Adnan Menderes’in de katıldığı bir parti toplantısı sonrası alınan kararları Parti Genel Merkeze telgrafla bildirmiştir.

“Toplantı neticesinde:

1- Kenan Öner’in partiden ayrılırken partiyi dağıtmağa matuf bütün sözlerinin nefretle takbihi,

2- İstanbul il kongresinde Kemal Silivrili’nin, kendisinin komitacılık iktizası adam öldürmüş ve öldürtmüş olduğunu söylemesi hayretle karşılanarak böyle bir harekette bulunan insanın, ne milletvekili, ne de Demokrat Parti saflarında yeri bulunamayacağı;

3- Fazla tahsisatlarını genel başkana tevdi eden milletvekillerinin takdir edildiği ve bu vecibeyi henüz yerine getirmemiş olanların da arkadaşlarına iltihaka davet edilmesi;

4- Hürriyet Misakına bağlılığın, bütün milletvekillerimizde kuvvetle berdevam olduğunun ve bu hususta büyük kongrece genel kurula verilmiş olan salâhiyetin zamanı gelince tereddütsüz tatbik edileceğinin, bu vesile ile de teyidi ve bunların genel kurul başkanlığına bildirilmesi kararlaştırılmıştır.”¹¹⁷

Ekrem Hayri Bey, 16 Şubat 1948 tarihinde Parti Genel Merkezine çektiği telgrafta, Genel Merkeze bir telgraf çekerek bağımsızlığını ilan eden DP milletvekillerine karşı izlenmesi gereken tavır hakkındaki fikirlerini söyleyecektir. Ekrem Hayri Bey telgrafta şöyle demektedir: “*Ancak bu ana kadar bu gibi hareketler karşısında parti tüzüğü hükümlerinin bu kimseler hakkında şiddetle tatbik edilmemiş olmasından üzüntü duyulmuştur. Partimizin teşkilâtı ve fertleri olarak genel kurulda bu hususta enerjik hareket bekler, istiklâllerini ilân eden bu milletvekillerine birer partili olduklarının ve o sıfatla seçildiklerinin ihtar edilmesini rica ederken parti bünyesini temizleme hareketinde bütün demokratların daima yanınızda bulunacaklarına inanmanızı dileriz.*”¹¹⁸

¹¹⁷ **Demokrat İzmir**, 20 Ocak 1948, “İzmir Demokratları ve Son Hadiseler”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1948.

¹¹⁸ **Demokrat İzmir**, 17 Şubat 1948, **Yeni Asır**, 17 Şubat 1948, “İzmir Demokratları Temizlik İstiyorlar”, **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1948.

Ekrem Hayri Üstündağ sıkı bir muhalefet yürütüyordu. Ödemiş'te buğday ve gemi mubayaası meselelerinde CHP'nin mesul bankaları himaye ettiğini söylemiş, iktidar partisinin milli menfaatlere aykırı kanun ve kararlarla vatandaşın içinde bulunduğu kötü durumun müsebbibi olduğunu söylemiştir. Bu sözler muhalefet partilerin toplantılarında dillendirilir olmuştur.¹¹⁹

Ekrem Hayri Üstündağ sadece iktidar partisi hakkında değil muhalefet partileri hakkında da sözünü esirgemeyen bir kişidir. Mareşal Fevzi Çakmak'ı İzmir halkı sevmektedir. Ekrem Bey de kendisiyle iyi bir muhabbete sahip olmasına rağmen O'nu dahi eleştirmekten geri kalmamıştır. Mareşal Fevzi Çakmak, İzmir'de Millet Partisi fahri başkanı sıfatıyla Millet Partisini tanıtan bir bildiri okumuş bu bildiri bütün yurttaki gündem olmuştur. Ekrem Hayri Üstündağ bu beyanname için şunları söylemiştir:

“Partimiz, yeni bir partinin kurulmasını memnurlukla karşılar ve memleket hayrına olmak kaydıyla kendilerine muvaffakiyet diler. Mareşalin beyannamesinin birçok noktalarını partilerinin ilân edilen gaye ve prensiplerine göre mucibi izah bulduk. İlân ettikleri gaye ve prensiplerle kurulan bir partinin, şahısların nüfuz ve şöhretinden ziyade fikirlere ve bu fikirlerin etrafında toplanacak olan halk kütlelerine dayanması lâzım gelirken Sayın Mareşal, her nedense beyannamesinin hemen yarısından fazlasını kendi şahıslarına hasretmiştir. Sayın Mareşal, memleket işlerinin düzenlenmesinin ancak kendi şahıslarının politikaya bilfiil karışması ile mümkün olabileceğini beyan etmek suretiyle, müdafaasını yapmakta olduğu demokrasi dâvasının esas prensipleriyle tezat haline düşmüşlerdir.

Bu bakımdan beyanname, bir şefin halkı kendi etrafında toplanmağa çağırmasına benzemektedir. Mareşalin bugüne kadar yapılan muhalefet hareketi hakkındaki cümleleriyle Demokrat Partiyi istihfaf ettiği aşikârdır. Bu cümleleri üzüntü ile okuduğumuzu itiraf ederiz. Demokrat Parti, muhalefetin ciddî ve samimî olmadığını ve hele «ivazlı» çalıştığını iddia etmek herhalde insafli bir hüküm olmasa gerektir. Bilhassa Demokrat Parti herhangi bir şahsın partisi olmayıp, milletin büyük ekseriyetinin partisi olduğuna göre bu fedakâr halk kütlelerine iktidarın tehditlerinden korkmak, suni dostluk nümayişlerine aldanarak sebatsızlık göstermek gibi ithamlarda bulunmak, bir bühtandan başka bir şey sayılamaz.”¹²⁰

¹¹⁹ “Halk Partisi Kongrelerindeki Sert Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1948.

¹²⁰ “Mareşalin Beyannamesi Etrafında İlk Akisler”, **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1948.

Ekrem Hayri Üstündağ, 1949 yılı haziran ayında yapılan Demokrat Parti kongresine katılmış, kongre daha başlamadan gazetecilere kongre hakkında mülakat vermişti. Mülakatta, kongrede mühim meseleler konuşulacak deyip bu meseleleri şöyle sıralamıştır;

1. İktidar partisinin Demokrat Partiyi manen zedelemek ve zaafa düşürmek için aldığı ve peyderpey tatbik sahasına koymakta olduğu tedbirler,
2. Partimize müzahir buldukları sırada Demokratlardan gördükleri sevgi tezahürlerinin manasını idrak edemeyip kuracakları partiyi teşkilâtımızın çoğunluğunu mal etmek mülâhazası ile kendilerini hayale kaptıranlar ve tüzük dışında yersiz müdahaleler ve partinin büyük kongreye karşı mesul yüksek kademelerine muhasım vaziyet almak suretiyle bunlarla teşriki mesai ederek hürriyet misakının tahakkukuna engel olanlar,
3. Program ve tüzükte yapılacak mühim değişiklikler,
4. Memleket mukadderatını tayin edecek olan millî iradenin emniyetle tecellisini sağlamak üzere alınacak esaslı kararlar.¹²¹

Ekrem Hayri Üstündağ kongrede büyük bir çoğunlukla divan başkanı seçilmiştir.¹²²

Ekrem Hayri Bey, parti çalışmalarına durmadan devam etmiş, İzmir’de 60.000 kişinin katılımıyla büyük bir protesto mitingi tertiplemiştir. Celâl Bayar da bu mitingde hazır bulunmuştur. Ekrem Hayri Bey yaptığı kısa konuşmada iktidara yüklenmiş ve Demokrat Partinin halkta karşılık bulması muhalefetin en tabi hakkıdır diyerek Halk Partisi mensuplarınca iktidar nimetleri kullanılarak yapılan baskılara dikkat çekmiştir.¹²³

Ekrem Hayri Bey parti içinde önemli bir konumda bulunuyordu. Fuat Köprülü’nün Ahmet Tahtakılıç’ın başını çektiği parti grubuyla arası açılmış, Bayar’ın Köprülü’nün yanında yer almamış olması Adnan Menderes ve arkadaşlarının hiç hoşuna gitmemişti. Demokrat Partinin parçalanma aşamasına geldiği o günlerde Ekrem Hayri Bey devreye girmiştir. Cihat Baban o günleri şöyle anlatıyor:

¹²¹ “DP Kongresinde Mühim Meseleler Açıklanacak ”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1949.

¹²² “Demokrat Parti Büyük Kongresi Toplandı”, **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1949.

¹²³ “İzmir Mitinginde 60000 Kişi Bulundu”, **Cumhuriyet**, 10 Ağustos 1949.

“1948’de Demokrat Parti büyüklerinin arasına yakıcı bir ateş düştüğü zaman, Menderes, Köprülü, Karaosmanoğlu, başlarını alarak Ankara’dan çekip gitmişler, Bayar’ı kendi kaderi ile baş başa bırakmışlardı. Demokrat Partinin beşiği olan İzmir’de Bayar’la kozlarını paylaşacaklardı. Yolda verdikleri demeçlerde gerekirse İzmir’den siyasal hayata yeniden başlamak üzere karşılığında Bayar’ı da alarak yeni bir mücadeleye atılacaklarını gizlemiyorlardı. Bu kavgada Köprülü, gruptaki milletvekilleri hakkında «Demokrat Parti sayesinde, tesadüfün getirdiği kimseler» sözünü kullanmış olması ona husumeti artırmış ve DP grubu Köprülü’yü başkanlıktan düşürmüştü. Menderes ve arkadaşları bu kararı tanımak istemiyorlardı. Aksi gibi, Bayar da Köprülü’nün ıskatından sonra grup başkanlığını kendi üzerine almış bulunuyordu. Bu hal Menderes ve arkadaşlarını büsbütün kızdırmıştı. Çünkü bunun anlamı, Köprülü’nün düşürülmesi olayını meşru kılmaktı. Papaz —o zaman kızgınlıkla Bayar için arkadaşlarının kullandıkları tabir— bunu yapamazdı. Yaparsa ona karşı da mücadele açacaklardı. Nitekim işte açmışlardı da...

Bu kavga İzmir’de Ekrem Hayri Üstündağ’ın evinde çözüm yolu buldu. Bayar sıkıyı görünce önce kabul ettiği grup başkanlığından istifa ederek, İzmir’e kadar geldi. Evvelâ destekler gibi görüldüğü Tahtakılıç ve arkadaşlarını yani Köprülü karşısında cephe alanları açıkta bıraktı... Ne var ki, Bayar’ın cephe değiştirmesi kolay olmamış, bu tartışmalar çok ağır sözler ve karşılıklı ağır suçlamalarla geçmiş, hatta iş el şakasına kadar uzanma eğilimi göstermişti. Bu şiddetli tartışmalar Ekrem Hayri Üstündağ’ın evinde ve onun huzuruyla, onun uzlaştırıcı tutumu ile bir sonuca bağlanmasaydı, belki Bayar ile Menderes grubu arasında o gün sillenin tokadın, itişip kakışmanın açacağı uçurum memleketin siyasal dünyasında bizi başka isli ve puslu istikametlere doğru sürükleyecekti.”¹²⁴

Ekrem Hayri Üstündağ kritik zamanlarda, kritik görüşmelerde Genel Merkez idare heyetinde olmamasına rağmen bir çok vesileyle olaylara vakıf olurdu. İngiliz Büyükelçisi Sir Noel Charles Celâl Bayar’ın davetlisi olarak Çeşme’ye gelmiş ve beraber yemek yemişler iki buçuk saat sohbet etmişlerdir. Yemekte Adnan Menderes, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ da bulunmuştur.¹²⁵

¹²⁴ Baban, age, s.382.

¹²⁵ “Celâl Bayarla İngiliz Büyük Elçisi Arasında Konuşma”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1949.

CHP iktidarı, demokratların gövde gösterisine döndüğünden endişe etmiş olsa gerek ki, Cumhuriyet kutlamalarında sivil teşekküllerin geçit resmine katılımını men etmişti. Demokrat Parti il başkanı olarak Ekrem Hayri Üstündağ bu durumu kınamış, bunun aslında Demokrat Partiyi engellemek için yapıldığını ifade etmişti. Gerçek Cumhuriyet Bayramlarının bundan sonra Demokrat Parti iktidarında yapılmasını temenni ederim diyerek, mayıs ayındaki seçimi hatırlatmış ve bir sonraki sene olacak iktidar değişikliğine işaret etmişti.¹²⁶

Ekrem Hayri Üstündağ bunca çalışmanın yanında siyasetin soğuk yüzüyle de karşılaşacaktır. Alsancak ilçe kongresindeki bazı olaylardan ötürü Ekrem Hayri Üstündağ istifa edeceğini söylemiş, arkadaşı Halim Alanyalı da istifa ettiğini gazetecilere bildirmiştir. Ancak Demokrat Parti Genel Merkezi olaydan haberi olur olmaz telefonla Ekrem Bey ile görüşmüşler, şiddetli ısrarları sebebiyle Ekrem Hayri Bey ve Halim Alanyalı'yı istifadan vazgeçmişlerdir.¹²⁷

1950 seçim yılı idi. Demokrat Parti seçimin haziran ayında yapılmasını istemiştir.¹²⁸ Ancak seçimler bilindiği üzere mayıs ayı ortasında yapılacaktır. Ekrem Hayri Bey seçimde aday olacaklar için bir tebliğ oluşturmuştu. Dört maddeden oluşan tebliğde adaylık için yapılacak müracaatın 4 Nisan günü biteceği ifade edilmiştir. Tebliğin üçüncü maddesinde, başvuruyu yapan kişinin partiye kayıtlı bulunduğu ocak ismini yazması gerekiyordu, partiye kayıtlı olmaması durumunda sebebi için izahat istenmektedir.¹²⁹ Partiye üye kaydolmayanların sebebinin sorulması da teşkilatı koruma, zamanında fedakârlık yapanları ödüllendirme mantığı ile yapılmış bir harekettir diyebiliriz. Ekrem Hayri Bey, teşkilat hırsıyla sadece üyelerin aday olma gibi durumlarla karşı karşıya kalırsa, herkesi aday gösterme imkânı da bulunmadığından, Halk Partisi'nin Demokrat Parti içine nifak sokmasını kolaylaştıracağını bu durumun olmaması için feragatte bulunulması gerektiğini ifade etmekten de çekinmemiştir. Kendi adaylığından feragat etmeye hazır olduğunu, Adnan Menderes'in de bulunduğu bir toplantıda söylemiştir.¹³⁰

¹²⁶ "İzmir Demokratlarının Toplantısı", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1949.

¹²⁷ "DP İzmir Teşkilatında İhtilaf", **Cumhuriyet**, 10 Aralık 1949; "İzmir Demokratları Arasında", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1949.

¹²⁸ "Seçimlere Dair C. Bayar'ın Demeci", **Cumhuriyet**, 18 Mart 1950.

¹²⁹ "Adaylıklarını Koyacaklar İçin DP İl Başkanlığının Tebliği", **Cumhuriyet**, 18 Mart 1950.

¹³⁰ "İzmir Demokratlarının Dün Yaptığı Toplantı", **Cumhuriyet**, 26 Mart 1950.

İzmir seçime giderken Halk Partisi İl Başkanı Nafiz Çağatay bile Demokratların üstünlüğünü kabul ediyordu.¹³¹ Ancak Ekrem Hayri Üstündağ'ın aklı 1946 seçimlerinde kalmıştı. Kendisi ile mülakata gelen, evvelce milletvekilliği de yapmış bulunan İsmail Habib adlı gazeteciye iktidarın seçimi dürüstçe yapıp yapmayacağını soruyordu. İzmir'deki üç yüz bin seçmenden iki yüz bini Demokrat Parti'nin kayıtlı üyesiydi.

Ekrem Hayri Bey, dertlerinin iktidar ya da muhalefet olmadığını, amaçlarının memleketin kendi hakkına hakikaten ve filen sahip olmasını sağlamak olduğunu ifade ediyordu. Ekrem Hayri Üstündağ için karşı partiye rey veren bir adam hiç vermeyen adama göre daha itibarlıydı, daha çok hürmete layıktı. Ekrem Hayri Üstündağ demokrasiyi içselleştirmiş bir adamdı. İzmir'de adayların belirlenmesi için parti üyeleri arasında yoklama yaptırmış, partinin desteklediği on yedi kişiyi listeye koymuştur. Bunun aday olamayanların küsüp rakip partiye geçmesini ve parti içinde oluşması muhtemel sıkıntıları engelleyeceğini düşünmüştür.¹³² Aday yoklamaları yapılmış ve Ekrem Hayri Bey de bu yoklamada sıradan bir aday gibi yarışmıştır.¹³³

Seçim, sadece teşkilatla yapılmıyordu. Memleket idaresi de sadece teşkilat görevlileriyle yapılacak iş değildi. İktidar olduğunda neler yapılacak, kimlerle çalışılacak şimdiden tespiti yapılmalıydı. Aday listelerinde de buna dikkate edilmeliydi. Ekrem Hayri Üstündağ, Yargıtay Başkanı Halil Özyörük'e İzmir'den aday olması için telgraf çekmiş ve adaylığının İzmir'de derin heyecan ve memnunlukla karşılandığını bildirmiştir.¹³⁴

23 Nisan günü Demokrat Parti aday listelerini Yüksek Seçim Kuruluna verdi. İzmir'de Halil Özyörük, Halide Edib Adıvar, Cihad Baban gibi isimlerle birlikte Ekrem Hayri Üstündağ da aday listesindeydi.¹³⁵ Ekrem Hayri Üstündağ aday olmasına rağmen ve seçimin çok yakın olduğu bir vakitte, 3 Mayıs günü İzmir'e gelen İsmet İnönü'yü karşılamaya gitmiş, rakip parti liderini selamlamış elini sıkmıştır.¹³⁶ Demokrat Parti İl Başkanı olarak bu örnek davranış Ekrem Hayri Üstündağ'ın demokrasi aşığı olduğunun bir diğer kanıtıdır.

¹³¹ İsmail Habib, "İzmir'de ilk Ferahlık", **Cumhuriyet**, 31 Mart 1950.

¹³² İsmail Habib, "Egede Karşılaştığım Geniş Zihniyet", **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1950.

¹³³ "İzmir Milletvekili Adayları", **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1950.

¹³⁴ "Halil Özyörük İstanbul'da", **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1950.

¹³⁵ "D.P Aday Listeleri Yüksek Seçim Kuruluna Verildi", **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1950.

¹³⁶ Nadir Nadi, "İnönü İzmir'de", **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1950.

Seçim yaklaşmış dedikodular, endişeler, kaygılar artmıştı. Ekrem Hayri Üstündağ gazetecilere seçimi ifsat edecek tertipler olduğunu, seçmen kütüklerinin tahrif edildiğini bu yüzden pek çok seçmen kartlarının yanlış olduğunu, muhtarların geceleri CHP merkezinde toplanmalarını ve orada saatlerce durmalarını şüphe verici olarak görmüştür.¹³⁷ Ancak bu endişeler, kaygılar 15 Mayıs 1950 sabahı yerini büyük bir sevince bırakmıştır. 14 Mayıs 1950 Pazar günü yapılan seçimler Demokrat Parti'nin ezici bir üstünlüğü ile sonuçlandı. Türkiye genelinde %88.5 katılma oranının olduğu seçimlerde Demokrat Parti 408, Cumhuriyet Halk Partisi 69 ve Millet Partisi 1 milletvekili çıkarmıştır.¹³⁸ Demokrat Parti yurdun genelinde olduğu gibi İzmir'de de kazanmış, Demokrat Partinin bütün adayları milletvekili olmuştur.¹³⁹ İzmir'de kayıtlı bulunan 370.282 seçmenden 321.575'i oy kullanmıştır. Seçimde katılma oranı % 86.84 olmuştur. Demokrat Parti %51 (188.476), Cumhuriyet Halk Partisi % 37(137.622) ve Millet Partisi %2 (6.038) oy almıştır.¹⁴⁰ Ekrem Hayri Bey 189.959 oy almıştır.¹⁴¹

Ekrem Hayri Üstündağ, seçimden sonra yaptığı açıklamalarda Adliye ve idare erkânını tarafsızlıklarından dolayı övmüş ve seçim neticelerinin milletimiz, memleketimiz için hayırlı ve olmasını Allah'tan dilemiş ve şu sözleri söylemiştir:

*“Bugünkü mesut neticeyi yüksek milletimizin akliselimine ve olgunluğuna medyunuz. Bilhassa seçimlerin neticesi alındıktan sonra vatandaşlarımızın gösterdikleri sükûnet ve vakar her türlü sitayişin fevkindedir. Bütün parti mensupları ile tarafsız vatandaşlarımızın seçimlerde gösterdikleri olgunluk millî tarihimize şeref sahifeleri kazandırmıştır.”*¹⁴²

Hükümet tahminlerinde bakan olması kesin gözüyle bakılan birkaç kişiden biri de Ekrem Hayri Üstündağ idi.¹⁴³ Sağlık Bakanı olması beklenen Ekrem Hayri Bey liste açıklandığında kabine dışında kalmış, Sağlık Bakanlığında Prof. Dr. Nihat Reşat Belger getirilmiştir. Ekrem Hayri Üstündağ ise Demokrat Parti Grup Başkanı olmuştur.¹⁴⁴

Cihat Baban, Ekrem Hayri Üstündağ'ın bakan olamayışını şöyle açıklamaktadır:

¹³⁷ “Seçimi İfsad Edecek Tertipler”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1950.

¹³⁸ Tarık Zafer Tunaya, **age**, s.690.

¹³⁹ “DP Tam Liste Halinde Hangi İllerde Kazandı? ”, **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1950.

¹⁴⁰ Tarık Zafer Tunaya, **age**, s.691.

¹⁴¹ **Demokrat İzmir**, 18 Mayıs 1950., Seçim Mazbatası. Ek.8

¹⁴² “Seçimlerin Neticesi Sabaha Karşı Belli Oldu”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1950.

¹⁴³ “Cumhurbaşkanı Adayı Bugün Anlaşılacak”, **Cumhuriyet**, 20 Mayıs 1950.

¹⁴⁴ “DP Grubu Başkanlığı ”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1950.

“1950’de Demokrat Parti iktidara geçip de, ilk kabinesini kurduğu zaman, meraklı gözler Ekrem Hayri Üstündağ’ın ismine hükümet listesinde tesadüf edemediler.

Ona grup başkan vekilliğinin önemi ileri sürülmüş ve grup başkan vekilliğine seçilerek hükümetten uzak tutulmuştu.

Bunda hiç şüphe yok o tarihte sağlık bakanlığına getirilmiş olan Nihat Reşat Belger’in şöhretinin rol oynaması kadar, belki daha büyük ölçüde, Ekrem Hayri’nin, her karara, her tutuma «evet» demeyeceğinin daha evvel tecrübe ile bilinmesinin de etkisi olmuştur. Hiç şüphe yok Menderes, Ekrem Hayri’yi kabine dışında tutarken, ona yukardan bakamayacak olmasının tesiri inkâr edilemezdi.”¹⁴⁵

Ekrem Hayri Üstündağ, ilk kabinede yer alamasa da II. Menderes Hükümetinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olacaktır. Ekrem Hayri Bey’in bakanlık faaliyetleri ayrıca anlatacağımız için burada bu kadarla yetinmek uygun olacaktır.

Ekrem Hayri Üstündağ’ın Demokrat Parti macerası hürriyet davası güttüğü için, sisteme muhalif olduğu için ihraç edilmekle bitecekti. DP hükümetleri arasında en uzun süre Sağlık Bakanlığı yapmış olmasına bakılmadan, Ege’de, İzmir’de taşın altına elini değil gövdesini bütünüyle koyarak yaptığı mücadele ağza bile alınmadan, bu dava uğruna en sevdiği varlığı oğlunu kaybetmiş olmasının hiç hatırı sayılmadan partiden ihraç edilecek ve DP sayfası onun için kapanacaktır. İhraç olayı Ekrem Hayri Üstündağ’ın Hürriyet Partisi saflarındaki faaliyetleri kısmında anlatılacaktır.

C. TBMM’deki Faaliyetleri

Bakanlık koltuğuna oturamayan Ekrem Hayri Üstündağ’a, Avrupa Konseyine giden Türk heyetine başkanlık vazifesi verilmişti. Bu başkanlık büyük ikramiyeyi kaybedene verilen bir teselli mükâfatı idi.¹⁴⁶

TBMM Çatısı altında Ekrem Hayri Bey memleket yararına olduğunu düşündüğü pek çok gayeyi yerine getirmek için verilen görevleri hakkıyla yapmaya çalışmıştır. Strazburg ’ta ülkemizi temsil eden sekiz kişiden biridir.¹⁴⁷

Strazburg 2. toplantısından dönüşte Ekrem Hayri Bey şu açıklamaları yapmıştır:

¹⁴⁵ Baban, age, s.383.

¹⁴⁶ Baban, age, s.383.

¹⁴⁷ Nadir Nadi, “Olur Şey Değil - Nadir Nadi’nin Anıları”, **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1980.

“Beynelmilel vaziyetin ıstırap verici ve korkunç karakteri karşısında, gayri müttehit Avrupa hükümetlerinin ekonomik, askeri ve politik zaafı; bu kıt’ada yaşayan halkı sefalet ve esaret tehlikesiyle baş başa bırakmış ve manen bitkin bir hale getirmiştir.

Bu durumun ıslahı, birleşmeye hazır bulunan Avrupa milletlerinin mevcut engelleri bir tarafa atarak vakit geçirmeden müttehit bir kütle halini almalarıyla mümkündür.

Avrupa asamblesi bu birliğin teminini ancak şu şartların taahhüdünde mümkün görmektedir:

1 — Savunma, kömür, çelik, münakalât, ziraat, adalet meselelerinde müşterek hareket etmek ve bu işlerin başına süper nasyonal Avrupa nazırları getirmek.

2 — Bu nazırları bir arada toplamak suretiyle bir Avrupa hükümeti teşkil etmek.

3 — Bu hükümeti ittihada dâhil olan milletler tarafından seçilen bir Avrupa meclisine karşı mesul bulundurmak.

4 — Sonra da Avrupa konseyi kadrosuna dâhil olmak isteyen diğer devletleri de bu ittihada kabul ve hatta her vasıta ile teşvik eylemek.

Avrupa asamblesi bu şartların tahakkukunu birliğe dâhil olan milletlerin meclisleri tarafından kendi hükümetleri nezdinde müessir, teşebbüste bulunmakla mümkün görmektedir.

Asamble bu mevzuların haricinde Avrupa birliğinin teminine matuf çok mühim diğer bir takım meselelerle meşgul olmuş, her mesele için komisyonlar teşkil ederek işlerin teferruatını tespit etmiş bulunmaktadır. Böyle bir ittihadın mevcut bulunmasını Avrupa halkı canı gönülden arzu etmektedir. Bunun en bariz delili Avrupa’nın her tarafından asamble azasına her gün gelen yüzlerce mektuptur.”¹⁴⁸

Ekrem Hayri Üstündağ, Strazburg’da bir milletvekilinin taşkınlıklarına ve yabancıların önünde kendisine hakaretler etmesine dayanamayacak ve Cihat Baban ve Suat Hayri Ürgüplü’ ye dert yanacaktı. Strazburg’ tan Paris’e giderken Cihat Baban’a

¹⁴⁸ “Avrupa Birliği”, *Cumhuriyet*, 4 Eylül 1950.

milletvekili oldum ancak tatmin olmadım, bu kalabalıkta millete hizmet ettiğim kanaatinde değilim İzmir’e hastalarımı dönsen iyi olacak demiştir.¹⁴⁹

Ekrem Hayri Üstündağ, yurt dışından henüz dönmüş 17 Eylül 1950 günü İzmir’e gelmiştir. Strazburg’da Türk delegelerinin fikirlerinin diğer delegeler arasında sivrildiğini gazetecilere bildirdiğinde¹⁵⁰ ertesi gün Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanının istifa edeceğini ve yerine kendisinin geçeceğini¹⁵¹ yüksek bir ihtimalle bilmiyordu.

Ekrem Hayri Üstündağ’ın bakan olmasında çeşitli mülahazaların da etkili olduğu söylenmiştir. Nihat Reşat Belger’in müsteşar olarak Adnan Menderes’in istediği kişiyi atamak istememesi,¹⁵² Nihat Bey’in 160 doktoru emekliye sevk etmesi ve bunu tebliğ etmesine rağmen Başbakanın bu işlemi durdurması üzerine Nihat Belger’in istifa için “bir prensip ihtilafı” demesi¹⁵³ gibi söylentiler vardır. Ancak bunlardan daha ziyade Avrupa Parlamentosu görevindeyken arkadaşına “hastalarına” döneceğini söylemesi, DP merkezinin kulağına gitmiş ve Ekrem Hayri Üstündağ eğer istifa ederse özellikle Ege’de bu istifayı mazur gösterecek bir sebep bulmak zor olacaktı. Halk nezdinde idealizmin, vefanın yokluğu ortaya çıkacaktı.¹⁵⁴ Ne kadar doğru bilinmez ancak bu iddialar ve dedikodular arasında Ekrem Hayri Üstündağ hak ettiği bir koltuğa oturacaktır.

1. Ekrem Hayri Üstündağ’ın TBMM Çatısı Altında Yaptığı Konuşmalar:

1- Çoruh Milletvekili Zihni Ural’ın, Köy Kanunu ile il idaresi karşısında idare âmirlerinin görev ve yetkileri ve köy sağlığını koruyucu tedbirler hakkında ne düşünüldüğüne dair olan sorusuna cevabı.¹⁵⁵ Ekrem Bey bu sorunun mahiyetine uygun bir cevap vermemiştir. Zeki Ural da sorduğu soruya tatmin edici bir cevap alamadığını ve Ekrem Bey’in kanunu açıklamakla yetindiğini ifade etmiştir.

2- Sinop Milletvekili Ali Şükrü Şavlı’nın, emekliye sevk edilen iki mütehassıs doktor hakkında sorusuna cevabı¹⁵⁶ Bu soruya Ekrem Bey Ali Şükrü Şavlı’nın doktorluğunu överek ve isterlerse hemen vazifeye döndürüleceklerini ifade ederek cevaplamıştır.

¹⁴⁹ Baban, age, s.383-384.

¹⁵⁰ “Ekrem Hayri Üstündağ İzmir’de”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1950.

¹⁵¹ “Sağlık Bakanı Dün Vazifesinden Çekildi”, **Cumhuriyet**, 19 Eylül 1950.

¹⁵² Baban, age, s.384

¹⁵³ “Sağlık Bakanı Dün Vazifesinden Çekildi”, **Cumhuriyet**, 19 Eylül 1950.

¹⁵⁴ Baban, age, s.384.

¹⁵⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 5, C 2, (Kasım 1950), s.46-47.

¹⁵⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 5, C 2, (Kasım 1950), s.87-89.

3- Çankırı Milletvekili Celâl Otman'ın, Ankara mezbahasının sıhhi ve teknik ihtiyaçları hakkında alınması gereken tedbirlere dair sorusuna cevabı¹⁵⁷ Bakanlığın konuyla ilgilendiğini ifade eden Üstündağ Belediyenin yapması gerekenleri imkânsızlıktan yapamadığını ancak buna rağmen Bakanlığının konunun üzerinde titizlikle durduğunu ve duracağını ifade etmiştir.

4- Çankırı Milletvekili Celâl Otman'ın, koruyucu tedbirler ile bulaşıcı hastalıklara karşı köylülerimizin sağlık durumlarının ıslahı için ne düşünüldüğü hakkındaki sorusuna cevabı¹⁵⁸. Ekrem Bey bu soruya cevap verirken Celâl Otman'ın daha önce Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Yardım İşleri Genel Müdürlüğü yaptığını ve bu eleştirilerini daha önce vazifedeyken neden çözülemediğini sorarak bir polemik oluşturacak şekilde cevap vermiştir.

5- Antalya Milletvekili Burhanettin Onat'ın, memleketin sağlık durumunu ve teşkilâtını düzenlemek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sorusuna cevabı¹⁵⁹ Ekrem Hayri Üstündağ bu soruya cevap verirken CHP dönemindeki uygulamalarında genel olarak iyi olduğunu belirtmiş ve nüfus üzerinden değerlendirmeler yaparak başarılı olduğunu ifade etmiştir. Ekrem Hayri Üstündağ'a göre Sağlık iki koldan ibarettir. Birincisi koruyucu tıp, diğeri ise tedavi edici tıptır. Bu soruya cevap olarak batı âleminin de bu iki konuya önem verdiğini ve hatta devlet teşekkülünün sadece koruyucu tıp ile ilgilendiğini tedavi edici tıp ile ise belediyelerin, özel idarelerin, vakıfların, sendikaların, hastalık sigortalarının ilgilendiğini anlatmıştır. Bu yüzden ülkemizde de Sağlık Bakanlığının işinin sadece koruyucu tıp olması gerektiğini ifade etmiş ve şu an bütün yükün sağlık bakanlığı üzerinde olduğunu anlatmıştır.

6- İstanbul Milletvekili Andre Vahram Bayar'ın, ecnebi ilâç müstahzarlarının memleketimizdeki satış fiyatları hakkındaki sorusuna cevabı¹⁶⁰ Ekrem Bey bu soruya cevaben Satış fiyatının nasıl belirlendiğini anlatmıştır.

7- İstanbul Milletvekili Andre Vahram Bayar'ın, yerli tıbbi müstahzarlara karşı emniyet ve rağbeti artırmak maksadıyla bir kontrol lâboratuvarı kurulması hakkındaki sorusuna cevabı¹⁶¹ Üstündağ bu konuşmasında kontrollerin zaten

¹⁵⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 6, C 2, (Kasım 1950), s.103-104.

¹⁵⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 6, C 2, (Kasım 1950), s.98-103.

¹⁵⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 26, C 4, (Ocak 1951), s.35-38.

¹⁶⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 26, C 4, (Ocak 1951), s.33-35.

¹⁶¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 26, C 4, (Ocak 1951), s.41-43.

olduğunu sıklaştırılacağını belirtmiş. Rekabet yüzünden yapılan yanlışlardan bahsetmiştir.

8- Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe'nin, Ordu'da verem pavyonunu da ihtiva eden 200 yataklı bir hastane ile Gölköy ve Ünye'ye birer sağlık merkezi yapılması hakkında ne düşünüldüğüne dair olan sorusuna cevabı¹⁶² Ekrem Bey eldeki imkânlarla bunun mümkün olmadığını ifade etmiştir.

9- Kars Milletvekili Esat Oktay'ın, memleketimizde ne kadar cüzamlı bulunduğuna, bu hastalıkla mücadele için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne ve akıl hastalıkları da dâhil olmak üzere cüzamlılara iş tedavisi tatbikine dair olan sorusuna cevabı¹⁶³ Ekrem Bey Cüzamlı sayılarını vermiş ve koruyucu tıp ile yapılması gerekenleri anlatmıştır.

10- Kars Milletvekili Esat Oktay'ın, Ardahan'da bir sağlık merkezi açılmasının düşünüldüğüne dair olan sorusuna cevabı¹⁶⁴ Ekrem Bey bütçe imkânlarıyla olması mümkün değildir ancak bütçeden tasarruf sağlanırsa bizzat ilgileneceğini ifade etmiştir.

11- Radyoloji, Radyum ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri hakkındaki 3153 sayılı Kanunun 7. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair olan kanun tasarısı münasebetiyle¹⁶⁵ Ekrem Bey demokrasi anlayışı gereği milletvekillerinin kanun hakkındaki olumsuz ifadelerinden dolayı tekrar komisyonda görüşülmek üzere kanun tasarısını geri çekmiştir.

12- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle¹⁶⁶ Bütçe münasebetiyle milletvekillerinin sorularını cevaplamıştır. Bütçe de kabul edilmiştir.

13- Diyarbakır Milletvekili Yusuf Kâmil Aktuğ'un, Şark vilâyetlerinde ve bilhassa Diyarbakır'da Mayıs 1950 tarihinden beri açılan ve 1951 yılı için de açılması düşünülen sıhhi müesseselerin sayısının, vatandaşların ilâç ihtiyaçlarını karşılamak ve sağlık durumlarını korumak için ne düşünüldüğüne dair sorusuna cevabı¹⁶⁷ Ekrem bey doğu illerinde yapılmakta olan, yapılacak sağlık müesseselerinin sayılarından

¹⁶² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 26, C 4, (Ocak 1951), s.44-49.

¹⁶³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 30, C 4, (Ocak 1951), s.206-207.

¹⁶⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 42, C 5, (Şubat 1951), s.106.

¹⁶⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 42, C 5, (Şubat 1951), s.121-123.

¹⁶⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 52, C 5, (Şubat 1951), s.939-962.

¹⁶⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 66, C 6, (Nisan 1951), s.217-219.

bahsetmiştir. Bulaşıcı hastalık taramalarının yapıldığından ve yakında eczane kanunu huzura getirileceğinden bahsetmiştir.

14- Kars Milletvekili Esat Oktay'ın, korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar hakkındaki sorusuna cevabı¹⁶⁸ Üstündağ, bakanlığın elinde kaç çocuğun korumaya muhtaç olduğu hakkında bir bilgi olmadığını ifade etmiş ve şu an bakımı yapılan himaye altındaki çocukların sayılarını ve kanuna göre yapılması gerekenleri anlatmıştır.

15- Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller'in hastane ve sağlık tesislerinin tevhidini ile sağlık işlerinin programlaştırılması hakkında ne düşünüldüğüne, millî sağlık plânının tatbik edilip edilmediğine ve sağlık sigortası hakkındaki çalışmaların neden ibaret olduğuna ve hastanelerin bir elden idaresine dair olan sorularına cevabı.¹⁶⁹ Hastanelerin bir elden idaresi konusunda diğer bakanlıklara yazı yazıldığı bu yazıların cevaplarına göre hareket edileceğini belirten Üstündağ millî sağlık planı hakkında da seleflerinin hazırladığı planların tatbik olmadığını çünkü büyük bütçeler gerektirdiğini ifade etmiştir. Bazı sağlık tesislerinin ve personelinin tevhidinin mümkün olmadığını ancak bazılarında da zaruri olduğunu söylemiştir.

16- Kastamonu Milletvekili Fahri Keçecioğlu'nun, Kastamonu Verem Hastanesinin kifayetsiz olan kadrosunun ikmal edilmemesi sebebine dair sorusuna cevabı¹⁷⁰ Kadro yetersizliğinden kaynaklanan bu sorunun bütün memlekette çözülmesi için kanun tasarısı hazırlandığını ifade eden Üstündağ, Kastamonu'daki doktorlar hakkında bilgi vermiştir.

17- Seyhan Milletvekili Cezmi Türk'ün, Seyhan İlinde çeltik ekimine ve kesik sulamaya geniş ölçüde izin verilmesinin sebeplerine, DDT'nin miktar ve tatbikatına ve serbest bırakılan çeltik ekiminin Seyhan İli halkının sağlığı üzerinde yapacağı tesirlere dair sorusuna cevabı.¹⁷¹ Ekrem Hayri Bey teknik bilgilerle bu konuda izahat yapmış ancak Cezmi Bey'le anlaşma tam olarak sağlanamamıştır.

18- Kırşehir Milletvekili Halil Sezai Erkut'un gelirleri mahdut ve bütçeleri dar olan mahallî idarelere ait hastane ve sağlık müesseseleriyle Kırşehir Hastanesinin Umumi Muvazeneeye alınmasının düşünüldüğü düşünülmediğine, özel idare ve belediye

¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 68, C 6, (Nisan, 1951), s.254-256.

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 68, C 6, (Nisan, 1951), s.265-270.

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 94, C 8, (Haziran, 1951), s.356-358.

¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 94, C 8, (Haziran, 1951), s.347-356.

hastaneleri genel giderlerine yardım için 1951 yılı Bütçesine konulan paranın ne ölçüde ve nerelere tevzi edildiğine ve Kırşehir Hastanesine yapılan yardım miktarına dair sorusuna cevabı. Bu sorunun cevabı mütalaasıyla koruyucu tıp görevlerinin bakanlığın asıl vazifesi olduğunu hatırlatır mahiyette Ekrem Bey şunları söylemiştir: “...Şimdi arkadaşlar; görüyorsunuz ki; eski ve yeni kanunların hepsi sağlık idaresine esas vazife olarak koruyucu tababet hizmetlerini vermiş, tedavi işini ise; numune tesisleri müstesna tamimiyle belediyeler ve özel idarelerle sair mahallî idarelere bırakmıştır. Sağlık Bakanlığının bugünkü vaziyeti bunun tamimiyle aksinedir. Sağlık Bakanlığının Ankara, İstanbul, Erzurum, Diyarbakır, Sivas gibi birkaç yerde kurduğu numune hastanelerinden başka; özel idarelerden küçümsenemeyecek bir kısmını da Devlet hastanesi olarak kendi bütçesine koymuş bu suretle tedavi müesseselerinin masrafı gittikçe kabarak büyük bir rakam hâlini almıştır. Bu istikamet devam ettiğimiz takdirde bu rakamın daha çok büyüyerek umumi bütçenin takati haricine çıkması mukadderdir...”¹⁷² Genel bütçenin bu gibi istek ve arzuları hiçbir zaman karşılayamayacağını savunmuş, bakanlığın koruyucu tıp konusu üzerine yoğunlaşması gerektiğini vurgulamıştır.

19- Mardin Milletvekili Aziz Uras'ın trahom ve zührevî hastalıklarla mücadelede yeni antibiyotiklerin kullanılması sistemine geçilip geçilmediğine ve bundan fayda mülâhaza edilip edilmediğine dair sorusuna cevabı¹⁷³ Ekrem Hayri Bey bu soruya cevaben oldukça teknik bilgiler vermiştir. Soruyu soran Aziz Uras kızının hastalığının nasıl iyileştiği hususunu anlatmıştır.

20- Çoruh Milletvekili Mecit Bumin'in, köy grup sağlık memurlarına ve ebelerine, Hükümet tabiplerine birer kâtip kadrosu verilmesine Sıtma Mücadele Teşkilatıyla sağlık merkezlerine, kadroları tam olmayan hastanelere tam teşkilatlı hastanelerin kadrolarına, röntgen cihazlarına Ankara Numune Hastanesi kliniklerindeki izdihamın sebeplerine, şimdiye kadar açılmış veya açılacak hastanelerdeki tabip, hemşire ve diğer müstahdem ihtiyacının ayarlanmasına ve aylardan beri Yusufeli ilçesine gitmeyen doktorlar hakkında ne muamele yapıldığına dair sorusuna cevabı.¹⁷⁴ Bakan Üstündağ her soruya oldukça geniş izahatta bulunmuş Mecit Bey bazı suallerinin cevaplarından tatmin olmadığını ifade etmiş ancak Ekrem Bey tekrar cevaplamamış tutanaktan verdiği cevaplara bakılması kâfidir demiştir.

¹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 108, C 9, (Ağustos, 1951), s.545-548.

¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 10, C 10, (Kasım, 1951), s.267-269.

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 21, C 11, (Aralık, 1951), s.333-337.

21- Difteri aşısının mecburi olarak tatbik edilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle¹⁷⁵ Ekrem Hayri Bey bu soruya oldukça teknik ve uzun bir izahat yapmış teklife Bakanlık adına lehte veya aleyhte görüş bildirmemiş kabul edilmesi halinde Bakanlığın üzerine düşen görevi yapacağını belirtmiştir.

22- Seyhan Milletvekili Cezmi Türk'ün, Seyhan İlindeki sıhhi hâdiseler hakkındaki sorusuna cevabı¹⁷⁶ Ekrem Bey soruya ayrıntıları ile cevap vermiş cevabı sonrası yapılan eleştirilere makamın yalan söylemeye müsait olmadığını belirtecek kadar üzülmüş ve sitem etmiştir.

23- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa ek 4862 sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinde değişiklik yapılmasına ve 4871 sayılı Kanunun üçüncü maddesinin ikinci fıkrasının kaldırılmasına dair Kanun münasebetiyle¹⁷⁷ Ekrem Hayri Bey sağlık koruyucuları konusunda endişelerin yersiz olduğunu anlatmış bunlar arasından iyi hizmet görenlerin memurluğa alınacağını beyan etmiştir.

24- Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü 1952 yılı Bütçesi münasebetiyle¹⁷⁸ Giresun milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu'nun karadeniz sahilinde verem oranının %80 olduğunu iddia etmesi üzerine söz alarak bunun doğru olmadığını belirtmiştir.

25- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçeleri münasebetiyle¹⁷⁹ Bütçe konuşmaları sırasında Rize Milletvekili İzzet Akçal söz alarak kancalıkurt (Nekator) hastalığı konusunda sorusu üzerine Ekrem Bey kısa bir açıklama yapmıştır.

26- Van Milletvekili Ferid Melen'in, Van'ın Başkale İlçesinde son iki ay için de zuhur eden sâri hastalığın mahiyeti ne, sirayetini önlemek için alınan tedbirlere ve bu ilçede Hükümet tabibi ve sağlık memuru olup olmadığına dair sorusuna cevabı.¹⁸⁰ Ekrem Bey bu haberlerin yalan olduğunu Ferid Bey'in böyle bilgileri teyit etmeden konuşmaması gerektiğini, bu haberlerin gazetelere de çıkarak toplumda telaşa sebep olduğunu belirtmiştir.

27- Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri'nin, Gönen'in Tozakçı Köyünde salgın halini alan verem hastalığının mümkün olduğu kadar sirayetini önlemek için alınması

¹⁷⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 29, C 12, (Ocak, 1952), s.220-224.

¹⁷⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 30, C 12, (Ocak, 1952), s.278-285.

¹⁷⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 39, C 13, (Şubat, 1952), s.251.

¹⁷⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 46, C 13, (Şubat, 1952), s.640.

¹⁷⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 49, C 13, (Şubat, 1952), s.1073.

¹⁸⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 59, C 14, (Nisan, 1952), s.302-306.

gereken tedbirler hakkında ne düşünülmesine dair sorusuna cevabı¹⁸¹ Ekrem Üstündağ soruya cevaben bu köyde beş yıl önceki sayıma göre on hane artış olduğunu bütün köyü muayene ettirdiğini gerekli tedbirlerin alındığını söylemiştir. Köy köy bakarak veremle mücadele edilemeyeceğini, zaten verem konusunda Bakanlığın ve TBMM'nin hassas olduğunu belirtmiştir.

28- Kars Milletvekili Esat Oktay'ın, Iğdır Hastanesi doktorluğuna bir operatörün tayini için ne düşünülmesine dair sorusuna cevabı¹⁸² Ekrem bu soru üzerine memlekette yedi bin beş yüz doksan doktor olduğunu bunlardan üçte ikisinin serbest doktor olduğunu ve çoğunun İstanbul'da kaldığını, serbest doktorlara hükümetin bir yaptırımını bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bahsedilen hastaneye üç defa operatör doktor tayin edildiğini doktorun gitmediğini istifa etmiş saydıklarını ancak bu meselenin çözümü için kanun tasarısı hazırladıklarını komisyonda kabul edildiğini mecliste de kabul edilirse çare olacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Soru vesilesiyle İstanbul'da dört yüz otuz üç kişiye bir doktor düştüğünü Çoruh'ta ise dokuz bin üç yüz yetmiş iki kişiye bir doktor düşüğünü aradaki uçurumun vahametinden bahsetmiştir. Bazı ilçelerde altmış bin nüfusa bir doktorla hizmet verdiklerini söylemiştir. Her bin kişiye bir doktor düşmesi gerektiğini bazı doktorların serbest olduğundan dolayı kırk bin daha doktor yetiştirmek lazım geldiğini ifade etmişlerdir.

29- Tıp mensuplarının Devlet teşkilâtında vazifeye alınma şartları hakkındaki Kanun münasebetiyle¹⁸³ Ekrem Bey doktor ihtiyacının çok fazla olması sebebiyle zorunlu hizmet sürelerini artıran bir kanun tasarısı getirildiğinden bahsetmiştir. Kanun tasarısı kabul edilmiştir.

30- Van Mebusu Ferid Melen'in, Sağlık ve Sosyal Yardım Vekilinin Van'da yaptığı, Anadolu ajanı tarafından bildirilen konuşma hakkındaki sözlü sorusuna cevabı¹⁸⁴ Anadolu Ajansının haberi yanlış aktardığını bahseden Üstündağ doğru haberin Van gazetelerinde basıldığını belirtmiştir.

31- Seyhan Mebusu Cezmî Türk'ün, gıda maddeleri fiyatlarındaki yükselişin neden ileri geldiğine ve önlenmesi için ne gibi tedbirler alındığına, hangi maddeler üzerinde ayarlamalar ve zamlar yapıldığına, iç istihlâki artırmak ve hastalıkları azaltmak için ne gibi sosyal ve ekonomik tedbirler alındığına dair sözlü sorusuna cevabı.¹⁸⁵

¹⁸¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 66, C 14, (Nisan, 1952), s.557-558.

¹⁸² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 73, C 15, (Mayıs, 1952), s.254-257

¹⁸³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 88, C 16, (Haziran, 1952), s.386-400.

¹⁸⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 5, C 17, (Kasım, 1952), s.189.

¹⁸⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 10, C 17, (Kasım, 1952), s.354-355.

Verem'den vefat eden insan sayısının düştüğünden bunun senede memlekete on beş bin adam kazandırmak demek olduğunu ifade eden Üstündağ, memleketteki gelişmeleri anlatarak cevabını bitirmiştir.

32- Balıkesir Mebusu Ali Fahri İşeri'nin, Balıkesir'de açılan hastanede göz ve kulak koğuşları boş olduğu halde dâhiliye koğuşunda ikişer kişinin bir arada yatırılması sebebine, vazifeli doktorlardan üçüne aynı ay içinde izin verilmesinin doğru olup olmadığına ve bu gibi idaresizliklere sebep olanlar hakkında ne muamele yapıldığına dair sorusuna cevabı¹⁸⁶ Memleket imkânlarından kaynaklanan bir yatağa iki hasta yatırılması durumunun maalesef var olduğunu ifade eden Ekrem Bey bu durumun Balıkesir'e has olmadığını ifade etmişlerdir. Doktorlar konusunda vazifeli doktor bulunmadan izin verilmediğini ayrıntılarıyla anlatmıştır.

33- Manisa Mebusu Refik Şevket İnce'nin, dilencilerin herkesi izaç eden hallerinin önüne geçmek için inzibati ve içtimai bakımlardan tedbir alınmanın düşünülüp düşünülmediğine dair İşleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım vekâletlerinden olan sorusuna cevabı¹⁸⁷ Bu konuda yetkilinin Belediyeler olduğunu ifade eden Üstündağ, sosyal yardım konusunda Bakanlığa yapılan tahsisatın azlığından bahsetmiş konunun ehemmiyetinin mühim olduğunu ifade etmiştir.

34- Trabzon Mebusu Mahmut Goloğlu'nun, hastanelerin müstakil başhekimlerce idaresi ile servis mütehassıslarının mesailerinin ve hastanelerin idaresinin bugünkü durumdan kurtarılmaları hususunda ne gibi tedbir düşünüldüğüne dair sorusuna cevabı¹⁸⁸ Başhekimlerin müstakil olması gerektiği konusunda hemfikir olduğunu belirten Üstündağ bu konuda gerekli çalışmaları yapmakta olduklarını ifade etmişlerdir.

35- Zonguldak Mebusu Abdurrahman Boyacıgiller'in, grev kanunu tasarısının bugüne kadar Meclise sevk edilmemesi, Zonguldak bölgesinde 1 000 yataklı bir verem hastanesi yapılmaması ve hastalık sigortasının geciktirilmesi sebeplerine işçi sigortaları primlerinden teşekkül eden sermayelerle işçilerin ev sahibi olmalarının derpiş edilip edilmediğine, işçi bankası kurulması ve işsizlik sigortası tesisi hakkında ne düşünüldüğüne, yeni sendikalar kanunu tasarısı ve İş Kanununun tadiline dair tasarının ne zaman Meclise sunulacağına dair sorusuna cevabı.¹⁸⁹ Ülkeyi yedi

¹⁸⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 29, C 19, (Ocak, 1953), s.264-267.

¹⁸⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 29, C 19, (Ocak, 1953), s.281.

¹⁸⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 29, C 19, (Ocak, 1953), s.282-283.

¹⁸⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 29, C 19, (Ocak, 1953), s.257-260.

bölgeye bölerek nerelerde verem hastaneleri yapacaklarını tıp şurasında kararlaştırdıklarını ve Karadeniz’de Samsun ve Trabzon’u imkânları daha iyi olduğu için seçtiklerini anlatan Bakan Üstündağ Zonguldakta yapılan çalışmalar hakkında da bilgi vermiştir.

36- Sağlık ve Sosyal Yardım Vekaleti Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle¹⁹⁰ Hükümeti eleştiren ancak kendisi hakkında olumlu düşünceler söyleyen CHP milletvekili Muhit Tümerkan’a teşekkür eden Üstündağ hükümeti eleştirmesi konusunda ise karşı çıkmıştır. Ekrem Bey “*Muhterem arkadaşlarım; meslektaşım CHP Sözcüsü Tümerkan, tenkidleri arasında şahsım hakkında lûtufluk cümleler kullandığından şahsen kendilerine müteşekkirim. Ancak temsil ettiğim Hükümeti haksız ve yersiz olarak tenkit etmesinden çok üzüldüm.*” diyerek hükümeti savunmakla söze başlamıştır. Hemşireliğin öneminden, pratisyen hekimliğin öneminden bahseden Üstündağ uzman doktor yerine Bakanlığın pratisyen hekim yetiştirmeye ve hemşire sayısını çoğaltmaya uğraşacağını bunun gereklerini Avrupa memleketlerinden örneklerle açıklamıştır.

37- Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu'nun, Saraçoğlu Mahallesiindeki apartman dairelerinin ne sebeple yüksek maaşlı memurlara tahsis edildiğine, alınan kira bedellerinin apartmanların amortisman (yıpranma payı), idame ve tedvir masraflarına tekabül edip etmediğine, Verem Savaş dernekleriyle verem hastanelerinin faaliyetlerine dair sorusuna cevabı¹⁹¹ Bu soru vesilesiyle Bakan Bey veremle savaş konusunda bakanlığın neler yaptığı konusunda istatistiki veriler paylaşmıştır.

38- Kastamonu Mebusu Ziya Termen’in, kimsesiz kalmış kız ve kadınlarımızın himayeleri hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sözlü sorusuna cevabı¹⁹² Üstündağ bu konuda Bakanlığının herhangi bir görevi olmadığını ifade etmiştir.

39- Sinop Mebusu Muhit Tümerkan'ın, ilmî buluş, inceleme ve sanat eseri sahiplerinin ne şekilde taltif ve teşvik edildiklerine dair sözlü sorusuna cevabı¹⁹³ Ekrem hemfikir olduklarını ancak Bakanlık imkanlarının kısıtlı olduğunu, hastalıklarla mücadele işini öncelikle anlatan Üstündağ sıtma ile mücadelede

¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 49, C 20, (Şubat, 1953), s.649-667.

¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 85, C 22, (Mayıs, 1953), s.257-258.

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 3, C 25, (Kasım, 1953), s.118-121.

¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 5, C 25, (Kasım, 1953), s.270.

bütçe nispetinde teşvik verdiklerinden bahsetmiştir. Soruyu soran Muhit Bey cevaptan tatmin olmadığını ifade etmiştir.

40- Eczacılar ve Eczaneler hakkındaki Kanun münasebetiyle¹⁹⁴Eczaneler hakkında çıkan bu kanun bazı değişikliklerle hâlâ yürürlüktedir.

41- 1262 sayılı İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanununun 4348 sayılı Kanunla değiştirilmiş bulunan 5. maddesinin tadili hakkındaki Kanun münasebetiyle¹⁹⁵ Ekrem Bey Bakanlığın verdiği kanunda yapılan değişiklikleri istememiş komisyonca düzeltilmesini istemiş bu konuda önerge vermiş ve söz istemiştir. Bazı maddelerin komisyona geri gönderilmesini istemiştir.

42- Konya Mebusu Sıtkı Salim Burçak ve iki arkadaşının, Tıp Mensuplarının Devlet Teşkilâtında Vazifeye Alınma Şartları hakkındaki 5979 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Sıhhat ve içtimai Muavenet Encümeni mazbatası¹⁹⁶ Ekrem Bey kendi Bakanlığı zamanında bizzat kendisinin ön ayak olduğu ve mecliste kanunlaştırılan mecburi hizmet kanunun işe yaramadığını ifade etmiştir ve ilgası lehine konuşmuştur. Daha önce yüzde on iki olan boş kadronun yüzde on sekize çıktığını ifade etmiş kanunun işe yaramadığını kabul etmiştir.

43- Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1954 yılı bütçeleri münasebetiyle¹⁹⁷ Bütçe vesilesiyle söz alan Bakan Üstündağ sıfır ila bir yaş arası çocuk ölümlerinin dünya ülkelerine göre kötü bir durumda olduğundan bahsetmiştir. Bu konuda yapılanları ve yapılması gerekenler hakkında izahat vermiştir.

44- Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Umum Müdürlüğü 1954 yılı bütçeleri münasebetiyle¹⁹⁸ 1950 senesinde on altı olan sağlık merkezi sayısının yüz on yedi olduğundan bahseden Bakan Üstündağ yapılan hizmetlerden kısaca bahsetmiş eleştirilere cevap vermiştir.

¹⁹⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 9, C 25, (Kasım, 1953), s.406-418. **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 10, C 25, (Kasım, 1953), s.446.; **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 13, C 26, (Aralık, 1953), s.36-37

¹⁹⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 31, C 27, (Ocak, 1954), s.279-281.; **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 39, C 28, (Şubat, 1954), s.124-132

¹⁹⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 41, C 28, (Şubat, 1954), s.196-199.

¹⁹⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 50, C 28, (Şubat, 1954), s.895.

¹⁹⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 50, C 28, (Şubat, 1954), s.984-991.

D. Sıhhat ve İctimai Muavenet Bakanlığı Sırasında Yaptığı Hizmetler

Ekrem Hayri Üstündağ, bakanlık koltuğuna oturur oturmaz hayırlı bir iş ile karşı karşıya kalmıştır. Emekli General Süreyya İlmen, o zamanın parasıyla üç milyon değerindeki çiftliğini İşçi Sigortaları Kurumuna bağışlamıştır. Ekrem Hayri Üstündağ İlmen'e bir telgraf çekerek şu sözlerle memnuniyetini dile getirdi: *“Devletle milletin tam bir görüş ve işbirliği yapmak suretiyle yurdun sağlık davasını ön plâna aldığı bir sırada maddî kıymetinden başka halk sağlığı bakımından büyük manevî bir kıymet de taşıyan ve diğer hayırsever yurttaşlara da örnek teşkil edecek olan bağışınızı Bakanlığım adına şükranla karşılar, saygılarımı sunarım.”*¹⁹⁹ Fukara babası olarak nam salmış bir kişinin bakanlığın ilk günlerinde kaderin bir cilvesi olarak böyle bir vazife ile iş başı yapmak nasip olmuştu. Ancak işi pek zordu, “verem” gibi salgın hastalıklar halkı perişan etmişti. Ortalama insan ömrünün otuz yedi yıl²⁰⁰ olduğu bir memlekete Sağlık Bakanı olmuştu.

İlk Ankara dışı ziyaretini İstanbul'a yapmış bulunan Ekrem Hayri Üstündağ, İstanbul Sağlık Müdürlüğü'ne gelmiş ve İl Sağlık Müdürü Dr. Faik Yargıcı'dan bilgi almıştır.²⁰¹

Bakanlık yapmak sadece işi öncelemek ve ona bütün dikkatini Bakanlık hizmetlerine vermek demek değildi, söylentiler, dedikodular, yersiz tayin istekleri gibi meselelerle de ilgilenmeyi gerektiriyordu. Bu arada asker hastanelerinin Sağlık Bakanlığına devredileceği ile ilgili dedikodular çıkmıştı. Ekrem Hayri Bey bunları yalanlamak zorunda kalıyordu.²⁰² Belki de Ekrem Hayri Beyi en çok yoran işler bunlardı.

Sağlık Bakanı olarak sadece doktorların değil bütün bir milletin bakanı idi ve bunu göstermesi gerekti. Her vakit doğru bildiğini yapmaya çalışan bir adam olarak bir tebliğ yayınladı. Tebliğinde iki mevzuya değinmişti, birisi genç doktorların vazife yeri konusunda taşra hastanelerine rağbetleri diğeri ise siyasetle meşgul olan doktorlara alakalı uyarılardı:

“İhtisas yapan gene doktorların taşra hastanelerine rağbet etmeleri ve kendilerini yetiştirmek için devlet ve milletin büyük fedakârlıklara katlanarak sarf

¹⁹⁹ “Süreyya İlmen'in Yaptığı Bağış”, **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1950.

²⁰⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 6, C 2, (Kasım 1950), s.99.

²⁰¹ “Sağlık Bakanı ve İstanbul'un Sağlık Durumu”, **Cumhuriyet**, 26 Eylül 1950.

²⁰² “Askeri Hastanelere Dair Asılsız Bir Haber”, **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1950.

ettiği mali ve içtimaî mesainin karşılığını oralarda ödemeleri lâzımdır. Aziz meslektaşlarımın bu ciheti nazar-ı dikkate alarak muayyen bir müddet için memleketin neresinde olursa olsun kendilerine verilen vazifeyi seve seve kabul ederek şimdiye kadar hastalık ve ıstırap içinde her türlü ihtimamdan mahrum bırakılan aziz milletimize şefkat ellerini uzatacaklarını ve bu vatani ve millete hizmetten kaçınmayı bir an bile düşünmeyeceklerini ümit etmek isterim. Aksi takdirde Sağlık Bakanlığının bu gibiler hakkında lüzum gördüğü tedbirleri almakta bir an dahi tereddüt etmeyeceğini hatırlatmak isterim.

Memurların siyasetle iştigal etmemeleri lâzımdır. Hekimlik hangi din ve hangi ırka mensup olurlarsa olsun dost ve düşman bütün insanların acılarını teskin etmek, yaralarını sarmak vazifesiyle mükellef bir meslektir. Bu mesleğin kutsiyetini ihlâl edenlerin bu vazifeyi görmeğe lâyük olmadıklarına hükmetmek icap eder. Bu noktayı meslek arkadaşlarımın bir daha dikkat nazarına arz ederim. Particilik ve tarafgirlik yaparak bir teşekküle mensup olanlara bakmak ve diğer teşekküle mensup olanlara bakmamak gibi hareketler insanlık, meslek ve kanuna sığmayan hareketlerdir. Şefkat, nezaket ve ihtimam doktorluk mesleğinin ne esaslı bir karakteridir.”²⁰³ Tebliğden de anlaşılacağı üzere herkesi vazife aşkına davet ediyor, diğer her şeyi bir kenara atmalarını istiyordu.

Çiçeği burnunda bakan, 16 Ekim 1950 Pazartesi günü 11. Milli Tıp Kongresinin açılışını yapmıştır. Kongrenin konusu, “verem” olarak belirlenmiştir. Ekrem Hayri Üstündağ, kongreye başkanlık etmiş ve kongrede önemli açıklamalarda bulunmuştur.²⁰⁴ 18 Ekim günü ise Dördüncü Tıp Mikrobiyoloji kongresini açan Ekrem Hayri Üstündağ, “Mikrobiyoloji İlminin” önemini anlatan bir konuşma yapmıştır.²⁰⁵

Ekrem Hayri Üstündağ, 19 Ekim 1950 günü Ankara Verem Hastanesinin açılışını yapmıştır. Açılıştta, senede kırk bin vatandaşın ölümüne sebep olan ve on katı kadar insanı da yatağa mahkûm, çalışamaz hale getiren verem hastalığı ile topyekûn milletçe savaşmanın zamanının geldiğini belirtmiştir.²⁰⁶

²⁰³ “Doktorlar ve Particilik”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1950.

²⁰⁴ **Cumhurbaşkanının Yüksek Himayesinde ve Başbakanın Onursal Başkanlığında XI. Milli Türk Tıp Kongresi**, Tan Matbaası, İstanbul 1951.

²⁰⁵ “Dördüncü Tıp Mikrobiyoloji Kongresi”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1950.

²⁰⁶ “Ankara Verem Hastanesi Açıldı”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1950; “Türkiye’de Verem Afeti”, **Milliyet**, 31 Aralık 1950.

27 Kasım 1950 günü Kızılay Kongresine katılan Ekrem Hayri Bey, genel kurul üyeliğine seçilmiştir.²⁰⁷ Aynı gün “Verem İstişare Kongresini” toplamış ve açılış konuşmasını yapmıştır. “Verem konusu” çok önemli olduğundan, Ekrem Hayri Bey bakanlığı bu konudaki çalışmalarının artırılmasını sağlamıştır.²⁰⁸

Ekrem Hayri Bey’in bakanlığının ikinci yılında, Verem Savaş Derneği sayısı 93, verem savaş dispanserlerinin sayısı artırılmış, verem hastaların tedavisine ayrılan yatak sayısı da 4107 olmuştur.²⁰⁹ Verem Savaş Dernekleriyle işbirliği içinde kurulan müesseseler sayesinde en az on beş bin kişinin hayatı kurtulmuştur.²¹⁰ Gezici röntgen cihazları ile verem taramaları yaptırılmış, veremli kişilerin iyileştikten sonra ekonomik ve sosyal hayata intibakı için meslek kursları düzenlenmiştir.²¹¹

Ekrem Hayri Bey, 12 Aralık 1950 tarihinde bir basın açıklaması tertiplemiş ve bakanlığın politikaları hakkında bilgiler vermiştir. Bakanlık politikalarını yansıtması bakımından bu mülakatın bir kısmını buraya alıyoruz:

“Bizde frengi ve zührevi hastalıklar son senelerde pek ziyade azalmıştır. Hatta bu miktar Avrupa’nın en mütekâmil memleketlerinden bile daha aşağı bir durumdadır. Buna da sebep: genelevlerde çalışan kadınların daima bir kontrole tâbi tutulmalarıdır. Genelevleri kapattığımız takdirde hastalık çoğalacaktır; fakat, Birleşmiş Milletler Sağlık Teşkilâtı tarafından kabul edilmiş bir karar vardır. Bu karara göre, para mukabilinde namus ticareti yapılamaz. Biz, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına dâhil olduğumuz için, bu karara uymamız gerekmektedir. Evleri kapattığımız takdirde nasıl bir tertibat alacağımızı. Bakanlıkta faaliyete geçen alâkalı bir komisyon incelemektedir.

Hemşire okulundan mezun olan hemşirelerin henüz tayin edilmedikleri söylenmektedir. Bugün vazife gören hemşirelerin miktarı da sekiz yüz civarındadır. Bakanlığınız, memleketin iki yüz bin hemşireye ihtiyacı olduğunu kabul ettiğine göre, bu muvazenesizlik nasıl giderilecektir?

Hemşireliği bir meslek haline getirmek için bir kanun tasarısı hazırladık. Bu kanun çıktıktan sonra, hemşirelik mesleğine karşı rağbet artacaktır. Bundan başka,

²⁰⁷ “Kızılay Kongresi Sona Erdi”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1950.

²⁰⁸ Burhan Felek, “Hadiseler Arasında Felek- Veremle Savaşın Sonra”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1950.

²⁰⁹ “Bursa’da Verem Dispanseri”, **Cumhuriyet**, 11 Şubat 1952.

²¹⁰ “Ankara’da Bir Kanser Müessesesi Kuruluyor”, **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1952.

²¹¹ “Veremliler İçin Meslek Kursları Açılacak”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1953.

gönüllü hemşire yetiştirmek üzere memleketin muhtelif vilâyetlerinde kurslar açılacaktır. Bunun için de, Marshall Plânından yüz bin lira temin edilmiştir.

Sağlık politikası konusunda medeniyet dünyasının geçirdiği uzun tecrübe yıllarından süzüle süzüle elde edilen kat'î neticelere ve bugünkü tababetin ulaştığı son merhalelere göre devletlerin sağlık işleri, mahiyeti ve mevzuu bakımından iki ana temel üzerine oturtulmuştur:

1— Koruyucu hekimlik,

2 — Tedavi edici hekimlik.

Bu iki kol zamanımızın ileri memleketlerinde bir iş bölümü halini alarak koruyucu tababet kısmını bilhassa devlet yüklenmiş bulunuyor. Bunun gayesi: hastalık doğuran sebeplerle önceden mücadele edilmek suretiyle insanları hastalısız uzun bir ömre ulaştıracak imkânları sağlamaktır. Tedavi tababetinin hedefi ise hastalanan insanı imkân derecesinde çabuk ve tam olarak iyileştirmektir. Pratikte hastalığı mümkün olduğu kadar azaltmanın, yani insanlığı korumanın hastaları iyi etmeğe uğraşmaktan çok daha faydalı ve iktisadi bakımdan kârlı olduğu anlaşılmıştır. Böylece Batı memleketlerinde bulaşıcı hastalıklarla savaşı ve bunun tabii neticesi olarak hastalıkları ehemmiyetsiz dereceye indirim, vasati ömrü de arttırmak, dolayısıyla husule gelen uzun ömürlü nüfus kütlelerinde büyük nispetlere varan kalp - damar hastalıkları, kanser ve diyabetle savaş, anne ve çocuk sağlığı, okul sağlığı ve hususi surette ehliyetli olarak yetiştirilmiş personellerle sağlık daireleri kurulması ve ailelere sağlık müşaviri olarak ziyaretçi hemşireler gönderilmesi gibi; halk sağlığı vazifeleri devlete ait bulunmaktadır.” Mülakatın devamında Ekrem Hayri Bey, ortalama yaş hesabının nasıl yapıldığı ile ilgili teknik bilgiler vermiştir.²¹²

Ekrem Hayri Üstündağ, hemşireliğe oldukça önem vermiştir. İstanbul'da hemşirelik okulunu gezerken hemşirelere Emeklilik Kanununda değişiklik yapılacağını, emeklilik için otuz yıl olan sürenin hemşireler için yirmi beş yıla ineceğini. Hemşirelerini sağlık durumları ile ilgili de “hastalık sigortası” kanunu çıkaracaklarını belirtmiş, bu sözler hemşirelerden alkış almıştı.²¹³

²¹² “Sağlık Bakanı Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 13 Aralık 1950.

²¹³ “Sağlık Bakanının Dünkü Tetkikleri”, **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1950.

Ekrem Hayri Üstündağ, teşkilatçılığını bakanlıkta da göstermiş İstanbul'a gelişlerinde sürekli teftiş ettiği ve başarılı bulduğu İl Sağlık Müdürü Dr. Faik Yargıcı'yı Bakanlık Danışma Kurulu üyeliğine atamıştır.²¹⁴

Ekrem Hayri Üstündağ, Sağlık Bakanlığını hastane idare eden bir kurum olmaktan çıkarmak, koruyucu tıp ile uğraşan bir konuma getirmek istemiştir. Medeni dünyada, hastanelerin sağlık sigortaları tarafından idare edildiğini söylemiş ve devletin asıl işi olan “koruyucu tıp” için ise memlekette daha önceden bir şey yapılmadığından dert yanmıştır.²¹⁵ Yılda beş yüz bin olan ölüm sayısını, bakanlığının hedefi olarak üç yüz bine düşürmek istiyordu.²¹⁶

Bir de Trahom hastalığı memlekette baş göstermiş resmi rakamlara göre üç yüz bin, tahminlere göre ise bir milyon insanımız bu hastalıkla muzdarip bir vaziyetteydi. Bunun için köylere çadırlar kurduruyor, gerekli tedbirleri almaya çalışıyordu.²¹⁷

Sıtma ile mücadele için ise her sene yüz ton civarında DDT kullanılıyordu. Bu rakam Ekrem Hayri Üstündağ'ın bakan olarak görev yaptığı 1951 yılında yedi katına çıkarılarak yedi yüz ton DDT kullanılmıştır.²¹⁸ Ekrem Hayri Bey'in koruyucu tıp, koruyucu hekimlik hassasiyeti bu ilacın kullanımını arttırmıştı.

Sağlık Bakanı taşrada özellikle doğu illerinde çalışacak doktor bulmakta zorlandığından yakınıyor, çözüm olarak doğu illerinde mecburi hizmet için kanun hazırlamak niyetindeydi.²¹⁹ Nitekim TBMM'ye “*Tıp Mensuplarının Devlet Teşkilâtında Vazifeye Alınma Şartları Hakkındaki Kanun*”, tasarı halinde gelmiş 20 Haziran 1952 tarihinde genel kurulda oylanarak kabul edilmiştir.²²⁰

Kulak Burun Boğaz Hekimleri Milli Kongresi ilk kez Ekrem Hayri Üstündağ'ın başkanlığında 4-6 Ekim 1951 yılında toplanmıştır.²²¹ XII. Milli Türk Tıp Kongresi de

²¹⁴ Orhan Özkırım, “Fıkra-Yargıcıya Başarılar Diliyorum”, **Milliyet**, 31 Aralık 1951

²¹⁵ “Sağlık Bakanı Almanya'ya Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1950.

²¹⁶ “Verem Aşısı Bütün İllere Teşmil Edilecek”, **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1951.

²¹⁷ “Trahomun Memleket İçin Yarattığı Tehlike”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1951.

²¹⁸ “Verem ve Sıtma İle Mücadele”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1951. Yıllar sonra D.D.T.'nin çok etkili bir zehir olduğu, hem insana, hem doğaya zarar verdiği ve yıllarca etkisini sürdürdüğü anlaşıldığından kullanımına sınırlama getirilmiş, bazı ülkelerde de yasaklanmıştır. Bkz. Şükrü Gürtunca, “DDT'nin Etkisi Üzerinde Araştırmalar”, **Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, C:13, S:2, s.205-216.

²¹⁹ “Sağlık Bakanı'nın İzmir'deki Demeci”, **Cumhuriyet**, 17 Ağustos 1951.

²²⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 88, C 16, (Haziran, 1952), s.400.

²²¹ “Kulak-Burun-Boğaz Hekimleri Kongresi”, **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1951. “Kulak Burun Boğaz Müttehassıslarının Kongresi”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1951. II. Türk Kulak Burun Boğaz Hekimleri

Ekrem Bey başkanlığında toplanmıştır.²²² İstanbul'da 28 Ağustos 1953 - 4 Eylül 1953 tarihleri arasında Milletlerarası Tropikal Hastalıklar ve Malarya Kongresi Ekrem Hayri Bey'in başkanlığı zamanında toplanmış kendisi de bizzat iştirak ederek açılış konuşmasını yapmıştır.²²³

1954 yılı genel seçimlerinin ardından kurulan 3. Menderes Hükümetinde kabinede yer almayan Ekrem Hayri Bey, 17 Mayıs 1954 günü yerini daha önce CHP iktidarında da Sağlık Bakanlığı yapmış olan Dr. Behçet Uz'a devrederek Bakanlıktan ayrılmıştır. 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti iktidarı boyunca en uzun süre Sağlık Bakanlığı yapan kişi Ekrem Hayri Üstündağ olmuştur.²²⁴

Ekrem Hayri Üstündağ, başkanlığı sırasında doğal olarak başkanlığı ile ilgili bazı kanunların TBMM Genel Kurulundan geçmesi için uğraşmıştır ve bu kanunlardan bazıları kanunlaşmış ve hala yürürlükte ancak bazıları tasarı halinde kalmış ve kanunlaşmamıştır. Bu kanunların başlıkları şunlardır:

1- Radyoloji, Radyum ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri hakkındaki 3153 sayılı Kanunun 7. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair olan kanun tasarısı.²²⁵ Bu kanun 28.04.1937 tarihinde kanunlaşmış 7. Maddesi Şubat 1951'de değiştirilmeye çalışılmış ancak değiştirilememiştir.

2- Difteri aşısının mecburi olarak tatbik edilmesine dair kanun teklifi. Genel Kurulda kabul edilmemiştir.²²⁶

3- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Ek 4862 Sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinde değişiklik yapılmasına ve 4871 Sayılı Kanunun üçüncü maddesinin ikinci fıkrasının kaldırılmasına dair kanun²²⁷

4- Tıp mensuplarının devlet teşkilâtında vazifeye alınma şartları hakkındaki Kanun. Bu kanuna göre doktorlar başta olmak üzere tıp çalışanları mecburi hizmet

Kongresi de yine Ekrem Hayri Bey'in başkanlığı zamanında yapılmıştır. Bkz "2. Türk Kulak Burun Boğaz Hekimleri Kongresi", *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1953.

²²² **Onikinci Milli Türk Tıp Kongresi** – (Tutanak ve Serbest Tebliğler), Kader Basımevi, İstanbul 1952.

²²³ *BCA*, 30 18 1 2 133-73-9, 04 Eylül 1953.

²²⁴ <http://www.saglik.gov.tr/>, [11 Mayıs 2016 tarihinde ziyaret edilmiştir.]

²²⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 42, C 5, (Şubat 1951), s.121-123.

²²⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 29, C 12, (Ocak, 1952), s.234.

²²⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 39, C 13, (Şubat, 1952), s.253.

yapacaktır. Yapmayanlara devlet dairelerinde görev verilmeyecektir. Kanunun birinci maddesinde şu ifadeler yer almaktadır: “*Genel, katma ve özel bütçeli dairelerle iktisadi devlet teşekküllerinde ve sermayesinin tamamı veya yarısından fazlası devlete ait olan müesseselerde ve işçi sigortalarında vazife alacak Türk vatandaşı tabip, dış tabibi ve eczacılar (mütehassıslar dâhil), coğrafi, iktisadi, içtimai ve idari sebeplerle hususi vaziyette görülüp Bakanlar Kurulunca tespit olunan mahallerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından verilecek vazifelerde iki yıl müddetle fiilen hizmet etmeye mecburdurlar. Bunların tayin mahalleri kur’a ile tespit olunur. Bu suretle tayin oldukları mahallerde mecburi hizmetlerini tamamlamayanlara birinci fıkrada yazılı daire, müessese ve teşekküllerce vazife verilmez*”.²²⁸

5- Eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanun, kanunlaşmış bazı değişikliklerle halen yürürlükte.²²⁹

6- 1262 Sayılı İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanununun, 4348 Sayılı Kanunla değiştirilmiş bulunan 5. maddesinin tadili hakkındaki kanun, yasallaşmıştır.²³⁰

7- Tıp Mensuplarının Devlet Teşkilâtında Vazifeye Alınma Şartları hakkındaki 5979 Sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifi²³¹ Mecburi Hizmet için iki yıl önce kabul edilen kanun, 1954 seçimleri öncesi kaldırılmıştır.

Ekrem Hayri Üstündağ doktorların mecburi hizmet yapması konusunda kendi tasarladığı kanunun²³² seçim öncesi değişmesi konusunda TBMM’de konuşmasında boş doktor kadrolarının %12,5’tan %18’e çıktığını ifade etmiştir. Kanunun fayda sağlamadığını açıkça ifade edebilmiştir.²³³

Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ birinci 10 Yıllık Milli Sağlık Planını ele almış ve Bakanlar Kurulu’na sunmak üzere iken kabine dışı bırakılmıştır.²³⁴ Ekrem Hayri Üstündağ, bakanlık süresince pek çok ili gezmiş ve milletin sağlık işleriyle yakından

²²⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 88, C 16, (Haziran, 1952), s.386-400.

²²⁹ “Eczacılar ve Eczaneler hakkındaki Kanun”, 24.12.1953 Tarih 8591 Sayılı **Resmi Gazete**

²³⁰ “İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu”, <http://www.mevzuat.gov.tr/> Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2016.

²³¹ “5979 Sayılı Kanunini Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun”, 8 Mart 1954 Tarih, 8652 Sayılı **Resmi Gazete**

²³² “Sağlık Bakanının İzmir’deki Demeci”, **Cumhuriyet**, 17 Ağustos 1951

²³³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Toplantı 41, C 28, (Şubat, 1954), s. 197.

²³⁴ Gürkan Tekin, **Sıhhiye Ve Muavenet-İ İçtimaiye Vekâleti’nden Sağlık Bakanlığı’na (1920-2000)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011. s.108

alakadar olmuştur. Hakkında yolsuzluk iddiası gibi yüz kızartıcı haberler yapılmamıştır. İstanbul İl Müdürü gibi CHP zamanında bürokratik yapan kişileri bakanlık üst düzey memurları arasına katmaktan çekinmemiştir.

E. Hürriyet Partisinin Kuruluşundaki Faaliyetleri

Ekrem Hayri Üstündağ “*Biz ikbalimizi mesleklerimizdeki muvaffakiyetlerde gören insanlarız, ne iktidar istedik ne ikbal istedik, Serbest Fırkadan beri muhalefete yer tutuşumuz, iktidarın işleri iyi görebilmesi için kendine rakip kudretine haiz kuvvette bir muhalefete ihtiyaç olduğuna her zaman inanmamızdandır,*”²³⁵ sözlerini söylemiş bir insandı. Hayatı boyunca da bu ifadesine sadık kaldığını kabul etmeliyiz. Ekrem Hayri Bey, Menderes’in giderek tek adamlığa gidişi karşısında eleştirilerini sıralamaktan çekinmemiştir.²³⁶

Ekrem Hayri Üstündağ, bakanlıktan ayrılmadan önce tatsız bir olay yaşamıştır. 1954 genel seçimlerinin ardından Adnan Menderes yeni hükümeti kurmuş, ancak bakanları açıklamamıştı. Adnan Menderes, konuşma yapmak üzere Genel Kurula geldiğinde, Ekrem Hayri Bey bakanlar için ayrılmış bölme oturma bekliyordu. Yeni kabinede görev almadığından haberi yoktu. Menderes’e yakın bazı kişiler kendisine bakıp gülüyorlardı ki arkadaşı Enver Güreli hemen yanına gelip kabinede görevli olmadığını söyleyince hemen oradan uzaklaşmıştır. Bakanlar Kurulunda yer almayışını böyle öğrenmek kalbini kırmıştır. Bu olay hastalarına dönmek için büyük bir fırsat olarak görmüş, ancak bakan olmayınca “küstü” demesinler diye, bir süre daha beklemiştir.²³⁷

Seçimden önce, 9 Mart 1954 tarihinde “*Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun*” tasarısı kabul edilmiştir.²³⁸ Bu olay ispat hakkı tartışmalarını beraberinde getirmiş ve parti içindeki muhalefetin daha da görünür hale gelmesine sebep olmuştur.²³⁹

On bir milletvekili, İspat Hakkı Kanun Tasarısının kabulü için imza vermişlerdi. Bunlar: Raif Aybar (Bursa), Mustafa Ekinci (Diyarbakır), Fethi Çelikbaş (Burdur),

²³⁵ İsmail Habib, “Ege’de Karşılaştığım Geniş Zihniyet”, **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1950.

²³⁶ Öke, age, s.15.

²³⁷ Baban, age, s.386

²³⁸ Nuran Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C:51, S:1, 1996, s.492, s(481-505)

²³⁹ Çağla Kubilay, “Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları”, **İletişim Araştırmaları**, C:12, S:1, s.13.

Enver Güreli (Balıkesir), Kasım Küfrevi (Ağrı), Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Şefik Kamil Mengü (Ankara), Seyfi Kurtbek (Ankara), Ekrem Alican (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), İbrahim Öktem (Bursa). Bunlara sekiz milletvekili daha katılmış ve artık bu grup 19'lar olarak anılmaya başlanmıştır. Ekrem Hayri Üstündağ, 15 Eylül 1955 günü bu kanuna destek verdiklerini belirten bir dilekçeyi TBMM'ye vermişlerdir.²⁴⁰

Ekrem Hayri Bey, her zaman yaptığı gibi inandığı doğrultuda hareket etmiş, fikirlerini söylemekten çekinmemiştir. Ancak bu tutumu Adnan Menders'in hoşuna gitmemiştir. Bilindiği üzere DP'nin kuruluşu Menderes'in de imza koyduğu 4'lü takrirle başlamıştır. Seçim kanunu değişikliği olmadan seçimlere katılmamış, "Hürriyet Misakı" kararı alıp iktidarı sine-i milletle tehdit edecek kadar demokrasi havarisi görünen bir partinin²⁴¹ başkanı, gazetecilere ispat hakkı tanıyalım diyen arkadaşlarına, kendisine zamanında CHP'nin yaptığı gibi kapıyı göstermiş, on dokuz kişi ihraç istemiyle haysiyet divanına sevk edilmiştir.²⁴² Bunların arasında Ekrem Hayri Üstündağ da vardı.

Ekrem Hayri Üstündağ, haysiyet divanına verilmesine çok içerlemiş ve bir basın toplantısı düzenleyerek ispat hakkı mevzularına girmiş, DP'yi eleştirmiştir. Ayrıca bir manifesto niteliğinde şunları söylemiştir: *"Bu memleketin hürriyet davasına en sevgili varlığını kurban etmiş, kendimden bir varlığı toprağa vermiş nihayet bir ailenin ışısız kalmasına sebep olan hadiseyi sizler de benim gibi hatırlarsınız. Ben Demokrat Partisi'ne yalnız idealimle değil aynı zamanda kanımla bağlı bir insanım. Yetmiş yaşına gelmiş, mukadderatın artık devlet hizmetlerine fazla imkân vermediği bir zamanda, -devlet düşkünü, muhteris- gibi tabire lââyık görülerek partiden ihraç edilmek üzere parti haysiyet divanına verilmiş bulunuyorum. Hayatı ıstırapla dolu, ideali için en kuvvetli varlığını toprağa vermiş bir insanı, bu şekilde itham etmek ne terbiye ile ne de her zaman dem vurdukları siyasi ahlâkla bağdaşır. Unutulmasın ki her şeyde olduğu gibi siyasette de en büyük silah hakikattir ve buna sahip olanlar kendilerini savunabildikleri gibi muarızlarına da tarih önünde ders vermek fırsatını*

²⁴⁰ Diren Çakmak, "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)", *Akademik Bakış*, C:2, S:3, 2008, s.160.

²⁴¹ Gül Tuba Taşpınar Dağcı, "Türk Siyasi Tarihinde Hürriyet Partisi'nin Yeri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2005, S:8, s.17.

²⁴² "19 Milletvekili DP Yüksek Haysiyet Divânına Verildi", *Cumhuriyet*, 13 Ekim 1955.

ele geçirirler. Bu meselede aziz milletimizin vereceği karar neticesi ne olursa olsun benim için muhterem ve muteberdir.”²⁴³

Böylesi konuşmalar insanlık, demokrasi, haysiyet, vicdan adına hoş gitse de o günün siyaset işleyiş mantığı farklıydı. Nihayet haysiyet divanı Ekrem Hayri Üstündağ ile birlikte dokuz üyeyi ihraç etti. İhraç edilmeyen üyeler ise istifa ettiler.²⁴⁴

Bundan sonra ne olacağı herkes için merak konusuydu. Ekrem Hayri Üstündağ 19'lara yeni katılımlar beklediklerini, ancak yeni parti kurma meselesinin arkadaşlarıyla daha konuşulmadığını belirtiyordu.²⁴⁵ DP kongresinde ise seçildikleri partiden ayrılanların milletvekilliğinin de düşmesi konuşuluyordu.²⁴⁶

Partiden ayrılanların birleşerek bir parti kurma ve bu partiye katılımların başlama ihtimali iktidarı korkutmuştu. Ekrem Hayri Üstündağ, parolalarının “*ıskat ve ispat*” olduğunu söylüyor, İzmir’de görüşmeler yapacağını duyuruyordu.²⁴⁷ İktidarı elinde bulunduranlar harekete geçmiş “*19’ları*” yeniden partiye davet eden açıklamalar yapıyorlardı.²⁴⁸ Gazetelerde hiçbir resmi beyan ve başvuru olmamasına rağmen artık “*Hürriyet Partisi*” adı geçmeye başlamıştı.²⁴⁹ Ekrem Hayri Bey hastaydı ve İstanbul’da tedavi olmaktaydı. Bu haliyle bile İzmir’e gelerek parti çalışmalarına destek oluyordu.²⁵⁰ Bütün bunlar olurken Cumhurbaşkanı Celal Bayar da devreye girmekten geri durmadı. Ekrem Hayri Üstündağ’ı, konuşmak için Çankaya Köşküne davet etti. Parti kurulmaması için ikna etmeye çalıştı.²⁵¹

Ekrem Hayri Üstündağ, hasta haliyle parti kurma çalışmalarına katılmasına rağmen bu konuda çok da ısrarlı değildi. Bayar’la konuşma sonrası yaptığı istişareler sonunda, memleketi tehlikeli bir istikamete soktuğunu düşündükleri Demokrat Parti’ye “*Dur*” demenin başka bir yolu olmadığına kanaat getirdi.²⁵² Arkadaşlarıyla beraber Hürriyet Partisini kurma teşebbüslerine devam etme kararı aldılar ve 20 Aralık

²⁴³ “Ekrem Hayri Üstündağ Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1955.

²⁴⁴ “DP Deki Hâdisenin Dün Gece Vardığı Netice”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1955.

²⁴⁵ “19’lar Kendilerine Yeni İltihaklar Bekliyor”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1955.

²⁴⁶ “İstanbul’da Akisler”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1955.

²⁴⁷ “19’ların Ege Bölgesinde Faaliyet ve Temasları”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1955.

²⁴⁸ “Menderes’in Teklifleri ve 19’lar”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1955.

²⁴⁹ “İstanbul’da Hürriyet Partisine Müracaat Eden DP’lilerin Sayısı Artıyor”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1955.

²⁵⁰ “Hürriyet Partisinin Tüzük ve Programı Tamamlanıyor Yakında İlan Edilecek”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1955.

²⁵¹ “Bayar Dün Gece Ekrem Hayri Üstündağ’la Görüştü”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1955.

²⁵² Baban, age, 390.

1955 günü Partiyi kurdular.²⁵³ Teşkilat çalışmalarına da hemen başladılar.²⁵⁴ Menderes, ayrılıp parti kuran arkadaşları ile ilgili fikir değil mizaç farkımız var, onlar iktidara geldiklerinde küfre, hakarete istedikleri kadar hürriyet tanıyabilirler, demiştir.²⁵⁵

Hürriyet Partililer, seçecekleri genel başkan konusunda ikilemdeydi. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve Ekrem Hayri Üstündağ isimleri öne çıkıyordu. İki ismin arasında ise böyle bir çatışma yoktu. Her biri diğerine makamı uygun buluyordu. Ekrem Hayri Beye genel başkanlık teklif edildiği zaman, “*arkadaşlar istiyorsa ne yapayım kabul ederim*” diyerek sanki bir görevden kaçma algısı oluşmasını önlemek düşüncesiyle istemeyerek kabul ediyordu. Arkadaşı Enver Güreli ise Ekrem Hayri Bey’in hastalığını biliyor ve görevi kabul etmeme ricasında bulunuyordu. Ekrem Bey de zaten aynı düşüncededeydi. Bütün bunlara rağmen seçim yapıp Ekrem Hayri Bey Genel Başkanlığa getirilmişti. Teşekkür konuşması için kürsüye gelen Ekrem Hayri Üstündağ duygulanmış, kendisine gösterilen güvenden, sevgiden mutlu olduğunu ifade etmiş, ancak hastalığından dolayı bu görevi yapacak kadar ömrünün vefa etmeyeceğini düşündüğünü söylemiş, “*ben aranızda misafirim*” demiştir. Bunun üzerine Fevzi Bey ittifakla genel başkan olmuştur.²⁵⁶ Ekrem Hayri Bey ise Meclis Grup Başkanlığı görevini uhdesine almıştır.²⁵⁷

Menderes, parti kurulmasına sinirlenmiş, Antalya’da bir konuşmasında Hürriyet Partililer için mevki düşkünleri, münafıklar, küskünler, kara ruhlular gibi ithamlarda bulunmuştu. Başta Enver Güreli ve Ekrem Hayri Üstündağ olmak üzere Hürriyet Partililer bu sözlere karşılık vermişlerdi. Ekrem Hayri Üstündağ, yıllarca beraber çalıştığı, Bayar fikir ayrılığına düştüğünde yanında durduğu Menderes’in bu ifadelerine muhakkak üzülmüştür. Ekrem Bey kendisinin başbakanlığını, genel başkanlığını yapmış, Ege’de dava arkadaşı Menderes için, “*Memleket meselelerinin konuşulması tenkitlerde bulunulmasını Menderes asla tahammül edememektedir. Memleket meselelerini tahlil ve münakaşa eden partili, partisiz, basın, üniversite, kim*

²⁵³ Gül Tuba Taşpınar Dağcı, agm, s. 21. ,“Hürriyet Partisi dün 16 da Resmen Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1955. Diren Çakmak, “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)” adlı makalesinde Partinin 19 Aralık Günü kurulduğunu iddia etmektedir. Ancak kanaatimiz 20 Aralık günü kurulduğu yönündedir.

²⁵⁴ “Hürriyet Partisi İllerde De Faaliyete Geçmek Üzere”, **Cumhuriyet**, 24 Aralık 1955.

²⁵⁵ İbrahim Sertkaya, **Demokrasi Yolunda Bir Hayat Adnan Menderes**, s.183, İstanbul, 2008.

²⁵⁶ Baban, age, 391.

²⁵⁷ “Ekrem Hayri Üstündağ Ankara’ya Gitti”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1956.

*olursa olsun Menderes'e göre bozguncudur, muhteristir, özel maksatludur, kamuoyunu bulandırmakla vazifelendirilmiştir*²⁵⁸, demek mecburiyetinde kalmıştır.

Hürriyet Partililere dil uzatanlar adeta sıraya girmişti. Yakın zamana kadar beraber çalıştıkları arkadaşlarına her türlü sözü söylemekten geri kalmıyorlardı. Eski Maarif Vekillerinden (Milli Eğitim Bakanlarından) Tevfik İleri, Hürriyet Partisine, Ekrem Hayri Bey'e hücum ediyor hatta Ekrem Hayri Bey'in merhum oğlu Bülent Bey'e laf söyleyecek kadar işi ileriye götürüyordu. Bu duruma Ekrem Hayri Üstündağ'ın cevabı çok sert olmuştur. Fukara babası olarak ünlenen yumuşak kalpli, herkesin saygı duyduğu insan çileden çıkmıştır. Tevfik İleri'nin vazifelendirilmiş bir saldırgan olduğunu iddia eden, ıskat kanunu sırasında yaptığı hesap hatalarıyla dalga geçen, Maarif Vekilliği zamanında dört bin öğretmeni faziletsizlik ve komünistlikle suçlamasını, aynı zamanda daha önceleri Nazım Hikmet hayranlığını da örnek göstererek, şartlara göre değişen biri olduğu imasında bulunan sert bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır.²⁵⁹

Ekrem Hayri Üstündağ hayatının son dönemlerinde olduğunun bilincinde, hasta kalbiyle yine elini taşın altına koymuş, bütün bu fütursuz sözlere aldırmandan teşkilat çalışmalarını sürdürmüştür. İzmir'de bir günde Hürriyet Partisine 150 kişi kaydolmuştur. Ekrem Hayri Bey, teşkilatın çok yakında bütün ülkede tamamlanacağını ancak mazisi karanlık, menfaat peşinde olanları partiye almama yolunda aldıkları ilke kararı²⁶⁰ gereği titiz davrandıklarını da açıkça söylemiştir.²⁶¹

Hürriyet Partisi henüz daha yeni kurulmuşken, İzmir'e Partinin teşkilatı ile alakadar olmak için geldiğinde, *“Şu dakikada aziz seçmenlerimin arasına dönmüş olmamın saadeti içindeyim. İzmir'de Demokrat Partinin tarafımdan tesis edildiğini ve partinin muvaffakiyeti için sarf ettiğim faaliyeti, göze aldığım maddi ve manevi fedakârlığı bütün İzmirililer, bütün Egeliler bilir. Demokrat Parti muhalefetteyken bilhassa seçim zamanında, iç bünyeye arız olan sarsıntıları bertaraf etmek için ne*

²⁵⁸ “Antalya Nutku Hürriyet Partisi Liderlerini Kızdırdı”, **Cumhuriyet**, 7 Ocak 1956.

²⁵⁹ “Ekrem Hayri Üstündağ'ın T. İleriye Cevabı”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1956.

²⁶⁰ Baban, age, s.389. Nihat Belger'in ve Enver Adakan'ın öncülük ettiği bazı kişiler Hürriyet Partisine teveccühün çok olması münasebetiyle herkesi partiye almalıyım, yoksa Demokrat Partiden bir farkımız kalmaz diyorlardı. Buna mukabil diğer bir görüştekiler ise memlekette kim varsa onlarla siyaset yapmak zorunda olduklarını Partinin siyaset, ilim veya ahlak akademisi olmadığını ileri sürüyorlardı ancak Nihat Belger ve arkadaşlarının görüşü partisi politikası olarak benimsenmiştir.

²⁶¹ “C.H.P.'liler, Hür-Partisi İl Merkezini Ziyaret Etiler”, **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1956.

derece gayret sarf ettiğim herkesin malûmudur. Sağlık Bakanlığım zamanında yaptığım hizmetlerim de meydandadır.

Bu son seyahatte Hürriyet Partisinin kuruluşundan ileri gelen büyük bir sevinç ve heyecana şahit oldum. Bu durum bana derin bir inşirah verdi. Biz kendimizi millet hizmetine vermiş insanlarız. Milletın arzusu bizim için kaçınılmaz, şartsız şüphesiz bir direktiftir. Demokrat Parti altı yıllık iktidarında vaatlerini yerine getiremedi. Bize müracaat edenlerin ısrarlı arzularına daha doğrusu tazyiklerine boyun eğerek Hürriyet Partisini kurduk.”²⁶² diyerek inandığı “hakikat” yolculuğuna çıkmasının sebeplerini aktarmıştır.

Hürriyet Partisi, otuz üç kurucusunun otuzu milletvekili olan bir partiydi. Hürriyet Partisi kurucularına göre Demokrat Parti liderleri artık demokrasiye inanmıyordu. Demokrat Partinin kuruluşunun temelindeki demokratik hedefleri gerçekleştirmek için Hürriyet Partisini kurduklarını ifade ediyorlardı.²⁶³ Hürriyet Partisi bir fikir kulübü gibi çalışmış, kitleleri etkilemek için prensiplerine aykırı davranışlara tenezzül etmemiş, kendinden önce kurulan hiçbir partiye benzemeyen özgün bir model olarak ortaya çıkmış bir partidir.²⁶⁴

Ekrem Bey’in ömrü daha fazla vefa etmemiş Hürriyet Partisi çalışmalarının yoğun olduğu bir vakitte, 15 Haziran 1956 günü vefat etmiştir. Hürriyet Partisi 1957 seçimlerine iştirak etmiş yaklaşık 358 bin seçmenin desteğini alarak toplam oyun %3,85’ni almış ve 4 milletvekili çıkarmıştır. Bu seçimde muhalefet, %52 oy oranıyla 186 milletvekili çıkarmış DP ise %48 oy ile 424 milletvekili çıkarmıştır.²⁶⁵ Hürriyet Partisi daha sonra CHP ile birleşme kararı almış kendini fesih etmiştir.²⁶⁶ Hürriyet Partisi yeni bir siyaset anlayışı sunmuş ve bu anlayış sonraki on yıllarda etkisini derinden hissettirmiştir.²⁶⁷ Hürriyet Partisi’nin görüşleri 1960 darbesinden sonra yapılan anayasaya temel teşkil etmiştir.²⁶⁸

²⁶² “Hürriyet Partisi Liderleri Ege’de”, *Milliyet*, 2 Ocak 1956.

²⁶³ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, 3. Baskı İstanbul Ekim 2012, s.511,.

²⁶⁴ Sibel Demirci, *Hürriyet Partisi’nin Türk Siyasal Hayatındaki Yeri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002. s.121.

²⁶⁵ Çakmak, agm, s.156.

²⁶⁶ Taşpınar Dağcı, agm, s.27.

²⁶⁷ Burak, Özçelik, *Democracy and Opposition in Turkey Locating The Freedom Party*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004

²⁶⁸ Çakmak, agm, s.185.

III. BÖLÜM: ESERLERİ ve ÖLÜMÜ ARDINDAN YAZILANLAR

A. Eserleri

Rumca, Fransızca ve Almanca bilen Ekrem Hayri Bey, siyasi faaliyetlerinin yanında, mesleki çalışmalarına da önem veren bir doktordur. Mesleği ile ilgili pek çok eser vermiştir. Tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır;

1. Irk Sağlığı ve Ceza Hukuku

Yazar: Prof. Dr. M. Staemmler Çeviren: Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Yıl:1943,
Basım Bilgileri: Marifet Matbaası – İzmir

Kitap Milli Kütüphanede “1943 AD 1331” kaydıyla mevcuttur. Buradaki kitap adı Irk Sağlığı olmasına rağmen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk kitaplığında “614 STA 1943” yer numaralı kitap ismi “Halk Sağlığı ve Ceza Hukuku” şeklindedir. Yazarı Prof. Staemmler ve çevirmeni de Ekrem Hayri Üstündağ olarak kayıt altındadır. Kitap 33 sayfadan oluşmaktadır.

2. Biyoloji Işığı Altında Kültür Sahibi Milletlerin Inkirazları

Yazar: Prof. Dr. Ervin Baut, Çeviren: Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Yıl: 1943
Basım Bilgileri: : Marifet Matbaası – İzmir

Kitap Ankara Milli Kütüphanede “1943 AD 663” kaydıyla mevcuttur. Kitap 34 sayfadır.

3. B.C.G. Verem Aşısı

Yazar: Ekrem Hayri Üstündağ, Ulusal Verem Savaş Derneği Neşriyatı

Sağlık ve Sosyal Yardım Vekili Dr. Ekrem Hayri Üstündağ’ın mühim radyo konuşması, Basım Bilgileri: Şirin Basımevi İstanbul, Yıl: 1953.

Ekrem Hayri Üstündağ’ın verem aşısıyla ilgili radyo konuşmasının Ulusal Verem Savaş Derneği tarafından kitaplaştırılmasından ibaret bir eserdir. Kitap 8 sayfadır.

4. Etıbbaya ve Tebhir Memurlarına Sualli Cevaplar Rehberi

Yazar: Dr. Ekrem Hayri, Basım Bilgileri: Matbaa-i Arşak Garoyan, İstanbul, Yıl: 1915, 78 sayfadır. Kitapta „Doktor Friç Kreştayn’ın eser-i esas ittihaz edilmiştir” şeklinde açıklama vardır. Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 610.9561 Ekr.1915 kaydıyla mevcuttur.

Ayrıca Ekrem Hayri Bey, **Klor Kalsiumle Dezenfeksiyon, Kolit Tiresinin Tayini, Ameli Dezenfeksiyon Usulleri** isimli kitapları kaleme almıştır²⁶⁹. Ancak bu kitaplara ulaşamamıştır.

B. Vefatı ve Sonrasında Ekrem Hayri Üstündağ Hakkında Yazılanlar

Nejat Yıldırım Kemal'in, "*Çalkantılı yıllar karakterine de yansımıştır. Denizin dipten vuran dalgaları gibi dıştan bakınca sakin ve munistir ancak dipten büyük gemileri sarsar, çalkalar durur işte tam da böyledir Ekrem Hayri Üstündağ. Sakin ve huzur verici bir duruştaiken bir haksızlık gördü mü birden alevlenir*",²⁷⁰ ifadeleriyle tanımlamaya çalıştığı Ekrem Hayri Bey, 15 Haziran 1956 tarihinde vefat etmiştir.

Cumhuriyet Gazetesinde ölümü üzerine şu haber çıkmıştır:

"Büyük bir idealisti, yaman bir vatanperveri kaybettik, Ekrem Hayri Üstündağ dün İzmir'de vefat etti. Hür. P. Meclis Grubu Başkanının bugün yapılacak muhteşem cenaze töreninde partisinin bütün erkânı hazır bulunacaklar, Bayar, Menderes de çiçek yolluyorlar.

Bugün saat 12.15'de vefatını teessürle haber aldığımız Hür. P. Meclis grubu başkanı İzmir mebusu Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın cenazesi yarın öğle namazını müteakip ebedî istirahatgâhına tevdi edilecektir.

Dâhiliye Vekâletinden Vilâyete verilen direktifte merhum Ekrem Hayri Üstündağ'ın cenazesinin askeri merasimle kaldırılması bildirilmiştir. Bu mevzuda Vilâyet bugünkü gerekli hazırlığını yapmış olup, Ekrem Hayri Üstündağ yarın yapılacak muhteşem bir askerî cenaze töreniyle toprağa verilecektir.

*C.M.P. Genel Başkanı Osman Bölükbaşı yarınki cenaze merasiminde bulunmak üzere bu gece şehrimize gelmiştir."*²⁷¹

Merhumun cenaze töreni büyük bir kalabalık eşliğinde yapılmış, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes çelenkler göndermişler ve bu üçlüyü temsilen Meclis idare amirlerinden Mehmet Aldemir cenaze töreninde hazır bulunmuştur.²⁷²

²⁶⁹ Karayaman, age, s.288.

²⁷⁰ Yıldırım Kemal, age, s.3,

²⁷¹ "Büyük Bir İdealisti, Yaman Bir Vatanperveri Kaybettik...", **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1956.

²⁷² "Üstündağ'ı Toprağa Verdik...", **Milliyet**, 17 Haziran 1956.

Cumhuriyet Gazetesi ise cenaze törenini şu şekilde tasvir etmiştir: “Yapılan askeri merasim saat 11.30 da na’şın evden alınmasıyla başlamıştır. Kortej, Atatürk heykeli yanındaki evden hareket edip Birinci Kordona çıkarken başta bulunan şehir bandosu cenaze marşı çalıyordu. Bandonun arkasında çelenkler yer almıştı. Daha arkada Dr. Ekrem Hayri Üstündağ’ın Türk bayrağına sarılmış na’şsı eller üzerinde taşınıyor. Cenazenin arkasından da merasime iştirak eden zevat geliyordu. Bu arada BM Meclisini temsilen gelen İzmir milletvekili Mehmet Aldemir, Vali, Belediye Reisi, Korgeneral Cemal Gürsel, Karaosmanoğlu, Güreli, Prof. Ete, Turan Güneş, Bölükbaşı ile Ahmet Bilgin ve DP, CHP, Hür. P. ve CMP’nin şehrimiz temsilcileriyle bu partilerin diğer vilâyet teşkilâtında vazifeli bulunan zevat, şehrimizdeki resmi ve hususi müesseseler, doktorlar, basın mensupları, merhumun yakın dost ve ahbablarıyla kalabalık halk kitlesi merasimi takip ediyordu.

Na’şın sağ ve solunda polis müfrezeleriyle askeri birlik yürümekte idi. Kortej, Atatürk heykeli yanında Birinci Kordona çıkmış ve bundan Konak ve Kemeraltı güzergâhını takiben Kemeraltı Camiine girilmiştir. Merasimin yapıldığı bütün güzergâh boyunca trafik durmuş, resmi daireler bayraklarını yarıya indirmiş, halk da selâma durmak suretiyle merhuma son ihtiram duruşunu yapmıştır. Kemeraltı Camiinde cenaze namazı eda edilmiş ve cenaze gene eller üzerinde taşınmak suretiyle Kemeraltı, Konak ve Birinci Kordon yoluyla Gümrük Meydanına getirilmiştir. Burada otomobillerle Gazi Bulvarından geçilmiş, Hür. P. İzmir İl Merkezi binası önünde kısa bir tevakkuf yapılmış ve sonra Asri Mezarlığa gidilerek Üstündağ dinî merasimle toprağa tevdi edilmiştir.”²⁷³

9 Temmuz 1956 günü Başbakanlıkça verilen tezkere üzerine TBMM’de Ekrem Hayri Üstündağ’ın hâtırasını taziz için 3 dk’lık ihtiram duruşu yapılmıştır.²⁷⁴

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü

“Hürriyet Partisi Meclis Grubu Başkanı Sayın Ekrem Hayri Üstündağ irtihalini derin teessürle karşıladık. Yalnız Hürriyet Partisi değil siyasî bünyemiz kıymetli bir önderden mahrum kalmıştır. Milletimiz insan ahlâkı ve geniş tecrübesiyle kendisine değerli hizmetler etmekte bulunan temiz ve idealist bir evlâdından vakitsiz ayrılmıştır.

²⁷³ “Ekrem Hayri Üstündağ’ın Cenazesi Dün Kaldırıldı...”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1956.

²⁷⁴ “İhtiram Duruşu...”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1956.

Ekrem Hayri Üstündağ, büyük kayıptır. Demokratik hayatın salim yollarda gelişmesi için Üstündağ'ın faydalı ve tesirli müdahalelerine her zamandan ziyade ihtiyaç vardı. Hürriyet Partisinin kurulması ile neticelenen siyaset hâdiselerinde Üstündağ sarsılmayan karakteri ile cemiyetimize ışık gösteren fikir kaynaklarından biri olmuştur. Kendisini daima takdir ile ve hürmetle anacağız.

Bu satırlar muhterem Üstündağ ailesine, Hürriyet Partisine ve kadirbilir vatandaşlarımıza derin üzüntünün ve yürekten dileklerin samimi ifadesidir.”²⁷⁵

Nadir Nadi – Cumhuriyet Gazetesi Baş Yazarı

“Vazife duygusu ile bir arada yürüyebildiği zamandır ki hürriyet sevgisi sosyal bir değer taşır. Yüz yıldan beri bu basit gerçeği kavrayabilmiş hürriyetçilerimizin sayısı pek azdır. Ekrem Hayri Üstündağ, işte o sayısı pek az olan milli değerlerimizden biridir. Bu itibarla ölümü hepimiz için bir kat daha üzücüdür.

İnsanların sağlık dertlerini gidermeyi kendine meslek edinen bu iyi yürekli, sessiz ve alçak gönüllü adamı, uzaktan bakıldığı zaman, politikaya yakıştırmak çok zordu. Ekrem Hayri Üstündağ, ne parlak bir hatip, ne de kuvvetli bir yazardı. Kulis dedikodularından zevk aldığı, hizip çalışmalarına merak sardığı da görülmezdi. Fakat hastalarının ıstırapı ile yüreği burkulan bu adam, o ıstırapın ötesinde memleket dertlerine deva aramanın lüzumunu vaktin de duymuş, bu uğurda hizmet etmekten bir an kaçınmamıştı. Hürriyet sevgisini vazife duygusu ile bağdaştırabildiği için. Ekrem Hayri, şatafatsız olmakla beraber daima verimli çalışmalarda bulunmuş, çevresine huzur ve güven dağıtmıştır.

1930 yılından beri, muhtelif vesilelerle onun politika hayatında yorucu vazifeler yüklendiğini gördük. Bazen başarı, bazen da başarısızlıkla neticelenen bu çalışmalarda Ekrem Hayri'nin en büyük meziyeti şüphesiz samimiliği idi. Halk, o şaşmaz sezgi kudreti ile hu meziyeti görüyor ve onu kuvvetle tutuyordu.

Son zamanlarda fazla yıpranmıştı. İki evlat acısının dağladığı yüreği tehlikeli bir şekilde takatten düşmüştü. Büyük üzüntülerle peçen bir hayatın sonunda köşesine çekilip dinlenmeye o belki herkesten fazla hak kazanmıştı. Fakat vicdanına işleyen

²⁷⁵ “Ona Bugün Her Zamandan Fazla İhtiyaç Vardı... İsmet İnönü'nün Bu Sabahki Ulus'ta Çıkan Yazısı...”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1956.

vazife duygusundan o nasıl uzaklaşabilirdi? İnandığı ve doğru bildiği yolda sonuna kadar yürünemedikçe, sakın bir bahçenin gölgeğinde rahat etmeğe imkân var mı idi?

Hürriyet sevgisini vazife duygusundan ayıramayan Ekrem Hayri Üstündağ yatağa düşünceye kadar yoluna devam etmekten vazgeçmedi. Ve nihayet kendi kendine sadık kalarak ölümün kucağında aramızdan ayrıldı.

Türk Hürriyet tarihi, Ekrem Hayri Üstündağ'ı daima hayırla anacaktır."²⁷⁶

1. Ekrem Hayri Üstündağ'ın Anısını Yaşatmak Adına Atılan Adımlar

1-Dr. Ekrem Hayri Üstündağ Kadın ve Doğum Hastalıkları Hastanesi:

İzmir-Konak bölgesinde bulunan İzmir Devlet Hastanesi, 1851 yılında inşa edilen tarihi bir binada hizmet vermiştir. Hastane, 1982 yılında Basın Sitesi'ndeki yeni binasına taşınınca, yeniden tadilat gören binada, 2 Mart 1985 tarihinden itibaren *İzmir Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi* hizmet vermeye başlamıştır. Hastanenin ismi 2000 yılında, *Dr. Ekrem Hayri Üstündağ Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi* olarak değişmiştir.

2012 yılında yapılan düzenleme ile Dr. Ekrem Hayri Üstündağ Konak Kadın ve Doğum Hastalıkları Hastanesi Sağlık Bakanlığı kararıyla kapatılmıştır. Tabelası indirilen hastanenin yeni ismi, *Egedoğumevi Kadın Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Konak Ek Hizmet Binası'* olmuştur. Hastanenin, Tepecik'teki Egedoğumevi Hastanesine bağlanması ile ilgili olarak Sağlık Bakanlığı olarak, "*Hastanenin gelirleri, giderlerini karşılayamaz hale geldi. Hastanenin ekonomik olarak çözümsüzlüğe sürüklenmesi nedeniyle Egedoğumevi Hastanesi ile birleştirilmesine karar verildi*", şeklinde açıklama yapmıştır.²⁷⁷

2-İzmir Bayraklı Ekrem Hayri Üstündağ İlkokulu

İzmir Bayraklı'da 1639 Sokak No58 adresinde faaliyet gösteren okul, 1968 yılında inşa edilmiş, 1968-1969 eğitim-öğretim yılında hizmet vermeye başlamıştır. 1968 yılında inşasına başlandığı zaman, mahalle ismine binaen, okulun ismi Çiçek İlkokulu olarak konulmuştur. Daha sonra İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü okula, Doktor

²⁷⁶ Nadir Nadi, "Ekrem Hayri Üstündağ", *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1956.

²⁷⁷ *Yeni Asır*, 11.07.2012

Ekrem Hayri Üstündağ'ın ismini vermiştir. Okulun ismi, 1968-1969 öğretim yılından itibaren *Ekrem Hayri Üstündağ İlkokulu* olarak değiştirilmiştir.²⁷⁸

²⁷⁸ <http://ekremhayri.meb.k12.tr/> [20 Ağustos 2016 tarihinde ziyaret edilmiştir.]

SONUÇ

Siyasette maalesef iki tip insan vardır. Birinci tip insanlar için reklam ve propaganda çok önemlidir. Süslü cümleler kurarlar, bir hikâyeleri vardır ve büyük bir gürültüyle hak arama görüntüsü çizerler. Hikâyeleri, içinde bazı gerçekler barındıran bir kurgudur, abartılı ve “masalsıdır.” Hak arama, başkalarının hakkını savunma mücadelesi içinde görünürler. Bunu öyle büyük bir gürültü ve propaganda içinde yaparlar ki çıkardıkları gürültü haksızlığı gidermek yerine hakkın teslimini geciktirecek etkili bir krize dönüşür. Eğer muhalefette iseler bir haksızlığı yoğun bir hamasetle anlatırlar, iş başında iseler zorlayarak çözerler ve krize dönüştürürler ki mağdurları kendilerine muhtaç bıraksınlar. Parasal mevzuları pek dillerine dolamazlar, zaten paraya ihtiyaçları yok algısı oluşturacak kadar da zengindirler. En sevdikleri olay kontrollü sosyal krizlerdir. Siyasetlerini bu gerilimler üzerinden yaparlar. Önemli bir konu gündeme geldiğinde konunun aslı konuşulmasın diye mevzuyu sulandıracak bir şeyler bulurlar, bulamadıkları zaman uydururlar. İlkeleri yoktur. Daha önce propaganda gereği, hatta mağdur oldukları gerekçesiyle canhıraş gürültüyle savundukları ilkeleri işlerine gelmediği zaman unuturlar, gereğini yapmazlar ve hatta bu konuda önceki mağduriyetlerini de hatırlatmaktan yüzleri kızarmaz. DP'nin kuruluşundaki dörtlü taktirin ruhunun 1954 seçimlerinden sonra DP'yi terk ettiği aşikârdır. Zaten olaylara bakınca dörtlü taktir de bazı imzalayıcılarınca sadece işin “hikâye” kısmıydı. Millete “menfaatlerimiz zarar görüyor” diyemedikleri için demokrasi vurgusu yapıldı. Bazı imzacılar ve taktiri haklı bulup destek olanlar içinse gerçekten bir demokrasi savaşıydı.

Diğer tip siyasetçi ise işinde başarılı, insanlar tarafından sevilen, vefalı, hırssız, yardımsever, çalışkan, güler yüzlü, kimseyle kavga etmemeye çalışan, saf gönüllü ve karşısındakini de öyle zanneden zatlardır. Böyle kişiler birinci tip siyasetçilerce işlerine yaradıkları ve dönen dolapları anlamadıkları sürece çok sevilirler çünkü halkın içinde yaşayan, dilinden anlayan, güvendiği, insanlarla birebir teması sağlayan kişilere ihtiyaçları vardır. Örneğin fırsatçı siyasetçinin üzerine bir şaibe bulaşsa halk doğrudan temas kurduğu saf gönüllü kişilerin perdelemesi yüzünden şaibeleri ve şaibeli insanları göremezler. Aslında ikinci tip siyasetçiler buldukları ortamın, partinin, ülkenin temel direkleridir ancak bunun farkında değillerdir. Kendilerini sayıca az görürler. Sistemi perdelediklerinin farkında değillerdir. Ben olmasam yerime başkaları bulunur ve daha rahat haksızlıklar yapılır zannındadırlar. Bu yüzden ayrılırlarsa sistem

çökmeyecek hatta daha rahat işleyecek diye düşünüler. Sistemin içinde kalmayı ehveni şer kabul ederler ve böylelikle istemeden de olsa bir şekilde sisteme bulaşırılar, bulaştırılırlar. Sistemde kalmanın yararsız olduğunu görüp çıktıklarında ise propaganda ustaları tarafından davaya ihanetle suçlanırlar, hatta menfaat gittiği için terk ettikleri söylenerek itibar suikastına da uğrarlar.

Ekrem Hayri Üstündağ hakkında edindiğim intiba Ekrem Bey'in ikinci tip siyasetçilerden biri olduğu yönündedir. Fukara Babası olarak tanınmış, İzmir'de sevilen bir kişidir. Rakip partinin adamlarınca dahi Serbest Cumhuriyet Partisi macerasında da Demokrat Parti çalışmalarında da kötü anılmamıştır. On dokuzlar denilerek topluca en üst perdeden başbakan tarafından her türlü hakaretin rahatça yapıldığı günlerde dahi parasal bir mevzu, ahlaksızlık, yakınlarına sağladığı imkânlar gibi mevzularla suçlanmamıştır. Bakanlık koltuğu gidince parti içi muhalefete geçmesi yapılabilecek en büyük eleştiridir. Bizim kanaatimiz bu yönde olmasa da o günün şartlarında insanların gözünde böyle bir algı oluşturmak devrin iktidarı için zor olmamıştır.

Hürriyet Partisini arkadaşlarıyla beraber kurduklarında partiye üye olacakların bile bazı ölçütlere sahip olması fikri Ekrem Bey'in muhalefetine rağmen partide hâkim olmasaydı bugün belki de başka bir Türkiye'de olacaktık. Serbest Cumhuriyet Fırkasındaki gibi, Demokrat Partinin kuruluşunda Egedeki teşkilatlanması gibi büyük bir halk hareketi bütün Türkiye'yi kaplayacak, o kötü darbe olmayacak, bugün Adnan Menderes mağdur olarak değil halkın kendisine verdiği desteği kötüye kullanmış biri olarak anılacaktı. Geçmiş kurgulayarak oluşturduğumuz gelecek tasavvurumuz hayalden ibaret olsa da Hürriyet Partisinin görüşlerinin darbeden sonra oluşturulan anayasaya kılavuzluk yaptığı bir gerçektir.

Ekrem Hayri Bey'in Preveze'de başlayan hayatı, tıpkı Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde yaşadığı çalkantılarla, felaketlerle, savaş şartlarında yaşanan zorluklarla geçmiştir. Lise öğrencisi oğlu Pirân'ı kaybetmiş, daha O'nun acısını atlamamışken hayatının baharında biri daha bir aylık bile olmayan iki çocuk sahibi oğlu Bülent'i toprağa vermiştir. Eşi Nazife Hanımın çocuk kayıplarından sonra doğal olarak bozulan ruhsal durumuyla da ayrıca ilgilenmiş hayatın en zorlu imtihanlarıyla yüzleşmiştir. Hastalığının da etkisiyle olsa gerek torunu Melek Pınar Hanımı daha on sekiz yaşını bile doldurmadan evlendirmiş ve torunun çocuğunu da fani hayttan

göçmeden önce kucağına alabilmiştir. Bütün bunlara rağmen Ekrem Hayri Bey, Osmanlı Devleti'nin bir tıp muallimi olarak başladığı meslek hayatına genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlık bakanı olarak noktayı koyabilmiş bir kişidir.

Mesleki yaşantısının dışında ülke meselelerine kafa yoran, ülke sorunlarını kendi sorunu gibi gören ve elini taşın altına koymaktan çekinmeyen Ekrem Hayri Bey, gerek Serbest Cumhuriyet Fırkasında gerekse Demokrat Partide aktif siyaset yapmış, doğru bildiklerini çekinmeden söyleyen yapısı ve demokrasiye olan bağlılığı nedeniyle ters düştüğü Demokrat Partiye karşı muhalefet etmek üzere Hürriyet Partisini kurmaktan çekinmemiştir. İlerleyen yaşına ve sağlık sorunlarına rağmen Hürriyet Partisinin kuruluşu ve teşkilatının genişlemesi için var gücü ile çalışmıştır.

Ekrem Hayri Bey, Osmanlı son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında gördüğümüz idealist, milliyetçi, ülkesi için fedakârlık yapmaktan çekinmeyen aydın kuşağının bir ferdidir. Uzun süre siyaset yapmasına rağmen rüşvet, yolsuzluk gibi kirli işlerle alakası olmadan tertemiz kalabilen Ekrem Hayri Bey ülkesine, karşılık beklemeden hizmet etmenin örnek timsali olmuştur.

Onun gerek mesleğinde gerekse siyasi yaşamında verdiği hizmetleri ve dik duruşunu gelecek nesil saygı ile minnet ile anacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BCA., 26.03.1951, 3/12794, 30..18.1.2, 125.26..6.

BCA., 4.9.1953, 1450, 30..18.1.2, 133.73..9.

BCA., 19.03.1954, , 30..1.0.0, 77.483..7.

BOA., DH. SAİDd., 152/91

Emekli Sandığı Arşivi

Milli Savunma Bakanlığı Arşivi

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 2.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 4.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 5.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 6.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 8.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 9.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 10.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 11.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 12.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 13.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 14.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 15.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 16.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 17.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 19.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 20.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 22.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 25.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 26.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 27.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C 28.

Kitaplar

AĞAOĞLU Samet, **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru**, (İstanbul-1972)

BABAN, Cihat, **Politika Galerisi (Büstler ve Portreler)**, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1970)

BALTAOĞLU, Ali Galip, **Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938)**, (Birinci Baskı, Ankara: Ocak Yayınları, 1998)

EROĞUL Cem, **Demokrat Parti/Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul:Yordam Kitap, 2014)

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, **Suriye’de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi**, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999)

KALYONCU, Cemal, **Saklı Hayatlar**, (İstanbul: Zaman Kitap, 2006)

KARAYAMAN, Mehmet, **20.Yüzyılın İlk Yarısında İzmir’de Sağlık**, (İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Nisan 2008)

KARPAT, Kemal H, **Türk Demokrasi Tarihi**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012)

KEMAL, Mehmed, **Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi**, (İstanbul: ABeCe Yayınları, 1980)

OKYAR, Osman, SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, **Fethi Okyar’ın Anıları Atatürk-Okyar ve Çok Partili Türkiye**, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Baskı 1999)

ÖKE, Mim Kemal, **Yaralı Ceylanlar Kulübü**, (İstanbul: Sufi Kitap, İkinci Baskı Ekim 2015)

SERTKAYA, İbrahim, **Demokrasi Yolunda Bir Hayat Adnan Menderes**, (İstanbul: Yağmur Yayınları, İkinci Baskı 2008)

TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasi Partiler**, (İstanbul :1952)

YILDIRIMKEMAL, Nejat, **İlim, Fikir, Siyaset ve İş Adamlarımızdan Portreler Sağlık ve Sosyal Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ**, (1952)

YETKİN, Çetin, **Atatürk’ün Başarısız Demokrasi Devrimi Serbet Cumhuriyet Fırkası**, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İkinci Baskı, Eylül 1997)

_____, **Cumhurbaşkanının Yüksek Himayesinde ve Başbakanın Onursal Başkanlığında XI. Milli Türk Tıp Kongresi**, (İstanbul: Tan Matbaası, 1951)

_____, **Onkinci Milli Türk Tıp Kongresi – (Tutanak ve Serbest Tebliğler)**, (İstanbul: Kader Basımevi, 1952)

Gazetelerde Yer Alan Makale ve Haberler

“2. Türk Kulak Burun Boğaz Hekimleri Kongresi”, **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1953

“19’lar Kendilerine Yeni İltihaklar Bekliyor”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1955

“19’ların Ege Bölgesinde Faaliyet ve Temasları”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1955

“19 Milletvekili DP Yüksek Haysiyet Divânına Verildi”, **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1955

“46 Seçimleri ve Bir Yazarın İntiharı”, **Milliyet**, **Yakın Tarihimiz**, 20.04.1982

“Adaylıklarını Koyacaklar İçin DP İl Başkanlığının Tebliği”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1950

“Ankara Verem Hastanesi Açıldı”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1950

“Ankara’da Bir Kanser Müessesesi Kuruluyor”, **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1952

“Antalya Nutku Hürriyet Partisi Liderlerini Kızdırdı”, **Cumhuriyet**, 7 Ocak 1956

“Askeri Hastanelere Dair Asılsız Bir Haber”, **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1950

“Avrupa Birliği”, **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1950

“Bayar Dün Gece Ekrem Hayri Üstündağ’la Görüştü”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1955

BELGE, Burhan, "Dünkü Toplantı" **Yeni Asır** 16 Temmuz 1946

- “Bugünkü parola Sandık başınadır”, **Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1946
- “Bursa’da verem dispanseri”, **Cumhuriyet**, 11 Şubat 1952
- “Büyük bir idealist, Yaman Bir Vatanperveri Kaybettik”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1956
- “Celâl Bayar İzmir’de”, **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1946
- “Celâl Bayar İzmir’de”, **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1947
- “Celâl Bayar İzmir’e gitti”, **Cumhuriyet**, 8 Şubat 1946
- “Celâl Bayar tayyare ile bugün İzmir’e gidiyor”, **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 1946
- “Celâl Bayar’ın İzmir’deki Temasları”, **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1946
- “Celâl Bayar’la İngiliz Büyük Elçisi Arasında Konuşma”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1949
- CELAL, Fahri, “Hekimlerinbaşı”, **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1954
- “Cumhurbaşkanı Adayı Bugün Anlaşılacak”, **Cumhuriyet**, 20 Mayıs 1950
- “C. Halk Partisi Bütün Adaylarını Tespit Etti”, **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1946
- “C.H.P.’liler, Hür-Partisi İl Merkezini Ziyaret Etiler”, **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1956
- “Demokrat Parti İzmir şubesi”, **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1946
- “Demokrat Partinin İzmir şubesi kuruldu, İstanbul Şubesi İçin De Faaliyete Geçildi”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1946
- “Demokrat Partinin Bugünkü Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1946
- “Demokrat Parti Büyük Kongresi Toplandı”, **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1949
- “Demokrat Parti ve Ayın 13 ü”, **Cumhuriyet**, 14 Şubat 1946
- “Doğan Nadi Bildiriyor: İzmir’de Tam Bir Sükûnet Var”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1946
- “Doktorlar ve Particilik”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1950
- “Dördüncü Tıp Mikrobiyoloji Kongresi”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1950
- “Dört İlimizde Dün Yapılan Seçim”, **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1947

- “D.Parti İzmir ve Konya Adaylarını İlan Etti”, **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1946
- “D. Partinin İzmir Kongresi”, **Cumhuriyet**, 23 Aralık 1946
- “D. Partinin İzmir’de Dün Yaptığı Miting”, **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1946
- “DP Aday Listeleri Yüksek Seçim Kuruluna Verildi”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1950
- “DP Büyük Kongresi Dün Toplandı ”, **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1947
- “DP Büyük Kongresinin 600 Delegatesi Ankara’da”, **Cumhuriyet**, 5 Ocak 1947
- “DP Deki Hâdisenin Dün Gece Vardığı Netice”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1955
- “DP Grubu Başkanlığı ”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1950
- “DP İzmir Teşkilatında İhtilaf”, **Cumhuriyet**, 10 Aralık 1949
- “DP Kongresinde Mühim Meseleler Açıklanacak ”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1949
- “DP Tam Liste Halinde Hangi İllerde Kazandı? ”, **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1950
- “DPnin İzmir’de bugünkü mitingi”, **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 1946
- “Ekrem Hayri Üstündağ Ankara’ya Gitti”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1956
- “Ekrem Hayri Üstündağ Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1955
- “Ekrem Hayri Üstündağ İzmir’de”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1950
- “Ekrem Hayri Üstündağ’ın cenazesi Dün Kaldırıldı...”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1956
- “Ekrem Hayri Üstündağ’ın Demeci”, **Cumhuriyet**, 10 Ocak 1947
- “Ekrem Hayri Üstündağ’ın T. İleriye Cevabı”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1956
- ERKİN, Feridun Cemal, “İnönü, Demokrasi ve Dış İlişkiler”, **Milliyet**, 14 Ocak 1974
- FELEK, Burhan, “Hadiseler Arasında Felek- Veremle Savaştan Sonra”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1950
- HABİB, İsmail, “Egede Karşılaştığım Geniş Zihniyet”, **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1950
- HABİB, İsmail, “İzmir’de İlk Ferahlık”, **Cumhuriyet**, 31 Mart 1950
- “Halil Özyörük İstanbul’da”, **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1950

- “Halk Partisi Kongrelerindeki Sert Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1948
- “Hürriyet Partisi İllerde De Faaliyete Geçmek Üzere”, **Cumhuriyet**, 24 Aralık 1955
- “Hürriyet Partisi liderleri Ege’de”, **Milliyet**, 2 Ocak 1956
- “Hürriyet Partisinin Tüzük Ve Programı Tamamlanıyor Yakında İlan Edilecek”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1955
- “İhtiram Duruşu...”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1956
- “İstanbul’da akisler”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1955
- “İstanbul’da Hürriyet Partisi’ne Müracaat Eden DP’lilerin Sayısı Artıyor”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1955
- “İzmir Demokratları Arasında”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1949
- “İzmir Demokratları Temizlik İstiyorlar”, **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1948
- “İzmir Demokratları ve Son Hadiseler”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1948
- “İzmir Demokratlarının Dün Yaptığı Toplantı”, **Cumhuriyet**, 26 Mart 1950
- “İzmir Demokratlarının Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1949
- “İzmir Dün 9 Eylülü Büyük Tezahüratla Kutladı”, **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1947
- “İzmir Milletvekili Adayları”, **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1950
- “İzmir Mitinginde 60000 Kişi Bulundu”, **Cumhuriyet**, 10 Ağustos 1949
- “İzmir’de Atatürk İçin İkinci Miting”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1947
- “İzmir’de Bir Facia”, **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1946
- “İzmir’de Bütün Tahminleri Altüst Eden Netice”, **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1946
- “İzmir’de Durum”, **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1946
- “İzmir’de Dün Kanlı Bir Hâdise Daha Oldu ”, **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1946
- “İzmir’de Mitingler”, **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1947
- “İzmir’de Validen Şikayet”, **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1947
- “Kızılay Kongresi Sona Erdi”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1950

“Kulak Burun Boğaz Müttehassıslarının Kongresi ”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1951

“Kulak-Burun-Boğaz Hekimleri Kongresi”, **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1951

“Millet Meclisinin Affettiği Hapis Cezası”, **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1947

“Mareşalin Beyannamesi Etrafında İlk Akisler”, **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1948

“Menderesin Teklifleri ve 19’lar”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1955

“Muhtar Seçimi”, **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1947

“Münasebetsiz Bir Hadise”, **Cumhuriyet**, 1 Mayıs 1946

NADİ, Nadir, “Ekrem Hayri Üstündağ”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1956

NADİ, Nadir, “İnönü İzmir’de”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1950

NADİ, Nadir, “Olur Şey Değil Nadir Nadi’nin anıları”, **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1980

“Ona Bugün Her Zamandan Fazla İhtiyaç Vardı... İsmet İnönü’nün Bu Sabahki Ulus’ta Çıkan Yazısı...”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1956.

ÖZKIRIM, Orhan, “FIKRA-Yargıciya Başarılar Diliyorum”, **Milliyet**, 31 Aralık 1951

“Partilerde Seçim Faaliyeti Hızlandı”, **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1946

“Sağlık Bakanı Almanya’ya Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1950

“Sağlık Bakanı Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 13 Aralık 1950

“Sağlık Bakanı Dün Vazifesinden Çekildi”, **Cumhuriyet**, 19 Eylül 1950

“Sağlık Bakanı Şehrimize Geldi”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1950

“Sağlık Bakanı ve İstanbul’un Sağlık Durumu”, **Cumhuriyet**, 26 Eylül 1950

“Sağlık Bakanının Dünkü Tetkikleri”, **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1950

“Sağlık Bakanının İzmir’deki Demeci”, **Cumhuriyet**, 17 Ağustos 1951

“Seçimi İfsad Edecek Tertipler”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1950

“Seçimlere Dair C. Bayar’ın Demeci”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1950

“Seçimlerin Neticesi Sabaha Karşı Belli Oldu”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1950

“Sıtma mücadele Programı Başarıyla Sona Erdi”, **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1953

“Streptomycin’inin Tevlid Ettiği Zararlar”, **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1951

“Süreyya İlmen’in Yaptığı Bağış”, **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1950

“Trahomon Memleket İçin Yarattığı Tehlike”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1951

“Türkiye’de Verem Afeti”, **Milliyet**, 31 Aralık 1950

URAS, Güngör, “DDT’nin Zararı 22 Yıl Sonra Anlaşıldı”, **Milliyet**, 8 Kasım 2009

“Üstündağ Dün Defnedildi”, **Milliyet**, 2.05.1953

“Üstündağ’ı Toprağa Verdik...”, **Milliyet**, 17 Haziran 1956

“Vefat... Nazife Üstündağ...”, **Cumhuriyet**, 07 Nisan 1961

“Vefat... Remzi Yiğitgüden...”, **Milliyet**, 22.01.2015

“Verem Aşısı Bütün İllere Teşmil Edilecek”, **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1951

“Verem ve Sıtma İle Mücadele”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1951

“Veremliler İçin Meslek Kursları Açılacak”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1953

“Yurtta Seçime İştirak Nispeti”, **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1946

“Yandaşların Gazete Baskını İlk Değil: Demokrat İzmir Baskını”, **Sözcü**, 13 Eylül 2015

Makale ve Bildiriler

AS, Efdal, BACANLI, Hakan, “Askerî Tarih Araştırmaları İçin Kaynaklar - II: Topçu Mecmuası”, **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı:22.

AYDIN, Ayşe, “Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Adnan Menderes’in Siyasi Hayatının Başlaması”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 8, (Sonbahar 2011).

BİRECİKLİ, İhsan Burak, “Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet’in İlanı Üzerine Bir İnceleme”, **Akademik Bakış**, C.2 S.2, 2008.

ÇAKMAK, Diren, “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)”, **Akademik Bakış**, C:2, S:3, 2008.

ÇOLAK, Filiz, “İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu”, **Tarih Okulu**, 2011, S.9.

DAĞCI TAŞPINAR, Gül Tuba, “Türk Siyasi Tarihinde Hürriyet Partisi’nin Yeri”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 2005, S:8.

EKİNCİKLİ, Mustafa, “Türk Demokrasi Kültürünün Gelişim Sürecinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın Kuruluşu”, **Akademik Bakış**, C. 6, S. 11, (2012).

FİRİK, Feridun, “Politik Görevlerde Doktorlar VII”, **Dirim**, c.44, S.3-4, 1969.

GÜNEŞ, Günver, “Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın' da Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri Üzerinde Oluşan Tartışmalar”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2006, C.25, S.39.

GÜRTUNCA, Şükrü, “DDT'nin Etkisi Üzerinde Araştırmalar”, **Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, C:13, S:2.

İNCE, Erdal, “Köylüyü Topraklandırma Kanunu’nun Türk Siyasal Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.13, 2006 güz.

KUBİLAY, Çağla, “Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları”, **İletişim Araştırmaları**, C:12, S:1.

ÖZ, Eyüp, “İzmir ve Serbest Cumhuriyet Fırkası [12 Ağustos-17 Kasım 1930]”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2015, C.4, S.5.

TABAK, Serap, “Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın İzmir Vilayeti'ndeki Teşkilatı ve Faaliyetleri”, **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. VIII, 1993.

YILDIZ, Nuran, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C:51, S:1, 1996.

Tezler

AKIN, Fehmi, “**Türkiye’de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004

ÇOLAK, Filiz, “**Demokrat Parti’nin İzmir’de Kuruluşu ve Gelişimi (1946-1950)**”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995

DEMİRCİ, Sibel, “**Hürriyet Partisi’nin Türk Siyasal Hayatındaki Yeri**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

MERT, Hasan, “**Necdet Öklem ve 1940 -1960 İzmir’de Siyasi Hayat**”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1995.

ÖZÇETİN, Burak, “**Democracy and Opposition in Turkey Locating The Freedom Party**”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004

TEKİN, Gürkan, “**Sıhhiye Ve Muavenet-İ İctimaiye Vekâleti’nden Sağlık Bakanlığı’na (1920-2000)**”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011

Elektronik Kaynaklar

<http://www.saglik.gov.tr>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.milliyet.com.tr>

<http://www.cumhuriyet.com.tr>

<https://www.izmir.bel.tr/>

<http://ekremhayri.meb.k12.tr/>

EKLER**1.Nüfus HÜviyet Cüzdanı Sureti Esas Nüfus Kaydı**

Fotograf ve Resmî
Mühür

**NUFUS HÜviyet CÜZDANI
SURETİ ESAS NUFUS KAYDI**
Cüzdan No. sı :

Adı ve soyadı	Ekrem Bey	İli	Dersaadet
Babasının adı	Mülkiye Kaymakamlarından İzzetli Hayri Bey	İlçesi	Daire 110 Kadıköy
Anasının adı	Müteveffiyeye Cemile Hanım	Bucacı	.
Doğum yeri	Prevezenin Camiatık Mah.	Mahalle, köy	Osmanağa
Doğum tarihi	1302/1301	Sokağı	Düz
Dini	İslâm	Hane No.	59
Mezhebi	"	Cilt No.	.
Medenî halli	.	Sahife No.	.

Bu Nüfus HÜviyet cüzdanında adı ve hüviyeti yazılı olan **Ekrem Bey**
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu
cüzdan **Dersaadet Sicilli nüfus idaresinden verilmiştir.** **28/Haziran/323**
idareci umumiyesi Nüfus M.
Nüfus cüzdanının ne **Resmî mühür ve İmza**
suretle verildiği **Nezaretî Umûî
Dahiliye**

Yer Değiştirme vakaları (son durumu)	Medenî ve Şahsî ahvalindeki tebeddülât
İli	Nüfus M. Resmî mühür ve İmza
İlçesi	
Bucacı	
Mahalle, köy	
Hane No.	
Cilt No.	
Sahife No.	
Nakil sebebi	
Vukuat No.	
Tarihi	

Nüfus M
Resmî mühür ve İmza

(Sosyal Güvenlik Kurumu (Emekli Sandığı Arşivi))

2. Nüfus Kayıt Örneği

Nüfus Kayıt Örneği											
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu	Vilayeti	Kazası	Nahiyesi	Mahallesi	Sokağı	Köyü	Hane No.	Cilt No.	Sahife No.		
	Şanlıurfa	Kadirbey		Osmanbey		Şişli	59	1-2	62		
Sıra No.	Adı ve Soyadı	Babasının adı ve Soyadı	Anasının adı ve Soyadı	Doğduğu tarih	Doğum yeri	Medeni hali	Cinsiyeti	Diini (*)	Nüfus siciline tarih ve sureti kaydı	Velat, Nikâh, Boşanma, yerleşitirme tasluku ve sair gibi malumat burada gösterilecektir	
1	Ekrem İslimdağ Hayri	Hayri	olu Cemile	1302	Haraze	Evlü	Er	İslam	15.6.1956	15.6.1956	
	Kamer Vazife	Hüseyin Hüsnü	Adile	1303	Şiriz	Evlü	K	+		Kocası ni: 2.8.1956 ölümü ile 2.8.1956	
	Ekrem Rüfent	Ekrem	Vazife	44.327	Şiriz	Evlü	K		1956	10.11.1956 ölümü ile 10.11.1956	
4			3								

NOT:

- 1 - Son künyenin altına kaydıma uygun olduğu yazılarak resmi mühür ve imza ile tasdik olunacaktır.
- 2 - Yazı makinesi olan yerlerde makina ile, olmayan yerlerde okunaklı el yazısı ile doldurulacaktır.
- 3 - (*) Gayri müslimlerin mezhebi de yazılacaktır.

15.8.1956

(Sosyal Güvenlik Kurumu (Emekli Sandığı Arşivi))

3. Ekrem Hayri Beye Ait Sicil-i Ahval Kaydı

Sicil-i Umumi

Ereğli Kazası Kaimmakamı izzetlü Hayri Bey'in mahdumudur. Moralızade denilmekle müte'arifdir.

Bin üç yüz iki sene-i Hicriyesinde "sene-i maliye 1301" Preveze'de tevelliüd eylediği nüfus tezkere-i Osmanisi suret-i musaddakasında muharrerdir.

Mukaddemat-ı ulumu mekteb-i ibtidaide görüp bade Midilli Mekteb-i İdadisinden beşinci ve Selanik Mekteb-i İdadisinden dahi altıncı sınıflara kadar mürettep dersleri tahsil etmiş ise de şahadetname almaksızın mekteb-i terk ettiği Türkçe ve Fransızca ve Rumca tekellüm ve kitabet eylediği tercüme-i hal varakasında mensurdur.

19 Ağustos sen 323 tarihli ve 832 numrolu tabib diplomasına haizdir.

Bin üç yüz yirmi beş senesi şehri Ramazan-ı şerifinin dokuzunda 3 Teşrinievvel sene 323 altı yüz kuruş maaşla Kosova vilayetinden Gostovar Kazası Belediye tababetine tayin kılınarak şehir-i mezkurun yirmi sekizinde 22 Teşrinievvel sene 323 ifa-i vazifeye mübaşeret etmiştir.

Tarih-i tayin ve miktar-ı maaşıyla diploması tarihi ve numrosu Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Nezareti sicil şubesinden 3 Eylül sene 324 tarihli tercüme-i hali zuhuruna muharrer derkenardan müstebat olup nüfus tezker-i Osmanisi suret-i musaddakası aslı tercüme-i hal varakasıyla birlikte ve sicil odası idare-i umumiyesince mahfuzdur.

Fi 18 Şevval sene 1326, fi 30 Teşrinievvel sene 1324 m

Mumaileyhin bin üç yüz yirmi altı senesi mabadi dört yüz kuruş kuruştan 19 Mayıs sene 1324 maaşı halisiyle Seferihisar Kazası belediye tababetine nakil edilmesine mebni şehir mezkûrun yirmi dokuzundan 16 Haziran sene 324 Gostovar Kazasından intikal ve sene-i merkume Recebinin onunda 26 Temmuz sene 324 Seferihisar'a vazifesine mübaşeret eylediği Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Nezareti sicil şubesinin 2 Kanunuevvel sene 324 tarihli tahvilat pusulasında gösterilmiştir.

(BOA., DH.SAİDd, 152/91)

4. Irk Sağlığı ve Ceza Hukuku

5. Biyoloji Işığında Kültür Sahibi Milletlerin İnkırazları

6. B.C.G. Verem Aşısı

7. Hizmet Cetveli

VAZİFESİ	ALDIĞI		Yatmaya başlı tarihi	Yatmaya başlı gibi veya başka sıkışık tarihi	Vatandaşın ayrıldığı veya ayrıldığı VİZİT tarihi	Vatandaşın ayrılmasına sebebi	DÜŞÜNCELER
	Maaş	Ücret					
Genelkurum Hastane Baskinisi Tıbbi Müdürü	6	6		21/Tepeüstü/323 14/Şişli/324 26/Tepeüstü/324 6/Şişli/325			
Genelkurum Hastane Baskinisi Tıbbi Müdürü	25			10/Şişli/325 31/08/Şişli/331			
Berut Tıbbiye Mektebi Bakteriyoloji ve Hifazatı M. M. M. M. M.	25			1/K.Şişli/331 31/Şişli/332			
" " " " " " " " " " " "	30			1/Şişli/332 6/7/333			
" " " " " " " " " " " "	30			7/1/334 4/9/334			
Şişliye Müdürlüğü Umumiye Hifazatı M. M. M. M. M. M. M. M. M. M.	20			22/10/334 3/11/334			
" " " " " " " " " " " "	40			4/11/334 4/3/335			
" " " " " " " " " " " "	40			24/11/335 28/2/337			
" " " " " " " " " " " "	40			1/9/337 20/2/338			
Memleket Hastanesi M. M. M. M. M. M. M. M. M. M.	25			11/6/338 15/12/338			
" " " " " " " " " " " "	50			18/12/338 10/4/339			
" " " " " " " " " " " "	35			15/8/339 9/7/340			
" " " " " " " " " " " "				9/3/341 4/5/342			

(Sosyal Güvenlik Kurumu (Emekli Sandığı Arşivi))

8. Milletvekili Seçim Mazbatası

**Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK**

Ücret No. : VI
Mad. 66-5 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Ekrem Hyri Üstündağ	Preveze 1301	Doktor	189959	Yüzseksek dokuz bin dokuzyüzelli dokuz	371038	334060	Yoktur	0

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda 189959 oy ile Demokrat partiden ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulumuz tarafından kendisine verildi. 17 / 5 / 1950

Üye
Pertev Arat

Üye
Fethi Uyguner

Üye
Haydar Dündar

Üye
Baha Yörük

Üye
Muammer Akar

Üye

Üye
Selahaddin Şenver

Üye
Muhittin Tümer

Üye
Şukru Konuk

Üye
Raşit Üssaruban

Kanunların 5.VI.1950 tarihli altınca: B... .. onanmıştır.

NOT: Başkan ve Üyelerin imza edecekleri yerlerin üstüne ayrı ayrı adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Doğus Matbaası - Ankara

(TBMM Arşivi)

9. Tercüme-i Hal Varakası

TBMM Üyelerine Mahsus
Dönem 1X
Sicil-1731
Defter-2-316 İZMİR
Zarf-33 EKREM HAYRİ İSTİNDAG

1731
9. Dönem

Seçim çevresi	İzmir	İlim rütbesi	Profesör Dr.
Adı	Ekrem Hayri	Mesleği ve işi gücü	Dr. Serbest
Soyadı	İstindag	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli 2 torun.
Babasının ve annesinin adı	Hayri Zemile	Seçimden evvelki son memurluğu	Serbest
Doğduğu yer	İzmir	Memur değilse seçimden evvel son durumu	4. Loma Fransız Hastanesi Bantabici ve 15 Hastahkları müfettişisi
Doğum tarihi	1902	Evvelki dönemlerde Milletvekili seçilmiş ise seçim yerleri	
Öğrenimi	ali Tansil	Seçim tutanağının tarihi	17.5.1950
Bildiği diller	Rumca Fransızca Almanca	Kaç oyla Milletvekili seçildiği	189959
Nede uzmanlığı olduğu		Tutanağının Kamutayca onanması tarihi	5.6.1950
Eserleri	16 Hastahkları Hygiene ve Bakteriolojisi	Meclise katılma tarihi	

(TBMM Arşivi)

10. Terhis Belgesi

1076 No. lı kanuna göre yetiştirilenlere ve buna göre talim ve sair suretle hazarda çağrılan Yedek Subaylara mahsus hizmet tezkeresidir

Varsa ehliyetnamesi derecesi ve No.	—
İlk kıta hizmetini gördüğü kıta ve giriş tarihi	8. Kor. Hıfzısıhha müsaviri
İkinci altı aylık hizmetini mektepte hangi bölükte yaptığı ve giriş tarihi	—
Son altı aylık Zabıt vekili hizmetini gördüğü kıta ve terhis tarihi	57. Tım. Sık. Bl. Bz. hekimliği 19/mae/1941 27. Tı. Df. Top. Tb. 4/5/1942
Manevre talim, konferans için iltihak ve terhis tarihleri	—
Saglam veya sakat olduğu	saglam.
Sınıfı	Doktor.
Rütbesi	yüzbaşı.
İsmi babasının ismi	Hayri oğ. EKREM.
Aile ismi	üstünlüoğlu
Doğduğu tarih ve nüfusuna kayıtlı olduğu mahal	1885 Preveze
Mensup olduğu askerlik şubesi	İZMİR. (BORNOVA)
Kayıt No.	35777.
Tafsilatlı adresi	Ataförk BİNARLI DIRİM ap.

Yukarıda hünyesi yazılı *Hayri* oğlu *—EKREM—* terhis edilmiştir.
4/5/1942

Tastik olunur.

İmza Sicil No. 27. Tı. Df. Top. Tb. L.
İmza Sicil No. 331-59
İmza Sicil No. 837-
331-59

İmza Sicil No.

Emir. Şb.
0160
837-

ASLININ TÜRKİYE KİMLİĞİ

Harun KAYA
De. Me. (MS. 2015-GN.50)
Müdür Yardımcısı

(Milli Savunma Bakanlığı Arşivi)

11. Askeri Safahatı

2 - ArI. 95 0

Yd.Sb. 2.
99442

Sayın Bakan Dr.Ekrem Üstündağ'ın askeri safahatı Hk.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
Zatıgleri ve Muameleat Genel Md.

20/Kas./950 gün ve 50253 sayılı yasaya karşılıktır:
Sayın Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yd.Tbb.Yab.Ekrem Üstündağ (35777)
istenilen askeri safahatı aşağıya çıkarılmıştır.
Bilgilerinizi rica ederim.

K . K . Prs.Bşk.
Tbbg.

Birinci Cihan harbinde dördüncü ordu
sehişines kolordu hıfzıssıkıha müşavirliğinde
30/Tam./330 tarihinde Yd.Tbb.Yab.rütbesile
görevlendirilmiş I/Nis./332 tarihinde terhis edilmiştir. 16/Ek./330 tarihinde
I/Nis./332 tarihine kadar büyük harp saamına müstehaktır.

İstiklal savağında İstanbulda görevli bulunduğuna sırada vaki olan davet
üzerine Amadeliya geçmiş ve bundan sonra mülki mahkemelerde hizmetinin geçtiği
dosyasında kayıtlıdır.

Colp suretile 9/Mart/941 de aynı rütbe ile tavsif ve 4/May./942 de ter
his edilmiştir.

20-Kas-950

1-4

S. Kışın

ASLININ TIBBİ GERİNE

Harun KAYA
Da.Me.(MS.2015-ÖN.50)
Müdür Yardımcısı

(Milli Savunma Bakanlığı Arşivi)

FOTOĞRAFLAR

Ekrem Hayri Üstündağ'ın Farklı Dönemlere Ait Fotoğrafları

Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ - Fethi OKYAR İzmirliiler.. İzmir Palas 5 Eylül 1930
Serbest Fırka Kuruluş Çalışmaları (OKYAR, Osman, SEYİTDANLIOĞLU,
Mehmet, Fethi Okyar'ın Anıları Atatürk-Okyar ve Çok Partili Türkiye,
(Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Baskı 1999)

Avrupa Konseyinde Türk Milletvekilleri
(Cumhuriyet, 10 Ekim 1980)

Celal Bayar – Ekrem Hayri Üstündağ (Nejat YILDIRIMKEMAL, İlim, Fikir, Siyaset ve İş Adamlarımızdan Portreler Sağlık ve Sosyal Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ, (1952), s.12)

Bakanlığı Sırasında Bir Ziyaret
(Gülçin TAN Aile Arşivi)

*Bakan Üstündağ, Hemşirelerle
(Gülçin TAN Aile Arşivi)*

*İsmet İnönü-Ekrem Hayri Üstündağ- Hürriyet Partisi Açılış Töreni
(Milliyet, 23 Aralık 1955)*

Bakanlığı Sırasında Sağlık Merkezi Açılışı – İstanbul
(Cumhuriyet, 6 Eylül 1953)

İL : 1 — SAYI : 209

Kral Faruk Kahireye Döndü

Kahire 10 (A.A.) — Kral Faruk beraberinde
Kahireye geldiği hâlede Kahireye gelmiştir. Kral
Faruk ile ailesi ay ikende orda oturduktan sonra
Kahire hükümeti mekânına dönmüş bulunmak-
ta.

11 KASIM 1946 PAZARTESİ

B. Milletler Genel Kurulu

Flushing Meclisi 10 (A.A.) — Birleşmiş Millet-
ler Derneği Genel Kurulu dün Barışın Millet-
ler derneğinin daimi ikametgâhi olarak seçilecek
yerin Navarak bölgesi Sanfantsko körfezi veya
Amerikan diğer bölgelerinden birini olmasını
tasvip etmiştir.

GÜNLÜK BAĞIMSIZ SİYASİ GAZETE

Her yerde (10) Kuruytur Telefon 4800 Sahibi ve Yazı İşlerini İfale İdare eden: NİHAD KÜRŞAD Telgraf İzmir Ticaret Matbaasında Basılmıştır

İZMİR

Bülend ÜSTÜNDAĞ'ın HAZİN ÖLÜMÜ

Gazetemizin müessislerinde biri, çok sevgili tahrir arkad- şımız Bülend dün intihar et

Bülend'in Ölümü münasebetile gazetemiz yarın çıkmıyacaktır

Vak'a nasıl oldu ?

Gazetemiz müessis ve mu-
harrirlerinden Bülent Üstün-
dağ dün sabah Göztepe Ana-
dolu, spartanındaki daire-
sinde bir taburcu kurşunu ile
hayatına kıymıştır.

Ordu'da 3 üncü ihtiyat va-
zifasını görmekte olan Bül-
end Üstündağ izni olarak
gehrimize gelmiş, dün öğle-
den sonra hastahanesinde bekle-
nen ruhsatını siyaset ettikten
sonra tek başına evine git-
miştir.

— Sonu 4 nci Şahıfede —

**Bülent üstündağın
kısa tercümei hali**

1911 senesinde Berlinde
doğmuş, ilk tahsilini Alman-
yada yaptıktan sonra Türki-
yeye gelmiş ve orta tahsilini
Fransa Kolejinde yaptıktan
sonra Galatasaray lisesinden
mezun olmuştur. Yüksek tah-
silini yapmak üzere Fransıya
gitmiş, bilahare Türkiyeye
dönerek İstanbul Hukuk Fa-
kültesi'nden mezun olmuştur.

Memuriyet hayatına atılan
Bülent, Ticaret Vekâleti Hu-
kuk Müşavir Muaviniğinde
sonra

— Devamı 4 nci Şahıfede —

**Kaybettiğimiz
Dost!**

Milyonlarca kilovat enerjisi
senelerce ve senelerce bir pro-
sesinin altında süzülürken ve o-
nun birinden litre serbest bura-
kan; gıbreçğimiz manzara,
muhtesim bir iflaktan ibaret-
tir. Memleketimizdeki sen-
li bir ayın manzarasını arz etmek
tedir. Muhtesim bir hürriyet-
likten, muhtesim bir hürriyet-
te çıkıp en hasıl edilecek hava-
ya neticede, günün arzu et-
tiğinden mükemmel uzak olabi-

— Sonu 4 nci Şahıfede —

Genaze tö-

Sevgili arkadaş
Bülend Üstündağın
buğün saat 11.30
türk heykeli arka-
sından almış
ruhundan geç-
miş kılınmak 6
000 caminin 60
Nemaz mükemmeli
lele Asır kabri
tacaktır.

**Dış Ti-
Anlaş**

Fuat Kövrülü

Bülent Üstündağ'ın Vefat Haberi
(İzmir, 11 Kasım 1946)

FIKRA

Nesebi sahih olmayan çocuk

Medeni kanunumuzun sekizinci babı bu yukarıdaki başlığı taşır.

Demokrasiye intikalimizi bir doğuma benzetecek olursak nevadın ana ve babasını tayin etmek icabedecektir.

Bir bakireden farksız olarak Türk milleti çocuğun doğması için sandık başında bütün safiyeti ile yaptığını sandığı meşru izdivacı C H P. nin futsuzca ve iffetini telvis etmek suretiyle, zorbalıkla ırzına geçerek istemediği bir mukarenetten bugünkü mahluk doğdu.

Bugün A N A bütün ıztırapları ile başbaşadır.

Zavallı ana, zalim zorba

Her ikinizi de Türk tarihinin sahifeleri kaydedecektir.

Türk tarihi :

Ana için: Asıl, saf, masum

Zorba zanpara için de: Küstah, vicdansız diyecektir.

Öyle zavallı bir anaki çektiği ıztırapları duymak bile istemiyen bir çocuk dünyaya getirmiştir.

Ya sen.

Nesebi sahih olmayan çocuk

Seni dost ve düşman kimse sevmeyecektir.

Çünkü sen ananın ırzına geçebilecek tinette bir çocuksun.

İntiraşlarının gıdası ile büyü, yaşa ve sonunda öl ki hiçbir zaman ölmeyecek olan anan seni unutabilsin. **F.**

*Bülent Üstündağ'ın Eşi Müçteba Hanımın Hapse Girmesine Sebep Olan,
Gazetede Yayınlanan, İntihar Sürecinin Başlangıcı Yazı*

(İZMİR, 28 Temmuz 1946)

Müçteba Hanım, Kızları Pınar ve Filiz (Gülçin TAN Aile Arşivi)

*Ekrem Hayri Üstündağ'ın Torunu Filiz Arkadaşlarıyla
(Gülçin TAN Aile Arşivi)*

Ekrem Hayri Üstündağ Torunu Filiz Hanım ile Birlikte
(Gülçin TAN Aile Arşivi)

Dr. E. H. Üstündağ Dün Vefat Etti

Bu kaybı bütün memleket büyük
elemle karşılamakta birleşiyor

Bir müddet önce rahatsız olan
İzmir ve Ege'de gerek siyasi sa-
hanas İzmir mebusu Prof. Dr. Ek-
rem Hayri Üstündağ, dün saat
12.45 de geçirdiği yeni bir kriz-
den sonra hakkin rahmetine ka-
vuşmuştur.

İzmir ve Ege'de gerek siyasi sa-
hanas İzmir mebusu Prof. Dr. Ek-
rem Hayri Üstündağ, dün saat
12.45 de geçirdiği yeni bir kriz-
den sonra hakkin rahmetine ka-
vuşmuştur.

İzmir ve Ege'de gerek siyasi sa-
hanas İzmir mebusu Prof. Dr. Ek-
rem Hayri Üstündağ, dün saat
12.45 de geçirdiği yeni bir kriz-
den sonra hakkin rahmetine ka-
vuşmuştur.

★ SONU: Sa. 3, Sü. 7. de

Ankara'da Teessür

Cenazenin askeri me-
rasimle kaldırılması
kararlandı

Ankara, 11 (Telefonla) — Haf-
ızlar müdetti rahatsız bulunan Ek-
rem Hayri Üstündağın bugün An-
kara rahmetine kavuştuğu haberi
üzerine büyük teessürle burada, An-
kara'da haber alındı.

Kendileri ile temas ettiği De-
puteler, baskın Haysa Mevki-
miz olarak üzere cehennemde be-
nizim birer bir keder ve teessür-
de bu kayıpla çok kullandıkları
ifade etmişlerdir.

Ekrem Hayri Üstündağ: 1946
(SONU: Sa. 3, Sü. 4 te)

Vefatı teessür uyandıran Dr.
Ekrem Hayri Üstündağ

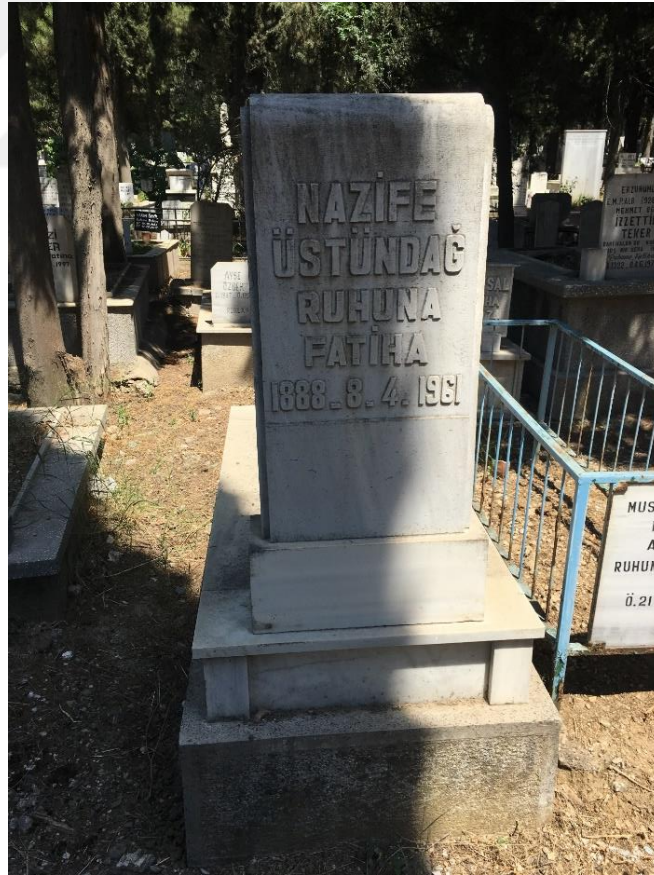

*Ekrem Hayri Üstündağ'ın Ölümü İle İlgili Gazete Haberi
(Yeni Asır, 16 Haziran 1956)*

*Ekrem Hayri Üstündağ'ın Cenaze Töreni
(Cumhuriyet, 17 Haziran 1956)*

Bülent Üstündağ'ın Mezarı - İzmir Bornava Kokluca Mezarlığı

Ekrem Hayri Üstündağ'ın Eşi Nazife Hanımın Mezarı - İzmir Bornava Kokluca Mezarlığı

Ekrem Hayri Üstündağ'ın Babası Hayri Bey'in Mezarı - İzmir Bornava Kokluca Mezarlığı